

The background features a stylized globe in shades of purple and pink at the bottom left. Above it are several large, abstract, wavy shapes in light blue and pink. The text is centered in the upper right area.

**Ne Europos Sąjungos šalių
piliečių poreikių analizė:**
Jonavos rajono savivaldybės
ataskaita

Ataskaitos autorės

dr. Giedrė Blažytė
Akvilė Kriščiūnaitė

Tyrimą įgyvendino

dr. Giedrė Blažytė
Akvilė Kriščiūnaitė
Mažvydas Karalius
Ugnė Litvinaitė
Indrė Bielevičiūtė
Greta Gustytė

© Diversity Development Group

© Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Integracija – tai dinamiškas kompleksinis procesas, veikiamas socialinių, ekonominių, politinių, kultūrinių, aplinkybių ir lemiantis migracijos ir integracijos procesuose dalyvaujančių žmonių sėkmingą adaptaciją juos priimančios valstybės sociokultūrinėje aplinkoje, visuomenėje. Integracijos proceso kompleksškumas daro įtaką valstybės ir savivaldybių teikiamų socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, švietimo ir kultūros ir kt. paslaugų transformacijos poreikiui tam, kad jos būtų prieinamos ne tik Lietuvos Respublikos piliečiams, bet ir žmonėms atvykstantiems į Lietuvą iš trečiųjų šalių su tikslu sėkmingai integruotis į valstybės, visuomenės gyvenimą, čia gyventi, dirbti, augti, tobulėti.

Ši ataskaita yra projekto „Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams“ dalis. Projekto tikslas – stiprinti integracijos paslaugų trečiųjų šalių piliečiams teikimą Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių miestų, Jonavos bei Akmenės rajonų savivaldybėse. Projektas finansuojamas Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo lėšomis.

Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kaip šio projekto vykdytojas, dėkoja projekto partneriams – VšĮ Diversity Development Group už atliktą išsamų plačios apimties tyrimą, kurio dėka pristatoma ši ataskaita, taip pat Jonavos rajono savivaldybės administracijai už glaudų bendradarbiavimą ir pagalbą atliekant tyrimą, už suteiktą informaciją, pasidalinimą patirtimis, įžvalgomis ir idėjomis.

Socialinių paslaugų priežiūros departamento
prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
direktorius
Alvydas Masiulis

Turinys

NE ES PILIEČIŲ INTEGRACIJOS PROFILIS: JONAVOS RAJONO SAVIVALDYBĖ	5
1. Ne ES piliečių populiacija Jonavos rajono savivaldybėje (2010–2020 metais)	14
2. Ne ES šalių piliečių integracijos patirtys ir poreikiai	17
2.1 Tyrimo dalyvių (ne ES piliečių) sociodemografinės charakteristikos	17
2.2 Atvykimo aplinkybės ir priežastys	18
2.3 Savivaldybės pasirinkimo priežastys	19
2.4 Pirmieji iššūkiai ir sunkumai bei pagalbos ir informacijos šaltiniai atvykus gyventi į Lietuvą	19
2.5 Gyvenimo savivaldybėje patirtys	23
2.5.1 Lietuvių kalbos gebėjimai ir jų svarba integracijai	23
2.5.2 Užimtumas	32
2.5.3 Sveikatos priežiūros paslaugos	38
2.5.4 Socialinės paslaugos ir būstas	44
2.5.5 Vaikų švietimas	48
2.5.6 Kultūra	55
2.5.7 Politinis ir pilietinis dalyvavimas	55
2.5.8 Diskriminacijos atvejai ir patirtys	58
2.5.9 Socialiniai ryšiai Lietuvoje ir santykiai su vietos bendruomene	60
2.5.10 Moterų migrančių integracijos patirtys	61
2.6 Gyvenimo savivaldybėje vertinimas ir (ateities) perspektyvos	66
2.6.1 Gautų paslaugų vertinimas: galimybės ir trūkumai	66
2.6.2 Paslaugų savivaldybėje trūkumas ir poreikis	69
2.6.3 Tyrimo dalyvių gyvenimo Lietuvoje ateities perspektyvos	72
3. Ne ES piliečių integracijos galimybės savivaldybėje: paslaugų, paslaugų infrastruktūros ir miesto atvirumo vertinimas	73
3.1 Migracijos situacija savivaldybėje ir užsieniečių integracijos aktualumas	73
3.2 Paslaugų planavimas ir prieinamumas ne ES piliečiams	74
3.3 Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pritaikymas ne ES piliečiams	77
3.3.1 Sveikatos priežiūros paslaugos	81
3.3.2 Socialinės paslaugos ir būstas	81
3.3.3 Švietimas	82
3.3.4 Kultūra	84
3.3.5 Iššūkiai, su kuriais susiduriama teikiant paslaugas ne ES piliečiams	84
3.4 Savivaldybės stiprybės ir silpnybės planuojant ir teikiant paslaugas ne ES piliečiams	85
3.4.1 Savivaldybės stiprybės ir silpnybės	85
3.4.2 Savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų darbuotojų tarpkultūrinis ugdymas	86
3.5 Antidiskriminacijos politika savivaldybėje	88
3.6 Tarpkultūrinis miestas: kur esama ir kur link (turėtų būti) einama	89
3.6.1 Strateginio požiūrio (dokumento) svarba	90
3.6.2 Sklandesnės užsieniečių integracijos rekomendacijos: ekspertų perspektyva	91
PRIEDAI	95

NE ES PILIEČIŲ INTEGRACIJOS PROFILIS: Jonavos rajono savivaldybė

Užsieniečių, gyvenančių
Jonavos rajone, skaičius

433

Jonavos rajono
gyventojų skaičius

41 151

NVO, teikiančios integracijos paslaugas ne ES piliečiams	nėra, Jonavos rajone gyvenantys užsieniečiai dažniausiai naudojami Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos ir Lietuvos „Caritas“ paslaugomis
Kitos organizacijos, susijusios su ne ES piliečių integracija	Jonavos rajono socialinių paslaugų centras, Ruklos pabėgėlių priėmimo centras
Tautinės bendrijos	Jonavos ukrainiečių bendrija ³

5

Ne ES piliečių integracijos iššūkiai: problemos ir poreikiai

Sunkumai ir iššūkiai:

- a | teisiniai barjerai gaunant leidimą gyventi šalyje;
- b | kalbos barjeras;
- c | psichologiniai išgyvenimai;
- d | visuomenės nuostatos;
- e | darbo paieška ir įsidarbinimas;
- f | lyčių nelygybė;
- g | informacijos apie paslaugas trūkumas.

¹ Oficialios statistikos portalas (2020). Lietuvos gyventojai (2020 m. leidimas): gyventojų skaičius ir sudėtis

² Migracijos departamentas (2020). 2019 m. migracijos metraštis.

³ Tautinių mažumų departamentas (2018). Tautinės bendruomenės Lietuvoje (2018), tautinės bendrijos.

Gyvenimo šalyje pradžioje svarbu ne ES piliečius:

- a | tinkamai informuoti apie savivaldybėje, kurioje gyvena, teikiamas paslaugas (skirtas bendrai miesto gyventojams ir kryptingai su užsieniečių integracija susijusias paslaugas) bei užtikrinti šių paslaugų prieinamumą;
- b | užtikrinti galimybes ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius tik atvykus gyventi į savivaldybę;
- c | įvairiomis priemonėmis skatinti užsieniečių įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą.

Lietuvių kalbos gebėjimų stoka:

- a | apsunkina priėjimą prie reikiamų paslaugų;
- b | apriboja bendravimą su vietos bendruomene ir socialinių ryšių rato plėtrą;
- c | turi įtakos neigiamoms visuomenės ir paslaugas teikiančių specialistų nuostatoms lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių atžvilgiu;
- d | apriboja įsidarbinimo galimybes ir lemia mažesnes aukštesnės kvalifikacijos bei geriau mokamo darbo perspektyvas ateityje;
- e | sukelia sunkumų susirandant gyvenamąją vietą.

6

Aplinkybės, kurios labiausiai sunkina lietuvių kalbos mokymąsi:

- a | kalbos kursų ir darbo derinimas;
- b | kalbos kursų ir gyvenimo / rūpinimosi derinimas;
- c | menkas lietuvių kalba kalbančių pažįstamų ratas.

Pabėgėlių priėmimo centre (PPC) organizuojamų kursų nepakanka, kad **prieglobsčio prašytojai ir jo gavėjai** pasiruoštų savarankiškam gyvenimui pasibaigus integracijos laikotarpiui PPC (mokymų laikotarpis yra per trumpas, kvestionuojama mokymų kokybė, jos pritaikymas skirtingus gebėjimus ir galimybes turintiems ne ES piliečiams).

Valandų skaičiaus, numatyto nemokamiems lietuvių kalbos kursams **prieglobsčio gavėjams**, tęsiant integraciją savivaldybėse, nepakanka; kursai organizuojami pagal projektus, skiriamas finansavimas neužtikrina kursų kokybės ir tęstinumo. Taip pat pasigendama bendros skirtingus / individualius ne ES piliečių gebėjimus atliepančios lietuvių kalbų kursų metodologijos, keliamas klausimas, ar egzaminas, kurį turi laikyti nemokamus kursus išklausę ne ES piliečiai, atskleidžia jų tikrąsias žinias ir lietuvių kalbos gebėjimus.

Gerosios patirtys: lietuvių kalbos mokymo(si) ne ES piliečių iniciatyvos – tarptautinės platformos „Speak“ pritaikymas, lietuvių kalbos mokymosi priemonės „Flyent“ sukūrimas.

Nedalyvavimo darbo rinkoje priežastys:

- a | šeimos ir darbo derinimas;
- b | sunkumai persikvalifikuojant/ pripažįstant kilmės šalyje įgytą specialybę Lietuvoje;
- c | sveikatos problemos;
- d | lietuvių kalbos barjeras.

Aplinkybės, kurios labiausiai apsunkina integraciją į darbo rinką

- a | lietuvių kalbos barjeras;
- b | biurokratinės kliūtys;
- c | ilgai trunkanti leidimo dirbti suteikimo tvarka;
- d | sunkumai keičiant darbdavį (dėl sudėtingų reikalavimų, kuriuos turi patenkinti, norėdami pakeisti darbdavį, yra linkę susitaikyti su darbdavio keliamomis sąlygomis ir atsiduria (labiau) pažeidžiamoje padėtyje);
- e | neigiamos darbdavių nuostatos;
- f | informacijos apie įsidarbinimo ar darbo vietos susikūrimo galimybes trūkumas.

Dėl lietuvių kalbos žinių trūkumo (prieglobsčio gavėjai taip pat ir dėl visuomenės nuostatų) ne ES piliečiai, o **ypač prieglobsčio gavėjai ir moterys migrantės, dirba žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos nereikalaujančius darbus**. Aplinkybė, kad užsieniečiai yra priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus nei jų turima profesinės kvalifikacija ir sukaupta darbo patirtis kilmės šalyje, turi įtakos jų psichologinei būklei ir savivertei.

Aplinkybės, kurios labiausiai apsunkina sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą:

- a | lietuvių kalbos barjeras (ypač psichinės sveikatos priežiūros ir akušerių-ginekologų teikiamų paslaugų);
- b | neigiamos nuostatos;
- c | teisinis statusas;
- d | finansinių lėšų trūkumas gauti paslaugas privačiose sveikatos priežiūros įstaigose (pvz., psichologo ar psichoterapeuto konsultacijas).

Aplinkybės, kurios labiausiai apsunkina socialinių paslaugų ir būsto prieinamumą:

- a | ribotos žinios apie teises gauti socialinę paramą ir socialines paslaugas;
- b | visuomenės nuostatos;
- c | kalbos barjeras;
- d | gyvenamosios vietos deklarasavimas;
- e | **prieglobsčio gavėjai** nepriskiriami atskirai pažeidžiamai grupei, kuri galėtų gauti socialinį būstą lengvesnėmis sąlygomis.

Aplinkybės, kurios labiausiai apsunkina švietimo paslaugų prieinamumą:

- a | lietuvių kalbos barjeras (ribotos galimybės ieškoti informacijos apie formaliojo ir neformaliojo ugdymo įstaigas ir registruoti vaikus į jas; lietuvių kalba nekalbantiems tėvams dalyvauti ir stebėti vaikų ugdymo procesą ir kt.);
- b | visuomenės nuostatos.

Lietuvos švietimo sistemos infrastruktūra netinkamai pasirengusi priimti užsieniečius vaikus – nėra aiškaus, valstybiniu lygiu priimto vaikų gebėjimų vertinimo mechanizmo, mokyklos nepasirengusios priimti lietuvių kalba negebančių kalbėti užsieniečių vaikų, nepriimta priemonių, kurios padėtų mokyklos bendruomenei pasiruošti priimti ir padėti užsieniečiui vaikui pereinamuoju laikotarpiu.

Kultūra

Ne ES piliečiai kultūros paslaugomis nesinaudoja arba naudojami labai retai. Dažniausiai tai susiję su šeiminiėmis aplinkybėmis, rečiau – su galimybėmis gauti informaciją apie įvairias kultūros paslaugas ir prieinamumą prie šių paslaugų užsieniečiui suprantama kalba.

Aplinkybės, kurios riboja politinį ir pilietinį dalyvavimą:

- a | ribotos žinios apie teisę dalyvauti rinkimuose (nors dalyvavimą rinkimuose laiko svarbiu veiksniu, padedančiu jaustis visaverčiais šalies gyventojais);
- b | ribotos galimybės dalyvauti konsultacijose dėl sprendimų, susijusių su klausimais, aktualiais savivaldybėje gyvenantiems užsienio šalių piliečiams ir bendrai visiems savivaldybės ir (arba) seniūnaitijos gyventojams.

Moterys migrantės dažniau nei vyrai migrantai:

- a | patiria (ar yra patyrusios) priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio (tai riboja jų socialinę ir lingvistinę adaptaciją);
- b | susiduria su sunkumais derinant šeimos gyvenimą ir integraciją į darbo rinką;
- c | atsiduria nemaloniuose situacijose dėl kultūrinių ir religinių skirtumų;
- d | susiduria su sunkumais norėdamos persikvalifikuoti ar įgyti profesinę kvalifikaciją;
- e | dėl šiuo metu Lietuvoje galiojančių teisinių nuostatų bijodamos prarasti teisinį statusą, turi taikstytis su smurtu artimoje aplinkoje.

Gautų paslaugų savivaldybėje vertinimas

9

Kritiškas Migracijos departamento ir jo skyrių teikiamų paslaugų vertinimas:

- a | viešai prieinamos informacijos ne lietuvių kalba trūkumas;
- b | migracijos skyriuose dirbančių darbuotojų nekompetencija aptarnauti užsienio šalių piliečius (gebėjimų susikalbėti ne lietuvių kalba trūkumas, kompetencijų ir tolerancijos stoka).

Teigiamai vertinamos **Jonavos rajono savivaldybėje** gautos valstybinių ir savivaldybei pavaldžių įstaigų paslaugos (ypač Jonavos rajono socialinių paslaugų centro ir Užimtumo skyriaus).

Paslaugų planavimas ir prieinamumas

Jonavos rajone planuojant įvairias paslaugas į specifinius ne ES piliečių poreikius (pvz., kylančius, kai nemokama lietuvių kalbos, dėl religinių nuostatų ir pan.) atsižvelgiama tik iš dalies.

Daugiau nei pusė (58 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų nei sutiko, nei nesutiko ir tik ketvirtadalis respondentų (26 proc.) (iš jų 7 ugdymo ir 1 socialines paslaugas teikiantis įstaigų atstovas) sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos įstaigose planuojant paslaugas yra atsižvelgiama į ne ES šalių piliečių poreikius.

Jonavos rajono savivaldybės administracija, **planuodama įvairias paslaugas miesto gyventojams, į konsultavimo procesą neįtraukia nei integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančių NVO, nei ne ES piliečių organizacijų ar bendruomenių.**

Kad su minėtomis organizacijomis konsultuojasi planuodami paslaugas, įvardijo 1 (iš 3) sveikatos priežiūros įstaigos atstovas, socialines paslaugas teikiančios įstaigos atstovas (-ė) ir beveik pusė (45 proc.) ugdymo įstaigų atstovų.

Jonavos rajono savivaldybė nėra numačiusi atskiro finansavimo, kuris būtų skiriamas užsieniečių integracijos priemonėms ir paslaugoms, pritaikytoms prie specifinių užsieniečių poreikių (pvz., asmenims, nekalbantiems valstybine kalba), įgyvendinti. Integracijos priemonės (pvz., lietuvių kalbos mokymas, įvairios kultūros pažinimo veiklos ir pan.) yra įgyvendinamos pagal projektus, tad prisitaikant prie projekto reikalavimų negarantuojama, kad veiklos visiškai atitiks tikslinės grupės poreikius, taip pat neužtikrinamas šių priemonių įgyvendinimo tęstinumas.

Jonavos rajone svarbūs informacijos šaltiniai apie savivaldybėje prieinamas paslaugas yra Pabėgėlių priėmimo centras, taip pat (nors ir kiek rečiau) NVO, kuruojančios ne ES piliečių integraciją, Jonavos rajono socialinių paslaugų centras.

Paslaugų infrastruktūros pritaikymas (specifiniams) ne ES piliečių poreikiams

Savivaldybei pavaldžių įstaigų infrastruktūra nėra tinkamai pritaikyta lietuvių kalba nekalbantiems užsienio šalių piliečiams.

Apie du trečdalius (61 proc.) kiekybinėje apklausoje dalyvavusių savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad jų **atstovaujamos įstaigos infrastruktūra yra pritaikyta lietuvių kalba nekalbantiems užsienio šalių piliečiams**. Teiginiui pritarė tik mažiau nei ketvirtadalis (23 proc.) respondentų (iš jų 5, atstovaujantys švietimo, 1, atstovaujantis kultūros, ir 1, atstovaujantis socialinių paslaugų įstaigai).

Beveik pusė (48 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų atsakė, kad interneto puslapis nepritaikytas asmenims, nekalbantiems lietuvių kalba.

Pusė (50 proc.) mokyklinio ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad lietuvių kalba nekalbantys nepilnamečiai iš ne ES šalių neturi galimybės mokytis išlyginamojoje klasėje arba išlyginamojoje mobiliojoje grupėje. Tačiau apie 86 proc. įvardijo, kad nepilnamečiams iš ne ES šalių yra galimybė sudaryti individualius mokymosi planus.

Jonavos rajono savivaldybė yra paskyrusi asmenį, kuris tiesiogiai atsakingas už prieglobsčio gavėjų integraciją, tačiau užsienietis, kuris kreipiasi į savivaldybę dėl konsultacijos, nebūtinai bus tiesiogiai nusiųstas pas šį pareigūną.

Dauguma (apie 61 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams, bet jie nėra išimtinai atsakingi už darbą su užsienio šalių piliečiais. Tik 4 įstaigų atstovai (iš jų 3, atstovaujantys švietimo, ir 1, atstovaujantis sveikatos priežiūros paslaugų įstaigai) pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose dirba asmenys, galintys išimtinai suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams.

Dauguma (apie 84 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų įvardijo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio, dažniausiai anglų ir (arba) rusų, kalbomis.

Nors per kiekybinę apklausą 2 savivaldybės administracijos skyriaus atstovai įvardijo, kad savivaldybėje ir jai pavaldžiose įstaigose yra **galimybė gauti vertėjo paslaugas**, tai paneigia kokybinio tyrimo duomenys. Savivaldybės administracijos atstovas (-ė) teigė, kad tais atvejais, kai prireikia vertėjų pagalbos, kliaujamasi PPC arba NVO pagalba.

2 iš 3 **sveikatos priežiūros įstaigų atstovų pažymėjo**, kad jų atstovaujamosiose įstaigose yra numatyti veiksmai, kuriais ne ES šalių piliečiai, nemokantys lietuvių kalbos, būtų nusiųsti pas gydytojus, galinčius juos aptarnauti užsienio kalba.

Kiek daugiau nei pusė (55 proc.) **ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo**, kad jų atstovaujamosiose įstaigose lietuvių kalba nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių galėtų būti paskirtas asmuo, galintis padėti atvykusiam asmeniui sklandžiai įsitraukti į įstaigos bendruomenės gyvenimą, mokytis ir ugdytis.

Tik 4 iš 20 ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad **socialinio pedagogo ir (arba) psichologo pagalba** pritaikoma prie specifinių lietuvių kalba nekalbančių nepilnamečių iš ne ES šalių poreikių.

Savivaldybės stiprybės ir silpnybės

Stiprybės

Ilgametė patirtis dirbant su užsienio šalių piliečiais (pvz., Jonavos rajono socialinių paslaugų centro veikla);

Į savivaldybės strateginius veiklos planus yra įtrauktas užsieniečių integracijos klausimas;

Savivaldybės administracijos požiūris sprendžiant kai kuriuos ne ES piliečiams aktualius klausimus (pvz., socialinio būsto suteikimas prieglobsčio gavėjams).

Savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų suvokimas, kad užsieniečių integracijos klausimai yra aktualūs savivaldybei ir ateityje turėtų būti daugiau iniciatyvų, kuriomis būtų siekiama gerinti paslaugų ir informacijos apie jas prieinamumą ne ES piliečiams.

Silpnybės

Nėra vienos organizacijos, kuri kryptingai dirbtų užsieniečių integracijos srityje ir įgyvendintų tarpkultūrinio dialogo skatinimo funkciją;

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas – ypač akcentuojamas trūkumas bendradarbiaujant su Pabėgėlių priėmimo centru (PPC) ir aktyvesnis PPC į(si)traukimas į užsieniečių integracijos klausimų sprendimą savivaldybės lygmeniu.

Ne ES piliečiai ir jiems atstovaujanti organizacijos neturi galimybių dalyvauti teikiant konsultacijas dėl sprendimų, susijusių su klausimais, aktualiais savivaldybėje gyvenantiems užsienio šalių piliečiams ir bendrai visiems savivaldybės gyventojams.

Tarpkultūrinių mokymų savivaldybės administracijos ir jai pavaldžių įstaigų darbuotojams trūkumas.

Iniciatyvų, kuriomis būtų skatinamas savivaldybėje gyvenančių užsieniečių ir vietos bendruomenės bendradarbiavimas trūkumas;

Trūksta konkrečios, bendros ir oficialiai patvirtintos sistemos, kaip reikėtų elgtis konkrečiais diskriminacijos, neapykantos ar nusikaltimų atvejais.

Trūkstančių paslaugų poreikis

Paslaugų teikimas vieno langelio principu arba organizacijos, kuri tikslingai dirbtų užsieniečių konsultavimo klausimu (taip pat organizuotų veiklas, kurios suburtų rajone gyvenančius užsienio šalių piliečius ir vietos bendruomenę) (**Jonavos rajono savivaldybėje**).

Informavimo ir konsultavimo paslaugos naujai į savivaldybę atvykusiems gyventi ne ES piliečiams (ypač užimtumo, socialinių paslaugų, vaikų švietimo, sveikatos priežiūros, kultūrinės veiklos, įvairių teisių (pvz., politinio dalyvavimo) klausimais) (**visose savivaldybėse**).

Vertimo paslaugos savivaldybei pavaldžiose ir valstybinėse institucijose (ypač sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiančiose įstaigose, užimtumo ir migracijos skyriuose) (**visose savivaldybėse**).

Nemokami (tęstiniai) lietuvių kalbos kursai, kurie būtų pritaikyti prie skirtingų ne ES piliečių galimybių ir poreikių (Akmenės rajone, **Jonavos rajone**, Šiaulių mieste).

Papildomos paslaugos moterims migrantėms, kurios padėtų išspręsti vaikų priežiūros ir kalbos mokymosi derinimo klausimus (visose savivaldybėse).

Paslaugos, susijusios su psichinės sveikatos gerove (**visose savivaldybėse**).

Labiau pritaikyta ugdymo įstaigų infrastruktūra lietuvių kalba nekalbantiems nepilnamečiams ir jų tėvams bei priemonės, skirtos mokyklos bendruomenės paruošimui priimti užsieniečius vaikus (**visose savivaldybėse**).

Tarpkultūrinio dialogo skatinimo iniciatyvos, skatinančios didesnę migrantų, **ypač prieglobsčio gavėjų**, įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą (**visose savivaldybėse**).

Specifinės informavimo ir konsultavimo paslaugos moterims migrantėms (apie savivaldybėje moterims teikiamas paslaugas, apie moterų teises Lietuvoje) (**visose savivaldybėse**).

Specifinės paslaugos ir iniciatyvos, skirtos moterims migrantėms, auginančioms vaikus, siekiant didesnio jų įsitraukimo į bendruomenės gyvenimą, lingvistinės integracijos ir užimtumo (**visose savivaldybėse**).

Jonavos rajone ir Akmenės rajone užsienio šalių piliečiams trūksta galimybės gauti paslaugas rajono migracijos skyriuose, nes užsienio šalių piliečiai aptarnaujami tik Vilniaus, Kauno, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Telšių ir Klaipėdos miestų skyriuose (Akmenės rajone ir **Jonavos rajone**).

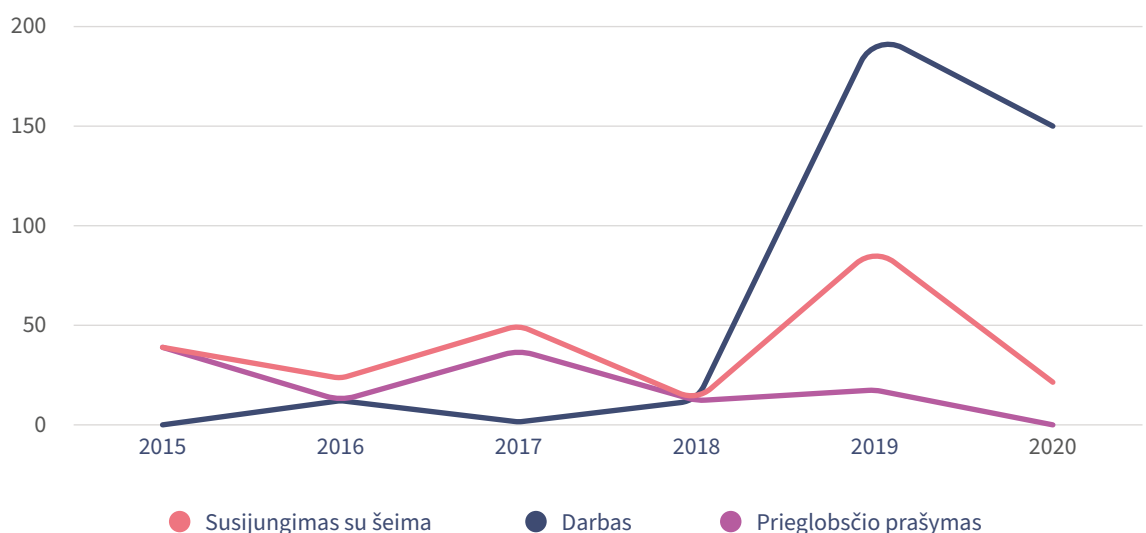
Gerosios praktikos

Jonavos rajono socialinių paslaugų centro įgyvendinamas projektas „Socialinių paslaugų Jonavoje gyvenantiems kitataučiams sukūrimas ir organizavimas“ ir pagal šį projektą įgyvendinamos užsieniečių integracijos veiklos.

Jonavos rajono savivaldybės iniciatyva socialinio būsto problemą išspręsti nuperkant 5 būstus ir juos paskiriant Jonavoje gyvenantiems prieglobsčio gavėjams, prioritetą teikiant gausioms ir su didesniais sunkumais susirasti tinkamą gyvenamąją vietą susiduriančioms prieglobsčio gavėjų šeimoms. Kaip informavo Jonavos rajono savivaldybės atstovai, savivaldybė lėšų būstui įsigyti gavo iš Europos banko.

1 Ne ES piliečių populiacija Jonavos rajono savivaldybėje (2010–2020 metais)

Per pastaruosius dešimt metų – nuo 2010 iki 2020 metų pirmojo pusmečio – Jonavos rajono savivaldybėje buvo išduoti arba pratęsti 1 359 leidimai laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje. Dažniausiai leidimai laikinai gyventi buvo išduodami šeimos susijungimo (34 proc.), darbo (29 proc.) ir prieglobsčio (papildomos apsaugos suteikimo) (22 proc.) atvejais⁴. Pastebima, kad nuo 2019 metų pradėjo žymiai augti leidimų laikinai gyventi darbo pagrindais išdavimo ir pakeitimo skaičius.

14

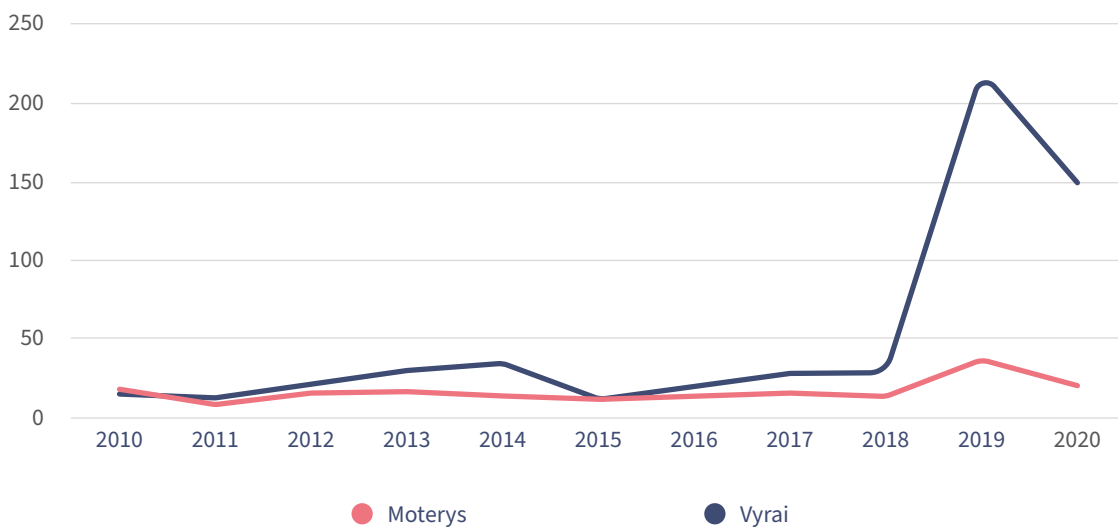
Šaltinis: Migracijos departamentas⁵

Iš visų 2010–2020 metų pirmąjį pusmetį Jonavos rajono savivaldybėje išduotų ir pakeistų leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje 71 proc. jų buvo išduoti / pakeisti vyrams, 29 proc. – moterims. Nors kasmet leidimai gyventi buvo pakeisti daugiau vyrų nei moterų, visgi per metus tendencijos tarp vyrų ir moterų buvo gana panašios. Besikeičiančios atvykimo į šalį aplinkybių tendencijos yra susijusios su aplinkybe, kad pastaraisiais metais dažniau leidimai laikinai gyventi išduodami vyrams nei moterims.

⁴ Komunikacija su Migracijos departamentu, 2020 m. liepos 28 d.

⁵ Ten pat.

Išduoti leidimai laikinai gyventi LR Jonavos r. sav. pagal lytį, 2010–2020 m. I pusm. N = 76

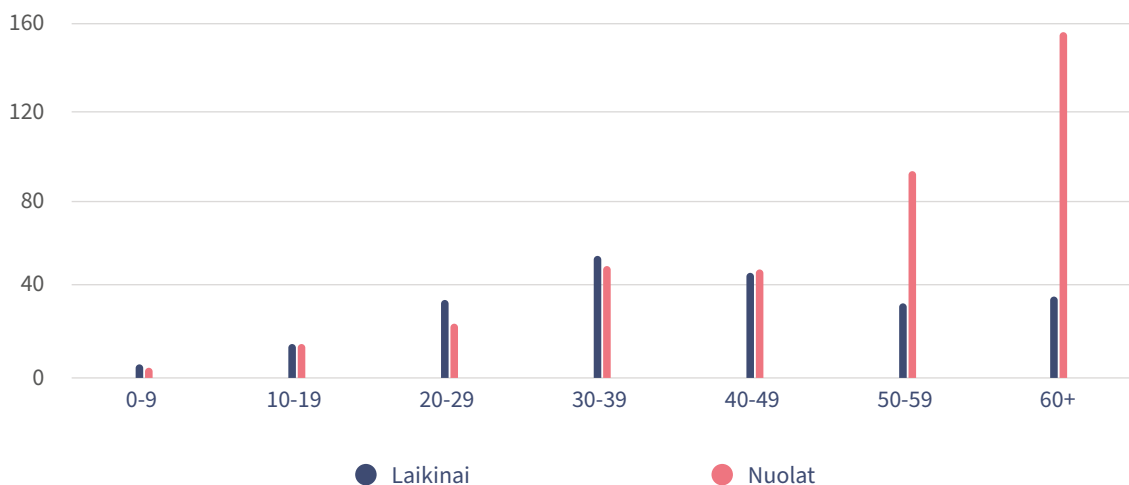
Šaltinis: Migracijos departamentas⁶

Vyrai dažniau kreipėsi prašydami išduoti leidimą laikinai gyventi darbo ir papildomos apsaugos atvejais, moterys – dėl šeimos susijungimo.

2010–2020 metų pirmąjį pusmetį daugiausia leidimų laikinai gyventi buvo išduodama 30–49 metų amžiaus grupėse. Vyrai leidimus laikinai gyventi dažniausiai gavo 30–39 metų amžiaus, moterys – 60 metų amžiaus ir vyresnės.

15

Išduoti leidimai laikinai ir nuolat gyventi LR Jonavos r. sav. pagal amžiaus grupę, 2010–2020 m. I pusm. N = 623

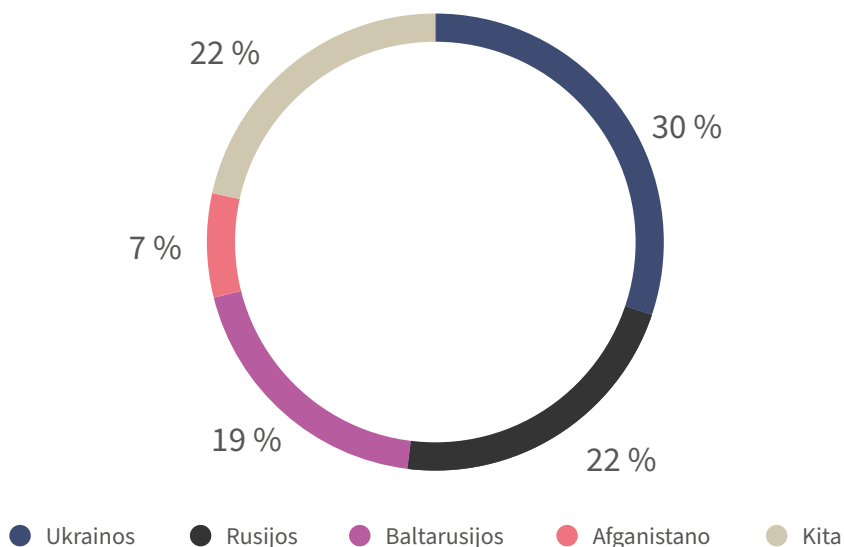
Šaltinis: Registrų centras⁷

⁶ Komunikacija su Migracijos departamentu, 2020 m. liepos 28 d.

⁷ Komunikacija su Registrų centru, 2020 m. liepos 14 d.

2010–2020 metų pirmąjį pusmetį daugiausia leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje buvo išduota / pratęsta Ukrainos (30 proc.), Rusijos (22 proc.), Baltarusijos (19 proc.) ir Afganistano (7 proc.) piliečiams. Net 22 proc. likusių leidimų laikinai gyventi buvo išduoti kitų 39 skirtingų šalių piliečiams.

Išduoti ir keisti leidimai laikinai gyventi LR Jonavos r. sav. pagal pilietybę, 2010–2020 m. I pusm. N = 1 359

Šaltinis: Migracijos departamentas⁶

Pabėgėlių priėmimo centro (PPC) duomenimis^{9,10}, 2020 metų gruodžio mėnesį Jonavos rajono savivaldybėje integraciją tęsė 3 prieglobsčio gavėjai. Šiuo laikotarpiu į savivaldybę perkelti 3 asmenys iš Ukrainos, 5 asmenys iš Venesuelos (PPC) ir 31 asmuo (Jonava – 20, Rukla – 11) perkeltas (grįžęs / grąžintas) iš ES ir trečiųjų šalių.

⁸ Komunikacija su Migracijos departamentu, 2020 m. liepos 28 d.

⁹ Pabėgėlių priėmimo centras. Ataskaita apie prieglobsčio gavėjus, prieglobsčio prašytojus, perkeltus asmenis, nelydimus nepilnamečius ir į integraciją išleistus asmenis, 2020-12-01–2020-12-31, www.rppc.lt/puslapis/25856/.

¹⁰ Migracijos departamentas pateikė atsakymą: „Priimtų sprendimų suteikti pabėgėlio statusą ir suteikti papildomą apsaugą, suskirstytų pagal teritorinius vienetus (2010–2020 m.) ir lytį (tik 2010–2015 m.), skaičiaus pateikti neturime galimybių.“ Komunikacija su Migracijos departamentu, 2020 m. liepos 28 d.

2 Ne ES šalių piliečių integracijos patirtys ir poreikiai

Šioje ataskaitos dalyje apžvelgiamos tyrime dalyvavusių ne ES piliečių gyvenimo savivaldybėje patirtys ir poreikiai skirtingose integracijos srityse, išskiriant probleminius aspektus ir galimybes. Užsieniečių pasidalyta patirtis yra papildyta tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgomis.

2.1 Tyrimo dalyvių (ne ES piliečių) sociodemografinės charakteristikos

Tyrimė dalyvavo 52 ne Europos Sąjungos (ES) piliečiai iš 21 šalies, daugiausia iš Ukrainos (23 proc. informantų), Rusijos ir Sirijos (po 12 proc. informantų) bei Baltarusijos (10 proc. informantų)¹¹. 38 proc. tyrimo dalyvių sudarė vyrai, 62 proc. – moterys.

Informantai pagal gyvenimo šalyje trukmę pasiskirstė labai panašiai: 29 proc. tyrimo dalyvių per interviu šalyje gyveno 1–2 metus, 33 proc. – 3–4 metus, tokia pati dalis tyrimo dalyvių įvardijo, kad šalyje gyvena ilgiau nei 5 metus. 58 proc. tyrimo dalyvių buvo išduotas leidimas laikinai gyventi šalyje, 31 proc. – leidimas nuolat gyventi. 2 informantai buvo Lietuvos Respublikos piliečiai (1 pilietybę įgijo LR pilietybės atkūrimo, kitas – natūralizacijos tvarka).

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad jiems leidimas gyventi šalyje išduotas studijų (11 informantų, daugiausia Klaipėdos mieste ir Vilniaus mieste), šeimos susijungimo (11 informantų, daugiausia Klaipėdos mieste) ir ketinimo dirbti Lietuvoje pagrindais (6 informantai, 3 iš jų Kauno mieste). 15 informantų įvardijo, kad turi prieglobsčio gavėjo statusą (papildomą apsaugą – 2, pabėgėlio statusą – 13 informantų) (daugelis jų gyvena Jonavos rajone).

Daugelis kalbintų informantų tyrimo laikotarpiu buvo 18–30 metų amžiaus (39 proc. informantų) ir 30–40 metų amžiaus (30 proc. informantų). 40–50 metų amžiaus tyrimo dalyviai sudarė 17 proc., vyresni nei 50 metų amžiaus – 13 proc. tyrimo dalyvių. 58 proc. informantų įvardijo, kad yra aktyvūs darbo rinkoje, 14 proc. studijavo. Didžioji dalis informantų (67 proc.) yra vedę (ištekėjusios) arba gyvena su partneriu (-e) (plačiau žr. Priedai, 1 lentelė).

¹¹ Tai atspindi migracijos kontekstą Lietuvoje – daugelio į šalį atvykstančių migrantų kilmės šalys yra Baltarusija, Ukraina ir Rusija (2020 m. duomenimis, migrantai iš šių šalių sudarė 45 proc. visų užsieniečių, imigravusių į Lietuvą 2019 m.). O pastaruosius ketverius metus prieglobsčio gavėjo statusas Lietuvos Respublikoje dažniausiai buvo išduodamas Sirijos piliečiams (2016–2020 m. Sirijos piliečiai sudarė 68 proc. visų prieglobsčio gavėjų šalyje). (Šaltiniai: Migracijos metraštis, 2019, Prieglobstis Lietuvoje 2016–2019 m.).

2.2 Atvykimo aplinkybės ir priežastys

Tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai dažniausiai įvardijo, kad į Lietuvą atvyko dėl galimybių studijuoti, aplinkybių, susijusių su darbu ir šeimos susijungimu, karo / neramumų kilmės šalyje ir pigaus pragyvenimo Lietuvoje.

Dauguma informantų įvardijo, kad prieš atvykdami į Lietuvą neturėjo jokių lūkesčių, kai kuriuos jų lydėjo nerimas, baimė ir abejonės, kad nusprendė gyventi Lietuvoje. Tai dažniausiai susiję su aplinkybe, kad tyrimo dalyviai prieš atvykdami į Lietuvą apie šalį turėjo mažai (neretai ir jokios) informacijos, o turimos žinios dažniausiai buvo susijusios su negatyviomis nuogirdomis ir neigiamomis ankstesnėmis asmeninėmis patirtimis:

„Buvo baisu, girdėjom daug visokių negerų dalykų, bet pasirodė, kad viskas čia gerai.“ (J-5M)¹²

„Sutikau daug žmonių prieš tai ir man pasakė, kad čia yra maži atlyginimai, nėra tų darbų daug.“ (J-8V)

Turėjusieji lūkesčių juos dažniausiai siejo su geresnėmis gyvenimo perspektyvomis, ypač su didesnėmis galimybėmis darbo rinkoje ir geresnėmis finansinėmis galimybėmis, taip pat su kokybiškesniu vaikų išsilavinimu. Iš karo nuniokotų šalių atvykę tyrimo dalyviai dažniausiai kaip vieną didžiausių lūkesčių minėjo jų ir šeimų narių saugumą:

„Aš tai sąžiningai pasakysiu, kai mes išvykome, galvoj iš tikrųjų nieko nebuvo, mūsų buvo tiesiog noras pasislėpti, pasislėpti nuo to karo ir tiesiog, kad niekas nieko nešaudytų. Ir kai mes išvažiuodavom iš tikrųjų buvo taip, kad nieks nebombarduotų ir kad būtų kur gyventi, ir būtų darbas.“ (J-1M)

¹² Čia ir kitose ataskaitos dalyse pateikiamos tyrimo dalyvių citatos, kalba netaisyta.

2.3 Savivaldybės pasirinkimo priežastys

Apžvelgiant priežastis, kodėl tyrimo dalyviai pasirinko gyventi vienoje ar kitoje šalies savivaldybėje, būtų galima išskirti keletą populiariausių informantų pateiktų atsakymų. Visų pirma, didieji miestai (Vilnius, Kaunas ir Klaipėda) dažniausiai buvo pasirenkami dėl didesnių galimybių įsidarbinti, studijų (paprastai anglų kalba) ir tuose miestuose jau gyvenančių šeimos narių (sutuoktinių / partnerių). Pasirinkimą gyventi Šiaulių mieste ir Akmenės rajone lėmė mažesnės būsto įsigijimo ir nuomos kainos, patogi infrastruktūra auginti vaikus.

Labiausiai iš visų miestų išsiskyrė **Jonavos miestas**; jį rinkosi daugiausia dėl to, kad yra arčiausiai Pabėgėlių priėmimo centro Rukloje, tad leidimus gyventi šalyje gavę užsieniečiai kitų variantų dažniausiai net nesvarstė. Kaip įvardijo Jonavos mieste kalbinti informantai, galutinį sprendimą pasilikti gyventi šiame mieste lėmė atsiradusios galimybės įsidarbinti, mažesnės, palyginti su didžiais šalies miestais, būsto nuomos kainos ir didesnė tikimybė būstą išsinuomoti gausesnei šeimai. Svarbus veiksnys buvo ir mieste jau turimi socialiniai ryšiai.

„<...> aš atvykau į Lietuvą ir ten gyvenau Rukloje pabėgėlių priėmimo centre ir radau darbą čia Jonavoje ir tada nusprendžiau gyventi Jonavoje“ (J-6V)

„Aišku, mes gal ir norėtumėm gyventi kokiame nors kitame mieste, bet mes turime daug vaikų, ne visi sutinka nuomoti būstą, be to, ne taip ir lengva kitame mieste, o čia Jonava netoli pasitaikė toks miestas. Butas kurį mums davė Jonavos savivaldybė, didžiulė dovana, nes socialinį būstą gauti yra didelė problema.“ (J-10M)

19

2.4 Pirmieji iššūkiai ir sunkumai bei pagalbos ir informacijos šaltiniai atvykus gyventi į Lietuvą

Pirmieji iššūkiai ir sunkumai

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad pirmieji sunkumai ir iššūkiai, atvykus gyventi į Lietuvą, buvo susiję su 1) sunkumais gauti leidimą gyventi šalyje; 2) kalbos barjeru; 3) psichologiniais išgyvenimais; 4) priimančiosios visuomenės nuostatomis; 5) iššūkiais, susijusiais su darbo paieška ir įsidarbinimu; 6) priklausomybe nuo partnerio / sutuoktinio; 7) informacijos trūkumu.

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie pirmuosius sunkumus ir iššūkius, su kuriais susidūrė gyvenimo šalyje pradžioje, dažniausiai minėjo **sunkumus tvarkant formalumus dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo**. Dažniausiai jie buvo susiję su komplikuota ir ilgai trunkančia leidimų gyventi išdavimo procedūra ir reikiamos informacijos trūkumu, kurį informantai buvo linkę sieti su Migracijos skyriuose dirbančių specialistų nekompetencija aptarnauti užsieniečius.

„Žmonės šiuose biuruose nelinkę suteikti daug informacijos. Jei jų klausi ko nors konkrečiau, jie tau tam tiesiog pateiks tiesmuką atsakymą. Tačiau labiau nei šitaip jie tau nepagelbės. Kur gali rasti alternatyvų? Kokias procedūras gali atlikti? Kokios mano opcijos? Tokių dalykų jie tau nepasakys.“ (Kl-9V)

Sunkumai gaunant leidimus gyventi taip pat buvo susiję ir su kai kuriomis leidimų gyventi išdavimo ir pratęsimo sąlygomis. Informantai dažniausiai įvardijo, kad ypač daug iššūkių jiems kėlė reikalavimas nurodyti, jog turima pakankamai ir reguliarių pajamų pragyventi Lietuvos Respublikoje¹³. Su šia sąlyga susijusi ir kita problema – sunkumai atsidaryti banko sąskaitą Lietuvoje, kol neišduotas leidimas laikinai gyventi.

„Iš pradžių laikiną leidimą išduodavo metams, reikėjo, kad sąskaitoje būtų du minimumai pragyvenimui. Turėjom sunkumų, nes negalėjome tos sumos parodyti, vyrui dalį algos mokėjo grynaisiais pinigais ir nebuvo kaip įrodyti.“ (Kl-4M)

„Taip pat tam, kad atsidarytum banko sąskaitą, negali jos atsidaryti be leidimo laikinai gyventi. Arba, jei nori ją atsidaryti, turi sumokėti tarsi mokesį, priklauso nuo situacijos, turėti banko sąskaitą gali kainuoti tarp 80-200 eurų. Ir tai yra žmonės, kurie čia persikelia, kai kurie - iš kitos pasaulio pusės, jie vis dar laukia atvykstant pirmųjų savo algalapių ir privalo mokėti tam, kad turėtų banko sąskaitą. Net jei jie turi darbo sutartį, net jei jie turi būstą, visus tuos kitus dalykus. <...> Jautiesi šiek tiek taip, tarsi tave apiplėšinėtų. Nes neturi pasirinkimo. Moki arba sąskaitos neturi.“ (Kn-3M)

¹³ Pagal šiuo metu Lietuvoje galiojančią tvarką užsieniečiai, norintys gauti / pakeisti leidimą laikinai gyventi, turi nurodyti, kad turi pakankamai ir (arba) gauna reguliarių pajamų pragyventi Lietuvos Respublikoje. Pragyvenimo lėšų dydis yra 1 minimali mėnesinė alga (MMA) per mėnesį, o užsieniečiui, ketinančiam studijuoti, mokytis, stažuotis, kelti kvalifikaciją, ir užsieniečiui, nesulaukusiam 18 metų amžiaus, – 0,5 MMA. Lėšų turi pakakti visam prašomo leidimo laikinai gyventi galiojimo laikotarpiui. Daugiau informacijos. 2021 m. sausio mėn. duomenimis, MMA sudarė 642 Eur. Vadinasi, užsienietis, kuriam, pavyzdžiui, leidimas laikinai gyventi išduodamas vieniems metams, turi nurodyti, kad banko sąskaitoje turi 7 704 Eur, užsienietis, atvykstantis studijuoti, – 3 852 Eur.

Kita informantų dažniausiai minima problema, su kuria susidūrė atvykę gyventi į Lietuvą, buvo susijusi su **lietuvių kalbos įgūdžių stoka**. Kaip plačiau aptariama šios ataskaitos 2.5.1 dalyje, valstybinės kalbos žinios yra svarbus sėkmingos integracijos kriterijus, o šių žinių stoka lemia tokius iššūkius kaip ribotą priėjimą prie reikiamų paslaugų, menkesnes įsidarbinimo galimybes ir (arba) sunkumus susirasti būstą. Moterims migrantėms lietuvių kalbos žinių stoka gyvenimo šalyje pradžioje dažnai lemia ir **visapusę priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio bei socialinę izoliaciją** (taip pat žr. sk. 2.5.10).

„Buvo baisu, nes, visų pirma, nemokėjom lietuvių kalbos, negalėjom nieko nei perskaityti, nei suprasti <...>“ (J-4M)

„<...> mes neturime kalbos [žinių], tad dėl to susiduriame su daug problemų. Jei oficialiai neišmoksi kalbos, pagalbos visame kame tau reikia visą laiką. Net „Nuomos“ sutartis – tau reikia vertėjo. Jei keliauji į ligoninę – tau reikia vertėjo. <...> Tad pirmoji problema yra kalba.“ (J-7V)

Dar vienas iššūkis, paminėtas tyrimo dalyvių ir glaudžiai susijęs su lietuvių kalbos barjeru, tai sunkumai **ieškant darbo ir įsidarbinant** (plačiau žr. 2.5.2 dalyje). Be lietuvių kalbos barjero, įsidarbinimą apsunkino ir pasikeitusi kultūrinė aplinka bei neigiamos visuomenės nuostatos.

Dalis informantų įvardijo, kad atvykę gyventi į Lietuvą susidūrė su **psichologinėmis problemomis**. Dažniausiai jos susijusios su priežastimis, dėl kurių užsieniečiai buvo priversti palikti kilmės šalį (karinė padėtis, patirtas persekiojimas ir pan.), ir aplinkybėmis, kurias lemia pats migracijos procesas (pasikeitusios gyvenimo sąlygos, nauja ir nežinoma kalba, atsiskyrimas nuo artimųjų, patiriama vienatvė ir socialinė izoliacija ir pan.). Pastebima, kad su pastarosiomis dažniau susiduria moterys migrantės, atvykusios į šalį dėl šeimos susijungimo.

21

„<...> tiesiog sunku viską mesti ir išsikraustyti į kitą šalį. Gaila ankstesnio gyvenimo.“ (J-4M)

„<...> čia, Vilniuje, dar nieko nepažinojau. Bijojau išeiti į lauką. <...> Jaučiausi taip, tarsi turėčiau visą laiką tiesiog laukti savo vyro, nes nežinau, kaip šnekėtis su žmonėmis. <...> Nuolat jaučiausi vieniša. Norėjau grįžti. Aš neturėčiau čia būti, tokio tipo jausmai. Tarsi totalus neigimas.“ (Vln-2M)

Kai kurios informantų išvardytos problemos, su kuriomis šie susidūrė gyvenimo šalyje pradžioje, yra tiesiogiai susijusios su **visuomenės nuostatomis**. Informantai dažniausiai minėjo, kad būtent neigiamas nusistatymas prieš užsieniečius apsunkino darbo ir būsto paieškas, lėmė socialinę izoliaciją, ribojo reikiamų paslaugų prieinamumą.

Be jau minėtų iššūkių, tyrime dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad atvykus gyventi į Lietuvą (savivaldybę, kurioje gyvena) bene labiausiai jiems trūko aiškios, susistemintos ir suprantama kalba pateikiamos **informacijos apie įvairias paslaugas** ir jų prieinamumą (nuo įvairių įstaigų kontaktų iki labai praktinių klausimų, tokių kaip viešojo transporto veikimo tvarka).

„Net žinios apie smulkius dalykus, tokius kaip, ar tai parduotuvė ar ėjimas apsipirkti, supratimas apie medicinos paslaugas, nes tuo metu rasti angliškai šnekantį [medicinos darbuotoją – aut. past.] buvo tarsi laimėti loterijoje.“ (Kn-7V)

„Niekas niekada mūsų nemokė, kur yra Darbo birža, kur yra <...> Registrų centras. Ir, na, kaip jūs tikėtės, kad užsieniečiai čia atvyks ir įsteigs verslus ar organizacijas, jei jie nežino, kur yra tas Registrų centras. <...> Taip, manau, tokie tarsi maži žingsneliai, kaip aš ką nors darau, tam tikrą dalyką. <...> Bet vėlgi, net, na, išsinagrinėti autobusų sistemą ir kur kuris autobusas važiuoja <...>. Šie, štai tokie juokingi dalykai, suprantate, labai paprasti, bet užtrunka juos perprasti.“ (Kl-10M)

Pirmieji informacijos ir pagalbos šaltiniai

Tyrimas patvirtina socialinių ryšių svarbą gyvenimo šalyje pradžioje. Dažniausiai informantai įvardijo, kad pirmieji, kurie suteikė reikiamą informaciją, atvykus gyventi į Lietuvą, buvo: a) artimieji / šeimos nariai (šeimos susijungimo atvejais dažniausiai sutuoktiniai / partneriai, kurie yra LR piliečiai); b) draugai ir (arba) pažįstami; c) darbdavys ir (arba) bendradarbiai.

22

Vis tik reikėtų pastebėti, kad didžioji dalis informantų akcentavo, jog pirmiausia informacijos ieškojo savarankiškai ir tik vėliau tie, kurie turėjo tokią galimybę, kreipėsi į kitus informacijos šaltinius, pavyzdžiui, pažįstamus ir (arba) panašios patirties turinčius Lietuvoje gyvenančius užsieniečius.

Jonavos rajone, kitaip nei kitose tyrime dalyvavusiose savivaldybėse, itin svarbus pirmasis informacijos šaltinis buvo Pabėgėlių priėmimo centras, taip pat (nors kiek rečiau) NVO, kuriojančios ne ES piliečių integraciją, ir Jonavos rajono socialinių paslaugų centras.

„<...> kai mes atvykome tai <...> informaciją mes gavome dar ir Rukloje, bet dabar kai mes atvažiuojame čia [į Jonavą – aut. past.] visą informaciją gaudavom ir gaunam iki šiol iš <...>, šito centro [Jonavos raj. Socialinių paslaugų centras – aut. past.] <...>.“ (J-3M)

Tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Kaip pastebi tyrime dalyvavę ekspertai, tai, kokia yra migrantų gyvenimo naujame mieste pradžia, turi įtakos ir tolesniems integracijos etapams. Tad svarbu, kad jau pačioje pradžioje užsieniečiai būtų **tinkamai informuojami apie savivaldybėje teikiamas paslaugas** (bendrai miesto gyventojams ir kryptingai su užsieniečių integracija susijusias paslaugas) ir būtų užtikrinamas šių paslaugų prieinamumas. Taip pat aktualu užtikrinti galimybes **ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius tik atvykus gyventi į savivaldybę** ir įvairiomis priemonėmis **skatinti užsieniečių įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą**.

„Aš manau, kad jei žmogus neturi integracinių galimybių pradžioj atvažiuavęs į Lietuvą, vėliau tą integraciją įgyvendinti dar sudėtingiau, nes žmogus atvažiuavęs jau randa savo veikimo ir išgyvenimo būdus, jis jau randa tas organizacijas, tas veiklas, randa darbą ir jis jau atsiranda tam tikram savo socialiniam burbulė ir jei nėra įsitraukimo ar santykio su vietine bendruomene, su miestu, su šalimi, tai tas santykis neatsiras jau pragyvenus keturis-penkis metus, jis turi atsirasti kada žmogus pradeda gyventi toje visuomenėje.“ (Kn-EKSP-5)

„Atvykau, mokausi kalbos, išlaikau kažkokį tą egzaminą, tą lygį kažkokį pradinį, pagrindinį ir man jau lengviau, ir aš jau daugiau suprantu, ir daugiau galiu integruotis į tą miestą, į tą šalį. O ne tai, kad aš atvykstu, patenku į tą erdvę, kur dirba vien mano tautiečiai, kurie kalba tik mano kalba, iš mūsų vienas žmogus žino ir gali kalbėti lietuviškai ir jis yra mūsų tas laidas tarp pasaulio, o aš pats negaliu. Aš gal ir norėčiau mokintis, bet aš neturiu galimybės, nes aš dirbu kiekvieną dieną nuo 8 iki 8 tam, kad uždirbti pinigus ir nusiųsti savo šeimai.“ (Kl-EKSP-3)

2.5 Gyvenimo savivaldybėje patirtys

2.5.1 Lietuvių kalbos gebėjimai ir jų svarba integracijai

Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad lietuvių kalbos žinios yra vienas svarbiausių aspektų sėkmingai užsieniečių integracijai, neatsižvelgiant į jų atvykimo į šalį aplinkybes ir priežastis.

„Mūsų, užsieniečių, problema yra tik viena – kalba. Išsprendus problemą su kalba, su bendravimu, visas kitas problemas išsprendsim mes patys.“ (Akm-4)

„Manau, kad pagrindinė priežastis, kodėl kažkas, kuris nėra iš ES, nenorėtų čia likti, yra dėl kalbos barjero. Žinoma, mums skiria mokymąsi, bet jūs žinote, kad suaugusiajam kalbos išmokimas užtrunka. Suaugusiam žmogui išmokti kalbą nėra taip lengva, kaip vaikui.“ (Vln-4M)

Tie tyrimo dalyviai, kurie įvardijo, kad lietuvių kalbos žinios jiems nėra tokios svarbios, paprastai buvo rusakalbiai; jie, kaip atskleidžia tyrimas, dėl šios priežasties daugeliu atveju atsiduria šiek tiek labiau privilegijuotoje padėtyje. Vis tik reikėtų pastebėti, kad jaunimas šia kalba geba susikalbėti vis rečiau, tad lietuvių kalbos poreikis rusų kalba bendraujantiems užsieniečiams yra ne mažiau svarbus.

„Lietuvoj aš esu dėkinga už tai, kad Lietuvoje, aišku, jaunimas, jie nebežino rusų kalbos, bet vyresnieji žino, dar jeigu nekalba, tai bent supranta rusų kalbą. Ir tu sakai kažkiek tai rusiškai, kažkiek lietuviškai ir jie labai draugiškai į tai žiūri ir eina link tavęs, ir užtat tai yra man labai paprasta.“ (J-1M)

„Kai aš kur nors nueinu iš karto pasakau, kad nekalbu lietuviškai, visi ramiai reaguoja ir kalba rusiškai. <...> Nebuvo sunkumų, net jei ir darbuotojas nekalbėjo rusiškai, jis visada galėjo pakviesti kažką kas kalba rusiškai.“ (J-5M)

Rusakalbiams palankesnes integracijos sąlygas taip pat pastebi ir tyrime kalbinti ekspertai:

„Rusakalbiams yra gerokai lengviau, nes vyresni asmenys Lietuvoje paprastai nesunkiai kalba; su anglų kalba yra kiek sunkiau gauti paslaugas.“ (Vln-EKSP-7)

Lietuvių kalbos žinių stokos taip pat dažniau buvo linkę neįvardyti žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos gebėjimų nereikalaujančius darbus dirbantys užsieniečiai. Tačiau, kaip aptariama plačiau kitame skyriuje (žr. sk. 2.5.2), būtent lietuvių kalbos gebėjimų stoka dažniausiai ir yra priežastis to, kad užsieniečiai priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus:

„<...> Nes žinote kaip, pavyzdžiui jeigu tu dirbi padavėja arba barmenu, tai taip, tau reikia žinoti daug kalbos ir taip toliau, bet kai tu dirbi virtuvėj virėja, tai tau nėra to tokio intensyvaus bendravimo, užtat užtekdamo man žinoti produktų pavadinimus.“ (J-1M)

„Kalbos klausimas nebuvo pagrindinis, nes turiu dirbti rankom, pagrinde turiu pamaitinti, pakeisti sauskelnes, prižiūrėti ir t. t., o kalba tai jau socialiniai darbuotojai.“ (J-5M)

Per tyrimą išryškėjo keletas **probleminių aspektų, kuriems įtakos turėjo ribotos lietuvių kalbos žinios:**

1. **sunksnis priėjimas prie reikiamų paslaugų** (migracijos skyriuose, sveikatos priežiūros ir vaikų ugdymo įstaigose, naudojantis banko paslaugomis, vairavimo kursų ir kt.):

„Mes tikimės daugiau informacijos anglų kalba lignoninėje, VMI, Sodroje ir viešumoje, valdžioje, savivaldybėje, mums reikia daugiau informacijos anglų kalba, kad žinotume, į ką kreiptis. Jums, pusiau angliškai šnekantiems žmonėms, šia prasme gerai, bet mums reikia informacijos anglų kalba, net tinklalapyje, kad galėtume nuveikti daugiau, ir telefoninėje linijoje su valdžia jūs neturite angliškai šnekančiųjų, net Regitroje turėjau laukti 45 minutes iki tol, kol galėjau atsiliepti į anglišką skambutį.“ (Šiaul-5M)

Tai, kad lietuvių kalbos žinių trūkumas apsunkina prieinamumą prie tam tikrų paslaugų, akcentuoja ir tyrime dalyvavę ekspertai. Dažniausiai jie minėjo sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat leidimų gyventi išdavimo procedūras, vairavimo kursus ir paslaugas, susijusias su į(si) darbinimu:

„Užsieniečiai paprastai domisi B kategorijos vairuotojo teisėmis, tačiau gauti jas užsienio kalbomis, ypač anglų kalba, sudėtinga.“ (J-EKSP-5)

„Pirmoji problema yra kalba. Manau, ji veikia kiekvieną instituciją, ne tik sveikatos apsaugos, bet ir migracijos pareigūnus <...>. Šioje institucijoje turėtų būti tam tikras žmogus, susigaudantis anglų kalba tam, kad perduotų informaciją angliškai. Tai būtų labai naudinga ir žmonėms būtų paprasčiau pasidalinti savo rūpesčiais.“ (Vln-EKSP-5)

2. **sunkumai bendraujant su vietos bendruomene ir plečiant socialinių ryšių ratą:**

„Kaimynai geri, jie lietuviai ir kalba tik lietuviškai, šypsomės vieni kitiems, bet susikalbėti neišeina. Kai žmonės bendrauja, reikia viena kalba kalbėti, nes ką aš noriu pasakyti neišeina man lietuviškai, o jiems neišeina rusiškai. Neišeina parodyti emocijų, lietuvių kalbos mokėjimo lygis kol kas neleidžia bendrauti draugiškai.“ (Kl-4M)

Kalbinti ekspertai taip pat akcentavo, kad kalbos barjeras gali tapti viena pagrindinių kliūčių užmezgant naujas pažintis ir plečiant turimą socialinių ryšių ratą:

„Dabar, sakykim, kitakalbj, kitatautį apgyvendint būste kažkur tai viena aukščio, penkia aukščio būstą tu jam išnuomok, jis nemoka nei a, nei b, nei z. Sakykim, arabakalbiai, kurie moka tik arabiškai ir kaip jis išėjęs į laiptinę susišnekės. Jam pirmiausia reikia skambinti kuratoriui, kuris duotų vertėją, kad galėtų pabendrauti su bet kuo.“ (J-EKSP-4)

„<...> kalbinis barjeras dažnai žmonėms būna stabdis atrasti ryšius su bendruomenės nariais, irgi dažnai sako, kad galbūt jiems atrodo, kad lietuviai gana šalti yra, ne visada priimantys irgi.“ (Vln-EKSP-2)

3. **neigiamos visuomenės ir paslaugas teikiančių specialistų nuostatos lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių atžvilgiu:**

„Vieną kartą buvo gatvėj toks incidentas, kai moteris kažkokia kreipėsi, o aš pasakiau, kad nesuprantu lietuviškai, o moteris tai supyko <...> sako „kaip tu čia Lietuvoj ir nesupranti lietuviškai?“ (J-4M)

„Tikrai tai yra labai nemaloni situacija, kai tave puola, apkaltina ten ir taip toliau, kai pat toks nesi. Ir labai sunku, kai nesupranti kalbos, yra tas kalbos barjeras iš tikrųjų ir kartais negali perduoti tą, ką nori pasakyti.“ (J-8V)

Apie tokias lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių patirtis liudijo ir tautinių bendrijų bei NVO atstovai:

„Jei mes turime žmogų, ar Kaune, ar Vilniuje ir jam reikia poliklinikos, mes prašome kolegų, kad parekomenduotų šeimos gydytoją „fainą“. Kas yra „fainas“ – tai tolerantiškas žmogus, kuris tikrai nesinervuos, kad žmogus kažko nesupranta, jis ten priims, konsultuos ir panašiai. Ir ten tikrai nėra bėda kalba, tiesiog nuostatos tikrai yra labai stipru. <...>. Aš ir pati ne kartą keičiau gydytojus, keičiau nes jei ir žmogus negali jeiti ir gydytojas rėkia ant užsieniečio ir ant tavęs, gal tada keliaujam pas kitą. Sudėtinga. Ir jei atsiranda toks gydytojas, kurie irgi sako, ar čia reikia pasiruošimo.“ (Kn-EKSP-2)

„Mūsų miesto visuomenės nepuošia tai, kad netolerantiškai, kartais net agresyviai yra kalbama. Ir požiūris toks neigiamas į atvykusius, nekalbančius lietuviškai. Juk negalima reikalauti, kad tik atvykęs žmogus kalbėtų lietuviškai, ir pagalba kartais neteikiama.“ (Kl-EKSP-7)

4. **ribotos įsidarbinimo galimybės ir mažesnės aukštesnės kvalifikacijos bei geriau mokamo darbo perspektyvos ateityje** (plačiau žr. sk. 2.5.2):

„Man reikia kalbos. Ypač dabar, mano darbe. Aš nesu profesionalas, bet savo darbą atlieku gerai, todėl man reikia kalbos tam, kad paaiškinčiau apie darbą, apie tai, ką darau, ko man trūksta, kokių mašinų, reikia daug kalbėti. Su meistru, su savo draugais, kurie su tavimi dirba, turi jiems nupasakoti, kokia problema, ką aš darau, ką tu turi daryti. Tad kalba yra pati svarbiausia.“ (J-7V)

„Suprantu, kad niekas nepasiūlys man darbo, jei nešneku lietuviškai, aš turiu gerą rusų ir gerą anglų kalbą, vis tiek galiu negauti nei vieno, o taip pat šiais metais negaliu kreipti dėl doktorantūros, nes aš suprantu, jie man paaiškino, kad tau reikia lietuvių kalbos, nes, pavyzdžiui, jei esi priimtas, visi doktorantūros studijų mokymai vyks lietuvių kalba.“ (Vln-10V)

Kalbinti ekspertai taip pat akcentavo lietuvių kalbos svarbą norint geriau įsidarbinti ir pastebėjo, kad kalbos įgūdžių stoka dažniausiai yra susijusi su aplinkybe, kodėl užsieniečiai yra linkę rinktis žemesnės kvalifikacijos darbus:

„Didesnį dėmesį reikėtų skirti kalbos kursams, nes darbdaviai nenori įdarbinti migrantų, nekalbančių lietuvių kalba.“ (J-EKSP-5)

„<...> jeigu kalbos nežinojimas yra pagrindinė priežastis, kliūtis, tai jie niekada negaus sau darbo pagal savo kvalifikaciją. Nes atvažiuoja įvairių žmonių ir kai kas turi labai aukštą kvalifikaciją, kaip jie gali čia dirbti, jeigu nežino lietuvių kalbos.“ (Šiaul-EKSP-2)

5. sunkumai susirasti gyvenamąją vietą:

„<...> jeigu tu be kalbos, tai tu jau visiškai esi izoliacijoj. Ir dėl butų, tarkim, tu skambini be tarpininkų, tu pasisveikini, gerai, jeigu žmogus kontaktuoja rusų kalba, tai gerai. Jeigu ne, tai tada belieka atsiprašyti.“ (Šiaul-7M)

Nors kai kurie tyrimo dalyviai teigė, kad Lietuvoje galima laisvai susikalbėti rusų ar anglų kalbomis, pastebima, kad lietuvių kalbos mokėjimas yra svarbus savarankiško gyvenimo šalyje elementas; jį akcentuoja ir tyrimo dalyviai. Mokymasis valstybinės kalbos yra **siekis būti nepriklausomam nuo artimųjų ir išorinių pagalbos šaltinių**, taip pat **geriau pažinti žmones ir kultūrą šalies, kurioje gyvena**.

„Ta prasme, jeigu aš mokėčiau kalbą ir žinočiau įstatymus, man nereikėtų jokio kito žmogaus pagalbos.“ (J-8V)

„<...> kalbą išmanantis žmogus jaučiasi daug komfortabiliu, tiesiog asmenine prasme, nepriklausomai nuo visų naudingų dalykų. Gali gauti visus tuos tau reikalingus naudingus dalykus, bet vis tiek jautiesi svetimas, jei nesupranti, apie ką žmonės kalba. Negali suprasti kultūros, negali suprasti juokų, negali suprasti, ką žmonės vertina.“ (Vln-7V)

Lietuvių kalbos mokymas(is)

26

Tyrimo dalyvių dauguma teigė, kad lietuvių kalbos mokosi / mokėsi savarankiškai, jiems padėjo lietuvių kalba kalbantys artimieji, draugai, pažįstami ar bendradarbiai. Tačiau tik nedidelė dalis savarankiškai besimokusiųjų ar besimokančiųjų nebuvo išbandžiusi NVO, universitetuose ar privačiose įmonėse organizuojamų kalbos kursų.

„Lietuvių kalbą išmokau gatvėje. Ėjau į pamokas, bet tai buvo sunku. Kiekvieną dieną dirbau, kartais neturėdavau laiko nueiti pas mokytoją, bet, kai esi mokykloje, tau priinama tinklaveika, <...> Lietuviškai su žmonėmis kalbu kiekvieną dieną ir po vienerių metų gali rasti viską, nes atveri daugybę durų.“ (Kn-4M)

NVO organizuojami nemokami lietuvių kalbos kursai dažniausiai buvo minimi ne ES piliečių, gyvenančių **Jonavos rajone**, Klaipėdos mieste ir Akmenės rajone¹⁴. Universitetų organizuojamus kursus Kauno ir Klaipėdos miestuose dažniausiai rinkosi į juos studijuoti ar dirbti atvykę užsieniečiai.

¹⁴ Tyrimo dalyvių minėti lietuvių kalbos kursai Akmenės rajone buvo trumpalaikiai, organizuojami pagal projektą, tyrimo įgyvendinimo laikotarpiu lietuvių kalbos mokymosi galimybių savivaldybėje nebuvo.

Privatūs (mokami) lietuvių kalbos kursai dažniausiai buvo minimi Vilniaus mieste gyvenančių ne ES piliečių. Vieni informantai buvo labiau linkę mokytis kalbos nuotoliniu būdu individualiai, kiti rinkosi Vilniaus universitete siūlomus lietuvių kalbos kursus. Kaip viena iš privačius kursus organizuojančių institucijų taip pat buvo paminėtas ir Rusų kultūros centras.

Šiaulių mieste kalbinti tyrimo dalyviai įvardijo, kad lietuvių kalbos mokėsi nemokamuose kursuose, kuriuos organizavo rusų bendruomenė (Rusų kultūros centras)¹⁵ ir Suaugusiųjų mokykla. O ne rusakalbiamis nemokamų kursų Šiaulių mieste nesiūloma, tad tenka kalbos mokytis savarankiškai arba kreiptis į privačias įmones.

Jonavos rajonas iš kitų savivaldybių išsiskiria tuo, kad jame lietuvių kalbos kursus organizuoja valstybinės institucijos – Pabėgėlių priėmimo centras ir Jonavos rajono socialinių paslaugų centras. Dauguma šiame rajone kalbintų informantų įvardijo, kad lietuvių kalbos įgūdžių mokėsi šiose įstaigose:

„Kai tu papuoli Ruklon ir kai jau gauni tą leidimą, tai Rukloje yra mokytoja, kur yra šešių mėnesių mokymo kalbos kursai. Po tų šešių mėnesių mokymo kalbos kursų vyksta egzaminas ir tada tu išeini į integraciją. Pagal integracijos išėjimą tai turi vienerių metų kursas <...>.“ (J-1M)

„<...> dar būdami Rukloje mes turėjome lietuvių kalbos kursus ir šiek tiek mus mokino jau lietuvių kalbos <...> dabar čia [Socialinių paslaugų centre – aut. past.] irgi yra lietuvių kalbos pamokos ir kursai, į kuriuos irgi galima vaikščioti ir aš kai turiu laiko, to laisvalaikio, tai tą ir darau.“ (J-2M)

Tyrime dalyvavęs (-usi) Jonavos rajono socialinių paslaugų centro atstovas (-ė) akcentavo, kad lietuvių kalbos kursai yra pagrįsti patyriminiu mokymu, kurio tikslas – ne išlaikytas lietuvių kalbos egzaminas, bet išugdyti gebėjimai lietuvių kalbą pritaikyti praktiškai.

„Tačiau tie mūsų kursai, jie nėra orientuoti į kažkokio lygmens įgijimą, egzamino išlaikymą, tai mes apie tokius dalykus nekalbam, mes kalbam apie tokius labai praktinius dalykus: kaip pasakyti ką Sodroje, kaip pasakyti ką gydytojui, kai tu nueini, tai yra kažkokie tokie labai žemiški dalykai, kurie reikalingi žmogui čia ir dabar.“ (J-EKSP-2)

Kalbant apie **lietuvių kalbos mokymosi galimybes ir erdves**, reikėtų paminėti ir pačių tyrimo dalyvių iniciatyvas, skirtas lietuvių kalbą norintiems išmolti užsieniečiams. Kauno mieste tokios iniciatyvos ėmėsi du pašnekovai. Viena tyrimo dalyvė inicijavo tarptautinės kalbos mokymosi platformos „**Speak**“ pritaikymą, kitas informantas buvo kalbos mokymosi vakarų iniciatorius Raudonojo Kryžiaus migrantų centre. Vilniuje gyvenantis tyrimo dalyvis, remdamasis savo patirtimi mokantis kalbos ir ieškodamas geriausių būdų ją išmolti, sukūrė lietuvių kalbos mokymosi priemonę „**Flyent**“.

Atlikus tyrimo duomenų analizę, galima teigti, kad **tai, kaip ne ES piliečiai pasirenka mokytis lietuvių kalbos, priklauso ir nuo atvykimo į šalį aplinkybių**. Pirmiausia prieglobsčio gavėjai kursus išklauso Pabėgėlių priėmimo centre, vėliau juos tęsia integracijos paslaugas teikiančiose NVO. NVO organizuojami nemokami lietuvių kalbos kursai yra populiarūs ir tarp moterų migrantų, į šalį atvykusių dėl šeimos susijungimo aplinkybių. Šios neretai renkasi ir privačius kursus, kad galėtų lengviau suderinti vaikų priežiūrą ir kalbos mokymąsi. Lietuvoje studijuojantys užsieniečiai dažniausiai lietuvių kalbos mokosi universitetuose. Darbo ir (arba) verslo pagrindais atvykę ne ES piliečiai dažniau renkasi privačius kursus, kuriuos siūlo įvairios įmonės (individualius arba grupėje), taip pat universitetai.

¹⁵ Tyrimo įgyvendinimo laikotarpiu buvo neorganizuojami dėl finansavimo trūkumo.

Aplinkybės, kurios labiausiai sunkina lietuvių kalbos mokymąsi, dažniausiai susijusios su kalbos kursų, darbo ir šeimos gyvenimo / rūpinimosi vaikais derinimu:

„<...> viskas remiasi į tą laiką, nes laiko dabar yra mažokai tam [lietuvių kalbos mokymuisi – aut. past.]. Aš dabar labiau mokinuosi iš savo klientų, nes aš tai klausausi kaip jie kalba, klausinėju kažką <...>.“ (J-2M)

„<...> aš blogai mokausi, nes man su sūnumi sunku. <...> Aš negaliu ir namų užduočių kaip reikiant padaryti. <...> Patys kursai labai patinka. Jeigu pradės vaikas lankyti darželį, turėsiu laiko, kad užsiimti rimtai.“ (Kl-5M)

Taip pat pastebima, kad paprastai dėl finansinių priežasčių renkama dirbti, o ne ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius. Tačiau tokie sprendimai gali turėti neigiamų integracijos pasekmių ateityje – riboti galimybes siekti aukštesnės kvalifikacijos ir geriau mokamo darbo, užmegzti ryšius su vietos bendruomene ir pan.

„<...> tau reikėtų dar dirbti ir ieškotis, ir galvoti apie uždarbį. O po tų pusės metų kursų, jeigu tu nori toliau mokintis, tai tau jau reikia mokėti, ta prasme jau už savo pinigus. Tai tada tau reikia spręsti, arba išleisti tuos pinigus kursams, arba vis dėlto užsidirbti pinigų.“ (J-1M)

„Ir žmonės, turintys leidimą gyventi, neturėjo laiko studijuoti, nes jie turėjo dirbti, nes X [NVO – aut. past.] jų daugiau neberėmė, nes laikas baigėsi.“ (Vln-10V)

Tai, kad užsieniečiai linkę prioretizuoti darbą, o ne kalbos mokymąsi, pastebi ir kalbinti ekspertai:

„Yra nacionalinė plėtros agentūra, jie mus pasikvietė, turbūt rašė projektą, gavo lėšų. Jie kvietė mus, kad padaryti kursų nemokamus. Aš pati išverčiau brošiūrėlę į ukrainiečių ir rusų kalbą ir kiek turėjau ukrainiečių pažįstamų, turiu draugų kurios dirba Šiauliuose labai stambiuose įmonėse su tolimųjų reisų vairuotojais, tai bandžiau per jas kažkaip, bet ką dar noriu pasakyti, kad niekam tas neįdomu, niekam tas nerūpi ir neaktualu, kiekvienas savo darbuose lekia. Nieko mes taip ir nesulaukėm.“ (Šiaul-EKSP-3)

Kita informantų įvardyta aplinkybė, kuri sunkina lietuvių kalbos ugdymosi galimybes, **yra menkas lietuvių kalba kalbančių pažįstamų ratas**. Pastebima, kad užsieniečiai atsiduria tarsi užburtame rate – dėl kalbos barjero negali užmegzti naujų pažinčių, o jų neturėdami negali tobulinti (turimų) lietuvių kalbos įgūdžių.

„Reikia ne teoriškai mokyti, bet reikia praktikos, reikia kalbėti. Bijau, kad išmoksiu teoriją, o su kuo kalbėti nebus ir vėl viską pamiršiu.“ (Kl-4M)

„<...> aš buvau įsitikinęs, kad po tų kursų aš tikrai pradėsiu kalbėti, nes buvo labai šaunu, o po to aš supratau kame problema, kodėl aš nekalbu, darbo metu aš beveik su nieku nekalbu, nebendrauju, ne dėl to, kad nenoriu, nes tokios sąlygos, 5 metrų atstumas, labai didelis triukšmas ir nu pasisveikinu ten, einam valgyti ir viskas. Labai minimaliai.“ (Šiaul-3M)

Paslaugų poreikis

Į klausimą, **kokių paslaugų pasigendama mieste, kuriame gyvenama**, dauguma tyrimo dalyvių įvardijo lietuvių kalbos mokymosi galimybių stoką. Kaip pastebėjo keletas tyrimo dalyvių, informacija apie lietuvių kalbos kursus ir prieinamumas turi būti užtikrinamas visiems į Lietuvą gyventi atvykstantiems užsieniečiams.

„Mano nuomone, pirmas dalykas pabėgėliui – kalba, po to – butas, <...> tiesiog visiems pabėgėliams ta pati problema – kalba ir namai. O paskui, viskas, iš žmonių gausi ir darbą.“ (J-7V)

„Aš siūlyčiau kažkaip organizuoti lietuvių kalbos kursus, nes tai daug kam būtų labai didelis plusas, kad padaryti tą sprendimą parvažiuoti, kaip, pavyzdžiui, <...> nu, tikrai tu žinai, kad tu atvažiuosi ir tau bus kursai. Tau nereikės ieškoti, ten, pavyzdžiui, ne visi turi galimybę normaliai paieškoti ir ne visi gali sužinoti. Nu, žodžiu, kažkokie super tokie pagrindiniai kursai lietuvių kalbos. Aš tokį dalyką daryčiau. Nu, daug kam būtų jau lengviau, ir daug kas turėtų daugiau informacijos parvažiuoti, jeigu išart būtų kažkoks veiksmas.“ (Vln-1M)

Ypač lietuvių kalbos kursų trūksta Akmenės rajone, **Jonavos rajone** ir Šiaulių mieste gyvenantiems užsieniečiams. Kalbant apie **Jonavos rajono** situaciją, nors dauguma tyrimo dalyvių turėjo galimybę mokytis kalbos Pabėgėlių priėmimo centre, kaip atskleidžia tyrimas, šie kursai tinkamai neparuošia prieglobsčio gavėjų savarankiškam gyvenimui pasibaigus integracijos laikotarpiui. Tyrimo dalyviai įvardijo, kad laikotarpis, skirtas lietuvių kalbos įgūdžiams įgyti, yra per trumpas, taip pat buvo išreikšta kritika mokymų kokybei.

„<...> žinių nebuvo pakankamai, nes, pavyzdžiui, parduotuvėje mes susišnekėti galim, pavyzdžiui pasiimti kažkokių tai produktų, kurių mums reikia, bet va tokio pilnavertiško bendravimo mes negalime turėti. Va, pavyzdžiui, kai va dabar mes čia sėdime ir man reikėtų su jumis bendrauti be jūsų pagalbos, be vertėjo pagalbos, mes jau tikrai nesusišnekėtumėm.“ (J-1M)

„Lietuvių kalbos, prastai mes mokame, iš viso nesimokom. Aš nuo trečio mėnesioėjau dirbti ir turėjau labai sunkumų dėl kalbos.“ (J-8V)

Aplinkybę, kad reikėtų stiprinti Pabėgėlių priėmimo centre organizuojamų kursų kokybę, pabrėžia ir tyrime dalyvavę ekspertai:

„Bet kalba, tai vėlgi su ta kalba, tas pažinimas, jis prasideda ir turėtų dar turbūt ir intensyviau prasidėti Pabėgėlių priėmimo centre, nes ta kalba iš tikrųjų labai lemia tas tolimesnes galimybes, arba tos galimybės tavo didės, arba tu ir pretenduosi į tą kokį ten minimalų atlygį.“ (Vln-EKSP-3)

Kiti tyrime dalyvavę ekspertai akcentavo lietuvių kalbos kursų poreikį ir trūkumą **Jonavos rajone**:

„<...> iš esmės su kalbos mokymusi yra problema savivaldybėje. Nes jeigu Vilnius, Kaunas dar turi n kažkokių organizacijų, kurios šiaip kažkokių, ar tai privačios praktikos vedami turi ten tuos kursus, tai Jonavoj tokių dalykų nėra. Tai yra integracijos rėmuose Suaugusiųjų švietimo centro specialistas, kurio dabar nebėra, tiesiog mirė žmogus, nėra, tai aš nežinau dabar <...>.“ (J-EKSP-2)

Per tyrimą išryškėjo ir **papildomų paslaugų, susijusių su lietuvių kalbos mokymusi, poreikis**. Tyrime dalyvavusios moterys migrantės įvardijo, kad jos matytų **paslaugos, kuri padėtų joms derinti vaikų priežiūrą ir kalbos mokymąsi**, poreikį:

„Jei mama norėtų išmokti kitą kalbą savęs tobulinimo vardan, būtų puiku turėti tokią galimybę. Gali su savimi atsivesti savo vaikus, nesirūpinti dėl auklės samdymo. Čia tai labai brangu. Viena iš mano draugių pasakė: „Norėčiau, kad jie būtų tai pasiūlę anksčiau, kai norėjau išmokti lietuvių kalbą ir su savimi turėjau savo vaikus. Dabar jie vyresni, eina į darželį“. Šiuo metu jai to nebereikia. Nes tuo metu, sakė ji, pasamdyti auklę buvo labai brangu. Tad kalbos kursams būtų gerai, jei ten su savimi galėtum atsivesti savo vaikus, būtų maža biblioteka, kur jie gali žaisti su kitais vaikais, kol pati klausaisi kursų.“ (Vln-2M)

Tyrimė dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Per tyrimą kalbinti ekspertai **lietuvių kalbos ugdymą įvardijo kaip vieną svarbiausių paslaugų** sėkmingai užsieniečių integracijai.

„<...> kai kurie tiesiog atvykę iš karto galvoja apie tai, kad reikia kalbos, tikrai reikia tam, kad lengviau įsidarbinti, tam, kad lengviau būti visuomenė, ir tam, kad lengviau tiesiog integruotis į tą mūsų Klaipėdos miesto visuomenę.“ (Kl-EKSP-3)

Tyrimas atskleidžia nemokamų lietuvių kalbos kursų svarbą kai kurioms, dažniau labiau pažeidžiamoje padėtyje esančioms, ne ES piliečių grupėms, pvz., prieglobsčio gavėjams, atvykusiems dėl šeimos susijungimo. Ekspertai akcentuoja **nemokamų ir prie skirtingų užsieniečių poreikių pritaikytų lietuvių kalbos kursų svarbą ir trūkumą:**

„Trūksta nemokamų lietuvių kalbos kursų užsieniečiams (dabar daugiausia – pabėgėliams). Ne pabėgėliams nelabai yra galimybių, jei negali sau leisti.“ (Vln-EKSP-4)

„<...> situacija tokia, kursai tik vakare, jei žmogus dirbantis ir popietinė pamaina, jis negali lankyti. Turėtų būti ir ryte ir vakare, kad žmonės galėtų keistis.“ (Šiaul-EKSP-3)

Nemokamų lietuvių kalbos kursų poreikį pagrindžia kalbintų ne ES piliečių ir NVO atstovų pasidalyta patirtis, kad mokymų kai kuriems užsieniečiams tenka laukti eilėse:

„Tikrai tiek, kad sužinojau, kad vyksta Raudonojo Kryžiaus mokymai čia lietuvių kalbos ir į pirmą grupę nepatekau, bet teko daugiau kaip metus laukti.“ (Kl-3M)

„Būna ateina migrantų kurie ateina ir nori ‘čia ir dabar’ ir tikrai yra galimybė mokytis ir savanorį duoti, nes pavyzdžiui grupės reikia truputį laukti, nes vis tiek, jie registruojasi, jos startuoja kelios grupės, tada jos pabaigia ir tada kitos grupės.“ (Kn-EKSP-2)

30

Ypač trūksta nemokamų kursų prieglobsčio gavėjams, pasibaigus integracijos laikotarpiui. Kaip **gerąją praktiką** būtų galima išskirti Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“ iniciatyvą organizuoti lietuvių kalbos kursus bendradarbiaujant su viena iš kolegijų ir Vilniaus savivaldybės iniciatyvą finansuoti tokių mokymų organizavimą.

„<...> su „Caritu“ bendravom dėl iššūkių, su kuo jie [ne ES piliečiai – aut. past.] susiduria, tai sakė yra didžiausias iššūkis lietuvių kalbos pamokų trūkumas. Nes tiek, kiek yra integracijos programoje, tai sakė dažniausiai būna kai jie atvažiuoja, jiems ne pirmu reikalu yra ta kalba, jiems yra visi socialiniai draudimai, VMI ir visokios kitos institucijos ir jie tas pamokas arba nelanko, arba perleidžia savo vaikams. Ir kai jau pavyzdžiui atrodo čia metai, du yra daug, bet kad tai baigiasi kaip viena diena, ir sako tik “o pala, aš nemoku lietuvių, o man reikia į darbo rinką”. Ir dabar jie bendradarbiauja su viena iš kolegijų, kuri yra tas neformalus ugdymas, yra tam tikras projektinis, kaip supratau, vyksta, bet vis tiek to nepakanka, nes poreikis yra labai didelis. Tai mes sutarėm, kad jie pasikreips į mus raštu, ir jau ieškosim kažkokių, nežinau, ar konkursų, ar kažką tai bendradarbiaujant su partneriais su kalbom, nes tai yra opi problema.“ (Vln-EKSP-4)

Nemokamų kursų poreikis užsieniečiams, kurių integracija yra pasibaigusi, yra susijusi su kitu probleminiu aspektu, kurį išskyrė tyrimė dalyvavę ekspertai. Šiuo metu **numatyta nemokamų lietuvių kalbos kursų trukmė yra nepakankama**, kad paruoštų savarankiškam gyvenimui:

„Labai reikia atsižvelgti į tuos individualius poreikius ir maža jeigu yra 190 valandų, bet jeigu žmogus yra beraštis, tai ką reiškia 190 val. Tai aš vis dar juokiuosi, sakau nu gerai, dabar kas nors atsitinka Lietuvoj ir mums reikia bėgti, sakykim aš patenku į kokią Turkiją ir man ten reikia mokytis turkų kalbą, abėcėlę, ar kokią kitą šalį, aš tikrai jos neišmokčiau per 190 valandų, net ir turėdama savo kalbą, anglų kalbą ir rusų kalbą.“ (Kl-EKSP-4)

„Tai jeigu tu turi nedidelį tą finansavimą to projekto, tai aišku tų valandų skaičius yra mažas, o to [trūksta] tam, kad išmokyti kalbos, iš tikrųjų, nes lietuvių kalba yra sunki.“ (Šiaul-EKSP-2)

Be minėtos nepakankamos kursų trukmės, ekspertai įžvelgia ir daugiau probleminių nemokamų lietuvių kalbos kursų aspektų. Viena(s) kalbinto(s) ekspertas(-ė) atkreipė dėmesį, kad šiuo metu nemokami **lietuvių kalbos kursai neturi bendros metodologijos**: *„su lietuvių kalba vyksta lygiai taip pat kur, kaip kas moka, taip tas šoka“ (Kn-EKSP-2)*, o tai turi įtakos organizuojamų mokymų kokybei.

„Kuo skundžiasi mūsų lietuvių kalbos mokytojai, tai kad, taip, yra pirmos kategorijos egzaminas, mes turim orientuotis ir užsieniečiai turi jį laikyti. Tada kyla klausimas – kaip mokyti neraštingus; kaip mokyti nemokančius tarpinės kalbos; kaip mokinti kada yra tarpinė kalba – čia yra milijonas reikalų.“ (Kn-EKSP-2)

Ekspertas (-ė) taip pat pažymėjo, kad reikalavimas išlaikyti pirmos kategorijos valstybinės kalbos egzaminą, kurį turi išpildyti nemokamus kursus lankantys ne ES piliečiai, nepagrįstas, nes jis neatskleidžia tikrųjų kalbos įvaldymo įgūdžių:

„<...> kaip žmogus gali, jei jis neraštingas savo kalba, jam tas lotyniškas raides perimti skaityti, rašyti, suvokti tekstą ir iš vis kaip jis gali tokį egzaminą laikyti? Taip, jis gali turėti individualų progresą, bet valstybinės kalbos tas pirmos kategorijos egzaminas tai ne rodiklis ar jis kalba ar nekalba, čia yra visiškai prasilenkiantys dalykai. Tai mes iš tos [lietuvių kalbos mokymo – aut. past.] metodologijos kūrimo tikimės, kad gal atsirastų kokių pokyčių, nes tas egzaminas neparodo. Mes turim žmonių kurie nėjo laikyti to egzamino, bet jie kalba ta buitine kalba, tad kaip aš sakau, jei egzamino žmogus nelaikęs, tai tikrai nereiškia, kad jis nemoka.“ (Kn-EKSP-2)

Šiuo metu NVO (kai kuriose savivaldybėse tautinių bendruomenių, Jonavos rajone – Socialinių paslaugų centro) organizuojami (arba anksčiau organizuoti) nemokami lietuvių kalbos kursai įgyvendinami pagal projektus. Kaip atskleidžia tyrimas, jiems skiriamas **finansavimas nepakankamas, kad būtų užtikrinta kursų kokybė, pakankama trukmė ir tęstinumas**.

„Tai projektas yra trijų metų <...> projekto pagrindinis tikslas yra patyriminis mokymas. Nes mes matom, kad pagrindinis dalykas, kas tikrai veikia, tai yra buvimas kartu ir mokymasis patyriminiu būdu kažkokių dalykų. Tai taip mes ir savo lietuvių kalbos [mokom – aut. past.], nors tai nėra pagrindinis dalykas, apskritai, projekto rėmuose mes lietuvių kalbos kursų kaip ir labai neakcentavom, bet tiesiog matom, kad tai yra poreikis ir jų reikia. <...> mūsų kursai <...> nėra orientuoti į kažkokio lygmens įgijimą, egzamino išlaikymą, tai mes apie tokius dalykus nekalbam, mes kalbam apie tokius labai praktinius dalykus: kaip pasakyti ką Sodroje, kaip pasakyti ką gydytojui, kai tu nueini, tai yra kažkokie tokie labai žemiški dalykai, kurie reikalingi žmogui čia ir dabar.“ (J-EKSP-2)

„Lietuvoje vat tame ir yra dalykas, kad dalis dalykų, kurie prieglobsčio sistemoje susikūrė <...> dėl to, kad buvo europinių pinigų ir kažkokios organizacijos, <...> parašė projektus ir vėliau jau gaunasi taip, kad tokie dalykai kaip ir turėtų būti sistemoje, bet jų prigimtis yra projektinė, ir ne gana to, ne tik prigimtis yra projektinė, bet ir tolimesnis finansavimas yra projektinis.“ (Vln-EKSP-3)

Vienos iš kalbintų NVO atstovo (-ės) nuomone, **lietuvių kalbos kursai savivaldybėse turėtų būti organizuojami centralizuotai ir neturėtų būti priskirti tik NVO atsakomybei:**

„Kur aš matau, kur mums yra per sudėtingas vaidmuo ir tikrai reikia galvoti kaip daryti savivaldybėse – lietuvių kalbos mokymas. Todėl, kad mes čia kamuojamės, ten mokytoją nusamdei, ten mokytoją nusamdei, ar tikrai tai negalėtų būti kažkokia centralizuota, tiesiog tada jau pavedimas kažkaip savivaldybėms, kad jos užsiima mokymu, yra skiriamos lėšos, yra ten patalpos, mokyklos, centrai ar dar kas nors, kuriuose gali žmonės mokytis, šita dalis. <...> Bet tu labai dar daug kur turi nešti ant savo pečių kažkokias sistemines spragas, kurios, aš suprantu, kad jos dėl to, kad žmonių skaičius mažas, bet aš tiesiog nematau, kad tai turėtų būti NVO reikalas.“ (Vln-EKSP-3)

2.5.2 Užimtumas

Per tyrimą 30 iš 52 tyrimo dalyvių dirbo, 14 informantų nedirbo, 7 tyrimo dalyviai studijavo, o 1 buvo ką tik išėjęs į pensiją. Daugiausia nedirbančių informantų buvo Akmenės rajone (4 iš 5) ir Klaipėdos mieste (4 iš 10). Tai yra susiję su aplinkybe, kad šiuose miestuose dauguma kalbintų tyrimo dalyvių buvo moterys, o jos, kaip atskleidė tyrimas, dažniau nei vyrai yra mažiau aktyvios darbo rinkoje, paprastai dėl atsakomybių šeimoje, susijusių su vaikų ar artimųjų priežiūra.

Darbo vietas, kuri atitiktų lūkesčius, turimas kvalifikacijas ir gebėjimus, susiradimas yra vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo susidūrė dauguma tyrimo dalyvavusių ne ES piliečių:

„<...> Kreipiausi dėl daugiau nei 55 ar 60 darbų ir gavau maždaug du atsakymus, taip pat vieną tarsi interviu, du atsakymai, tai viskas. Ir tik atmetimai. Be jokio paaiškinimo <...>.“ (Kn-2V)

„<...> šiuo metu daugiausiai stengiuosi naudotis LinkedIn, CV banku, bet tie tinklalapiai, iš ten niekada nesulauksi skambučio, kartą vieną gavau, bet <...> tai vis tiek nesitęsė. <...> Bandau apsilankyti pačių įmonių tinklalapiuose ir tada ten patikrinti atviras pozicijas. <...> turiu supratimą, kokio tipo įmonių čia yra, na, mano lauke, ir kuo jos užsiima, tad aš tiesiog naršau jų tinklalapiuose tam, kad patikrinčiau, ir, jei yra pozicija, dėl jos kreipiuosi.“ (Kn-4M)

Informantai išskyrė keletą **nedalyvavimo darbo rinkoje priežasčių:**

1. Šeimos ir darbo derinimas

„<...> mano vyro sveikata labai pablogėjo, kad aš negaliu palikt jo vieno.“ (J-3M)

„Pasakiau savo vyrui, kad noriu susitelkti į rūpinimąsi savo vaikais, padėti jiems su namų darbais, pasiimti juos iš mokyklos, žinai, mano vyras negalės to daryti. Jis programinės įrangos kūrėjas, kartais darbe gali pasilikti iki 7 ar 8 ir aš noriu įsitikinti, kad mano vaikai mokykloje, kad iš mokyklos jie sugrįžta namo, jie su manimi. Aš veikiausiai persvarstysiu darbo paieškos klausimą, kai ji bus vidurinėje mokykloje. Kai ji bus pasirengusi ir šiek tiek nepriklausoma, ir galės pati vykti iš mokyklos namo arba iš namų, tiesiog šiek tiek labiau savarankiškesnė.“ (Vln-2M)

2. sunkumai persikvalifikuojant / pripažįstant kilmės šalyje įgytą specialybę Lietuvoje

Kalbinti ne ES piliečiai įvardijo, kad pasigenda lankstumo, atsižvelgiant ne tik į baigtų studijų diplomą, bet ir į turimą darbo patirtį. Šią problemą akcentavo ir tyrime dalyvavę ekspertai, ypač pabrėždami prieglobsčio gavėjų patirtis.

„Visi darbai, kurie buvo siūlomi pagal mano pagrindinę specialybę – „baigė universitetą biologijos specialybę“ ir Darbo biržoje buvo siūlomos vakancijos biologijos srityje. Aiškinu, kad nedirbau pagal tą specialybę jau 15 metų, bet pasakė, reikia pripažinti diplomą.“ (Kl-3M)

„<...> profesinio mokymo, <...> kuris suteiktų galimybę būtent pabėgėliams. Nes tų kursų kaip ir yra, kartais mokamų, kartais galima gauti finansavimą, ir jie kaip ir būtų nemokami, bet tada reikia kokio nors atestato mokyklos baigimo arba galbūt universiteto diplomo, ir net jeigu va ta šeima, jeigu ta moteris baigusi universitetą, baigus mokyklą, dažniausiai arba ta mokykla išvis nebeegzistuoja, ji bėgdama iš savo šalies nuo persekiojimo tikrai nepasiėmė ten akademių išrašų iš mokyklos, jeigu kažką ir turi, tai greičiausiai yra tadžikų kalba arba kokia kita kalba, ir va tą išsiversti, pripažinti tą atestatą galiojančiu Lietuvoje yra labai sunku. Tai vat kažkokių reikėtų, nežinau, profesinio mokymo kursų, kur nebūtų tiek daug reikalavimų.“ (Vln-EKSP-1)

3. sveikatos problemos (šią problemą kaip vieną dažniausių (riboto) nedarbingumo priežasčių dažniausiai įvardijo tyrime dalyvavę prieglobsčio gavėjai)

„Aš ir ieškojau tokio darbo, kad pusė etato, nes pagal sveikatos būklę negalėčiau dirbti visą dieną.“ (J-4M, Rusija)

4. lietuvių kalbos barjeras

Viena pagrindinių nedalyvavimo darbo rinkoje priežasčių yra vienaip ar kitaip susijusi su sunkumais įsidarbinant ar ieškant galimybių persikvalifikuoti **dėl lietuvių kalbos žinių trūkumo**. Keli tyrimo dalyviai įvardijo, kad lietuvių kalbos įgūdžių reikalauja net ir tarptautinės įmonės Lietuvoje.

„Pradėjau dirbti Kaune, restorane X <...>. Bet man tai buvo sunku, turėjau išmokti kalbą, juk aš buvau naujokas, juk privalėjau išmanyti ingredientus lietuvių kalba. <...> man tai buvo sunku. Tad palikau darbą ir laikiu naujo darbo <...>.“ (J-7V)

„Kai atsiėmiau leidimą gyventi ir dirbti, pradėjau ieškoti darbo. Aš vis dar ieškau tinkamo darbo, kuris būtų tiesiogiai susijęs su mano patirtimi, bet jo neradau, tačiau vis dar sunkiai tebebandau rasti savo vietą ir prisidėti prie šalies, kuri mane priėmė, raidos. Man vis dar nepasisekė ir viena iš priežasčių, kodėl man nepasisekė, yra ta, kad vis dar normaliai nešneku lietuviškai.“ (Vln-10V)

Lietuvių kalbos žinių stoka dažnai lemia aplinkybę, kad **užsieniečiai renkasi pozicijas Lietuvoje įkurtose užsienio įmonėse**, neretai susijusiose su jų kilmės šalimi, arba patys susikuria darbo vietą, dirbami pagal individualią veiklą arba steigdami įmones.

„Aš spėjau padirbėti lietuviškoje kompanijoje, jų biuras buvo Vilniuje, taip pat dirbau nuotoliniu būdu, bet laikas nuo laiko reguliariai važinėdavau į Vilnių, į biurą. <...> Tai yra Baltarusijos antrinė, dukterinė įmonė.“ (Kl-3M)

„[Pamačiau – aut. past] šansą sukurti sau darbo vietą, tokią nišą. Be kalbos įsidarbinti kažkur tai neįmanoma. Pati sau sukūriau darbo vietą. Dabar aš direktorė, pardavėja, valytoja, krovikė, viskas aš.“ (Šiaul-7M)

Vis tik dauguma tyrimo dalyvių įvardijo, kad dėl lietuvių kalbos barjero **dirba žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos nereikalaujančius darbus:**

„Vyras mano buvo dėstytojas sociologijos universitete, bet čia jis dirba tolimųjų reisų vairuotoju, nes kalbos trūksta.“ (Akm-4M)

„<...> ilgai galvojau, kuo aš galiu čia dirbti, ir aš sugalvojau tikrai virėja. O mano specialybė teisininkė. <...> išmokyti lietuviškai reikia rašyti be klaidų, reikia įstatymus išmanyti. Čia per sunku, aš nesugebėsiu taip įvaldyti kalbą, kad galėčiau, pajėgčiau.“ (Šiaul-2M)

Tai, kad užsieniečiai dažniau dirba žemesnės kvalifikacijos darbus, įvardijo ir tyrime dalyvavę ekspertai:

„<...> mes kalbame apie labai žemos kvalifikacijos darbus, ar tai bus baldai, ar tai bus žuvies fabrikas, ar tai bus, nežinau, kažkokios kitos organizacijos, ir Maximose pas mus dirba. Šiaip mūsų darbdaviai kaip ir susipažinę su ta tiksline grupe, ten viskas priklauso tiesiog, ar aš noriu priimti ar nenoriu, bet kažkokių tokių išankstinių labai didelių baimių, tai nepastebim, kad būtų.“ (J-EKSP-2)

„<...> darbo paieška, ypatingai, jeigu žmonės yra aukštos kvalifikacijos, tai kartais yra daug sunkiau rasti atitinkamą darbą, negu tarkim žemesnės kvalifikacijos.“ (Vln-EKSP-2)

Kaip atskleidžia tyrimas, aplinkybė, kad užsieniečiai yra priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus nei jų turima profesinė kvalifikacija ir sukaupta darbo patirtis kilmės šalyje, turi įtakos jų psichologinei būklei ir savivertei.

„Sunku iš pradžių buvo susitaikyti [kad Lietuvoje negaliu realizuoti savęs profesine prasme – aut. past.]. <...> Dabar gal jau vyresnė tapau, jau ramiau pradėjau reaguoti, jau įpratau, susitaikiau. Karminiai dalykai, nieko nepadarysi.“ (Šiaul-2M)

„Ieškojau bet kokio darbo. Čia labai psichologiškai sunku, kai turi išsilavinimą, eiti plauti kažkur indų ar laiptines, bet aš ir tam buvau pasiryžusi, bet net ir tokio darbo negavau.“ (Kl-4M)

Kaip pastebi ekspertai, su tokiomis patirtimis ypač dažnai susiduria moterys, atvykusios dėl šeimos susijungimo, ir prieglobsčio gavėjai.

„<...> pradėdi ieškoti darbo, tu buvai banke kažkokiose aukštose pareigose, tu čia gali eiti kažkokia valytoja nebent, nes nu, tu kalbos nemoki. O tai kol kalbos neišmoksta, tol negali jokio kvalifikuoto darbo normalaus ieškotis. Bent kažkiek pramokusios jau gali į parduotuves eiti per pažįstamus kokioj rusakalbių parduotuvėlėj. Tas labai yra stiprus kartais nėrimas žemyn ir pradėjimas nuo nulio. Ir ten išvis būna aukštas vadovaujančias pareigas, po to eina valo namus, bet kaip ir pačios tos moterys sako, kad pas mus smegenys veikia, mes vis tiek kuriam tuos biznio planus, kad mes nu, kažkiek prabūsim, pramoksim kalbą, įstatyminę bazę, sukursim savo firmas, kad ir to pačio cleaning'o. Bet tai va tokia pradžia.“ (Kl-EKSP-2)

„Kita problema dažnai būna užsieniečiai pabėgėliai, kurie savo šalyse dirbo gerai kvalifikuotą darbą, galbūt yra labai išsilavinę, ir būtent dėl kalbos atvykę čia jie negali nieko panašaus susirasti dirbti ir jiems tenka viską pradėti iš naujo, dirbti paprastą nekvalifikuotą darbą ir tada jiems kažkaip morališkai būna nelengvas toks lūžis.“ (Vln-EKSP-1)

Sunkumai ieškant darbo

Kalbėdami apie priežastis, kurios lėmė sunkumus įsidarbinant, dauguma tyrime dalyvavusių ne ES piliečių pirmiausia įvardijo **lietuvių kalbos barjerą**.

„Pačioj pradžioj tai sudėtinga yra dėl darbo paieškos, surasti darbą labai sudėtinga ir toj pačioj pradžioj, kai tu būni ir tu nežinai kalbos.“ (J-1M)

„Per tą laiką tiktai vienas pasiūlymas nes aš nepakankamai moku lietuviškai. Aš galiu nedaug ir nelabai gerai moku.“ (Kl-1M)

35

Lietuvių kalbos žinių trūkumą, kaip vieną pagrindinių iššūkių integruojantis į darbo rinką, išskiria ir per tyrimą kalbinti ekspertai.

„Didesnį dėmesį reikėtų skirti kalbos kursams, nes darbdaviai nenori įdarbinti migrantų, nekalbančių lietuvių kalba.“ (J-EKSP-5)

„Tai svarbiausia yra kalba, nes jeigu mes norim, kad jie integruotųsi, tai reikia kalbos. Jeigu mes norim, kad jie dirbtų ne vien tik tuos juodus kažkokių darbus, su kuriais jau ten jiems pavyko atvykti į Lietuvą vėlgi reikia kalbos. Nu, pilnavertiškam gyvenimui visada reikia kalbos, o kalbos kursų nėra realiai.“ (Kl-EKSP-2)

Biurokratinės kliūtys yra kitas dažniausiai informantų įvardijamas sunkumas, su kuriuo jie susidūrė bandydami įsidarbinti Lietuvoje. Vieniems šios biurokratinės kliūtys yra susijusios su diplomo pripažinimu Lietuvoje, norintiesiems pradėti verslą – su paskolos gavimu, o tretiems darbo galimybes apriboja leidimo gyventi išdavimo pagrindas (Lietuvoje studijuojančių užsieniečių atvejai).

„Aš tai priėmiau asmeniškai, jaučiu, jog jie [Darbo birža – aut. past.] aktyviai nenori, kad pasilikčiau. Jaučiuosi taip, tarsi jie ieškotų priežasčių atmesti mano dokumentus, ir galiausiai mano vadovas paskambino kažkam į ministeriją, kažkam, žinote, tad buvau išgelbėta tokiu būdu. Bet aš taip pat lankiausi Darbo biržoje veikiausiai dešimtį kartų.“ (Kn-3M)

Atvejus, kai susiduriama su kliūtimis įsidarbinant, nes nepripažįstama turima kvalifikacija, taip pat paminėjo ir kalbinti NVO atstovai:

„Turim ir dabar mes tokią moterį kuri sako nori būti mokytoja, bet ji nei dokumentų, nieko nepatvirtinusi, niekas nepadaryta ir žmogus pasipiktinęs, nes dirbo mokytoja, bet tikriausiai tas darbas nebuvo, kad reikalavo diplomo, buvo galimybės tiesiog, kad tu mokini ir viskas, o pas mus tai čia krūva reikalavimų. Tai ir galvojame, kaip užpildyti tą spragą kada žmogus turi kažkokių gebėjimų, bet kur jam su jais pasidėti.“ (Kl-EKSP-2)

Kai kurie kalbinti užsieniečiai paminėjo, kad darbdavius įdarbinti ne ES piliečius neretai atbaido **ilgai trunkanti ir daug biurokratinių procedūrų reikalaujanti leidimo dirbti suteikimo tvarka.**

„<...> man nutiko taip, kad netrukus po to, kai baigiau universitetą, turėjau interviu, kuris jiems atvėrė akis. Po dviejų dienų peržiūrėjau savo sutarties pusę ir vos dvi valandos iki jo ji buvo atšaukta, nes jiems būtų reikėję tvarkyti darbo dokumentus ir tarsi gauti man leidimą, kodėl jie nori samdyti užsienietį, ne lietuvį, pataisyti tam tikrus terminus, įrodyti tą vieną bazinį atlyginimą, tad visas tas, sakykim, migracijos darbas, tai pražūtis, ne tik įmonei, bet taip pat ir man. Kiekvienas dirbti norintis užsienietis privalo pereiti visas šias kliūtis, tada jis gali tai pasiekti.“ (Kn-7V)

Tyrimo dalyviai dalijosi patirtimi, kad darbdaviai nesutinka laukti, kol dokumentai bus sutvarkyti, verčiau renkasi darbo pozicijai LR pilietį (-ę).

„<...> žinote, jie tiesiog, jie nekels klausimų apie tavo kvalifikaciją arba įdarbinimą, pirmiausia susitvarkai su savo migracija, tada apie tai pasišnekėsime. Daug kartų bandžiau kreiptis dėl darbo Vilniuje, taip pat nuėjau į interviu, tačiau, kai jie paklausė, na, ar mums reikia atlikti migracijos darbą, ir aš atsakyčiau, na, jums nereikia, bet aš viską atliksiu pati, jums tiesiog reikia duoti man dokumentus, ir tada tu žinai, koks atsakymas laukia, jis yra ne. Nes tu norėtum parengti jiems dokumentus, bet laukimo laikotarpis, niekas neturi tiek daug laiko, yra du, trys mėnesiai, tiek daug dalykų gali nutikti per du, tris, mėnesius, iki to laiko jie galėtų turėti tiek daug skirtingų žmonių.“ (Kn-7V)

Su biurokratinėmis problemomis susiduriama ir **norint pakeisti darbdavį.** Tokios aplinkybės lemia, kad užsieniečiai, norėdami užsitikrinti bent šiojį tokį finansinį stabilumą, yra linkę susitaikyti su darbdavio keliamomis sąlygomis ir atsiduria (labiau) pažeidžiamoje padėtyje.

„Pavyzdžiui, dabar turiu iš vieno į kito pakeisti darbą. Jei, sakykim, šiandien kas nors nori su manimi susisiekti ir aš noriu su jais dirbti, to daryti negaliu. Pirmiausia, turiu paprašyti jų <...> parengti mano paraišką, jie turi atsakyti, kodėl jie nori mane pasamdyti, ir ji [paraiška – aut. past.] kelias į migraciją. Aš turiu susitarti dėl susitikimo, privalau užpildyti prašymą pakeisti darbdavį ir jis kelias pas juos, jiems oficialiai prireiks 30 dienų jį peržiūrėti. Kodėl? Tam, kad negalėčiau vieno darbdavio pakeisti į kitą. Tad sprendimas dėl to, ar gavau darbą, ar ką nors gausiu, dabar netgi nėra įmonių ar mano [rankose – aut. past.], viskas yra migracijos rankose, jei jie pasakys taip, tik tada galiu pasirašyti sutartį, jei jie pasakys ne, aš tiesiog užstrigsiu savo senajame darbe. 30 dienų tik pakeitimui.“ (Kn-7V)

„Bet, žinote, mums pakeisti darbą yra sudėtinga. Lauksiu leidimo nuolat gyventi ir tada bandysiu, nes dabar tai tikrai sunku. Gali prarasti savo leidimą gyventi, <...> tad aš pirmenybę teikčiau galimybei pasilikti, išlikti ramiam ir ne per daug dėl to nerimauti, ir tada, po nuolatinio, ieškosiu.“ (Vln-9M, Ukraina)

Su papildomais biurokratiniais įsidarbinimo iššūkiais susiduria ir užsieniečiai studentai:

„<...> didžiausias iššūkis man buvo dėl mano studento statuso. Nepriklausomai nuo įstatymo, leidžiančio man dirbti 20 valandų per savaitę, bet 99 procentai įmonių, aš kreipiausi į daugybę įmonių, <...> pirmiausia, kai jie manęs klausia apie mano statusą Lietuvoje ir atsakau, kad esu studentas, <...> tada jie būna tikrai išsigandę, jie sako: „Ne, ne, ne, ne, mes tavęs nesamdysime.“ Tą pačią minutę, kai pamini, kad esi studentas. Jaučiu tai, tarsi tai man būtų didžiulė kliūtis ieškant darbo. <...> Girdėjau, kad Lietuvoje yra įstatymas, kuris įpareigoja įmones mokėti tuos pačius mokesčius už dirbančiuosius ir puse, ir pilnu etatu. Tikriausiai dėl to mokesčio jos nori samdyti tik dirbančius pilnu etatu.“ (Kn-6V)

Darbdavių nenoras įdarbinti užsieniečius ne visada yra tiesiogiai susijęs tik su biurokratiniais sunkumais, taip pat pastebimos **neigiamos darbdavių nuostatos** migrantų atžvilgiu. Darbdavių nuostatos, kaip viena pagrindinių kliūčių įsidarbinant, buvo paminėtos ir tyrime dalyvavusių ekspertų. Jie pastebi, kad su didesniais sunkumais susiduria musulmonai ir / arba tamsesnio gymio užsieniečiai.

„O dėl užimtumo kitas momentas – vėlgi, stereotipiškai kartais žiūri darbdaviai ir jie <...> baikščiau, nenori įsileisti į savo gamybas, <...>, dažniausiai tai būna gamybos įmonės, nelabai nori įsileisti tų kitataučių, baimių yra įvairių, vėlgi, dėl kultūrinių skirtumų, bet, pavyzdžiui, turim gerų pavyzdžių, kuriuos po to bandom pavišinti, ir tada kažkaip tie kiti darbdaviai užsikabina. Aišku, visi noriai prisiima tuos rusakalbius, ten, pavyzdžiui, ukrainiečiai, ar ne, jie tikrai yra darbštūs žmonės, viskas tvarkoj, ukrainiečiai ar kokie baltarusiai, bet pavyzdžiui, kur yra musulmonai, tai va čia yra <...> jautriau.“ (J-EKSP-1)

Dar viena tyrimo dalyvių įvardyta problema, susijusi su įsidarbinimu, – **informacijos apie įsidarbinimo arba darbo vietos susikūrimo trūkumas.**

„<...> čia man buvo daug neaiškių dalykų, pavyzdžiui, tam, kad pradėčiau dirbti, įstatymai ir kokio tipo organizaciją planuojame įsteigti, bei, pavyzdžiui, kokias atsakomybes ir kokias teises gali turėti šio tipo organizacija <...>.“ (Vln-10V)

Dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad darbą susirado savo pastangomis (dažniausiai jo ieškojo internete arba per socialinius tinklus) arba pasitelkdami Lietuvoje turimus socialinius ryšius (šeimos narius, kitus artimuosius, draugus ir pažįstamus). Svarbų vaidmenį ieškant įsidarbinimo galimybių, ypač kai kurioms migrantų grupėms, atliko NVO, įgyvendinančios ne ES piliečių integracijos programas, ir universitetai. Kai kurie informantai įvardijo, kad naudojosi Užimtumo tarnybos arba savivaldybei pavaldžių institucijų paslaugomis.

Dažniausiai Užimtumo tarnybos paslaugomis naudojosi tyrime dalyvavę prieglobsčio gavėjai, gyvenantys **Jonavos rajone**. Tai rodo šios institucijos paslaugų pritaikymo užsienio šalių piliečiams svarbą.

„Mus iš Ruklos visą laiką atveždavo į Darbo biržą, nes mes turėjom kas mėnesį atsižymėti dar, užsiregistruoti ir atsižymėti Darbo biržoje. O po to tas, kas norėjo, tas galėjo pasirinkti tuos kursus, pavyzdžiui plytelių klojėjo, po to kirpėjo kursai ir kitokie.“ (J-1M)

„Iš karto įstojom į darbo biržą, profesiją parinko, aš baigiau virėjų kursus, vyras taip pat įgijo specialybę. Nebuvo kažkokių sunkumų.“ (J-10M)

Informantai, kurie naudojosi Užimtumo tarnybos paslaugomis, dažniausiai kreipėsi dėl: a) konsultacijų ieškant darbo; b) persikvalifikavimo galimybių; c) darbo užmokesčio subsidijų.

Dauguma informantų, kurie susidūrė su Užimtumo tarnybos teikiamomis paslaugomis **Jonavos rajone**, akcentavo darbuotojų paslaugumą ir gebėjimus aptarnauti užsieniečius ne lietuvių kalba.

„Darbo biržoje bendravome rusų kalba. Kai aš kur nors nueinu iš karto pasakau, kad nekalbu lietuviškai, visi ramiai reaguoja ir kalba rusiškai.“ (J-5M)

Tačiau kituose miestuose Užimtumo tarnybos paslaugomis naudojęsi tyrimo dalyviai nebuvo linkę teigiamai vertinti gautų paslaugų. Dalis jų susidūrė su nemaloniu darbuotojų bendravimu, sunkumais susikalbėti ne lietuvių kalba, kai kurie teigė, kad Užimtumo tarnyba jiems nesuteikė jokios reikiamos informacijos:

„Bet Darbo birža – siaubinga. Neįmanoma. Ir jie iš esmės tiesiog man pasakė, policijos nuovada taip pat: „Jei tu esi ukrainietis sunkvežimio vairuotojas, bus daug paprasčiau. Bet kaip Oksfordo absolventas negali“. Jie tarsi „Atsiprašome, bet...“ <...> Ir aš jaučiausi, tarsi: „Gerai, ar galėtumėte mane nukreipti pas ką nors, kur galėčiau sužinoti? Ir tada galime bendrauti trišaliu arba keturšaliu keliu“. Jie iš tiesų nežino, ko klausti. Ir tai, manau, yra problema. Tai buvo problema.“ (Kn-3M)

„Su manim į pasikalbėjo viena darbuotoja ir paaiškino, kad negali man padėti susirasti darbo. Vaikščiojau keletą mėnesių, norėjau pagalbos, bet buvo paaiškinta, kad pagalbos negali suteikti. Supratau, kad ateinu ten tik atsižymėti ir viskas.“ (Kl-4M)

Tarp tyrimo dalyvių taip pat pasitaikė ne ES piliečių, kurie teigė, kad **nėra girdėję apie Užimtumo tarnybą ir joje teikiamas paslaugas**. Dauguma jų Lietuvoje studijuojantys ir dėl šeimos susijungimo atvykę ne ES piliečiai. Tad planuojant informavimą apie tarnybos teikiamas paslaugas svarbu atsižvelgti į šias tikslines migrantų grupes.

38

Informaciją apie su užimtumu susijusius paslaugas Jonavos rajone gyvenantys užsieniečiai taip pat gali gauti Pabėgėlių priėmimo centre ir Jonavos rajono socialinių paslaugų centre. Pastarajame konsultavimas užimtumo klausimais yra viena iš centro įgyvendinamo projekto veiklų.

2.5.3 Sveikatos priežiūros paslaugos

Tyrimo dalyviai įvardijo keletą probleminių aspektų, su kuriais susidūrė norėdami gauti sveikatos priežiūros paslaugas.

1. Lietuvių kalbos barjeras

„<...> Aš kreipiausi į Kauno polikliniką. Kauno poliklinikoje man buvo labai sunku susišnekėti, nes rusiškai nelabai. Ir aš tai bandžiau, su dukra kalbėjo, ji nesuprasdavo, aš jai bandžiau versti, bet irgi buvo labai sudėtinga. Tada mes turėjome kaip ir vertėją, bet jie atsisakė klausyti vertėjo, nes, visų pirmausia, jie pradžioj nenorėjo, o po to jo atsisakė klausyti ir buvo labai sudėtinga, aš buvau tokioj nevilty.“ (J-1M)

„<...> kai priedavau pas daktarus, tada per „WhatsApp'ą“ ji sakydavo tam vienam vertėjui angliškai, o tas iš anglų kalbos į arabų.“ (J-9V)

Kalbos barjerą, kaip vieną pagrindinių kliūčių gauti sveikatos priežiūros paslaugas, įvardija ir kalbinti ekspertai.

„Su kuo aš asmeniškai susiduriu, tai yra gydymo paslaugų prieinamumu. Padėkime nuo to, kad atėjus į registraciją, ne visada kalbama anglų kalba, tai būtų kalbos barjeras.“ (Kn-EKSP-3)

„Situacija yra sudėtinga ir kažkokio vientiso sprendimo nėra, tiesiog kiekvienu atveju bandom išlaviruoti kažkokiu būdu, jeigu yra galimybė – siunčiam vertėją, nu, dažniausiai tie žmonės nekalba lietuviškai, kalba galbūt kai kurie angliškai, kai kurie galbūt rusiškai, jeigu tinka, kad šeimos gydytoja kalba angliškai arba rusiškai, tai valio, bet vėlgi, nu, jinai neprivalo, tai tiesiog sutapimas, kad tas darbuotojas moka ir geranoriškai nusiteikęs ir padeda. Jeigu nepadeda arba nemoka kartais siunčiam vertėją kartais surandam kitą pabėgėlį, kuris moka tą kalbą ir gali paversti, siunčiam taip, kartais vertėjas telefonu skambina, bet tada vėlgi būna apsauga, gydytoja ne visada ima tą ragelį į rankas, ne visada sutinka kalbėt, žodžiu, situacija yra labai sudėtinga.“ (Vln-EKSP-1)

Lietuvių kalbos barjeras ypač **apriboja su psichine sveikata susijusias paslaugas** – psichiatrų, psichoterapeutų ar psichologų konsultacijas, **taip pat akušerių-ginekologų teikiamas paslaugas.**

„Būdavo sunkumų rasti [rusų kalba kalbantį gydytoją – aut. past]. Buvo gydymas neteisingai parinktas, man padarė operaciją, kurios nereikėjo. Aš uždaviau klausimą ginekologui, bet man taip ir neatsakė. Gal čia labiau problemos ne dėl kalbos, bet tiesiog toks gydytojas buvo. Nepavyko man rasti tokio gydytojo kuris viską iki galo suprastų.“ (Kl-4M)

„Tad, kol ieškojau psichologo, taip pat kreipiausi į X [NVO – aut. past.]. Jie man pasakė <...> „Jei nešnekate rusiškai arba lietuviškai, vis tiek galite atvykti ir aplankyti psichologą, po to galite atsivesti savo draugą, kuris galės pavertėjauti, <...> arba mes galime skirti vieną iš savo žmonių, kuris padės jums versti.“ <...> Bet, vienas dalykas, psichoterapija ar psichologinis konsultavimas, kitkas, kas, manau, yra asmeniška, nepadeda, kai kamaryje turi trečių žmogų, dėl konfidencialumo ir saugumo bei panašių dalykų. Antra, komunikuoti kompleksiškas emocijas per anglakalbį vertėją jai nėra labai gerai, net bendraujant elektroniniu paštu. Iš to, ką supratau, aš varžyčiausi, suprantate, šitaip viešai išreikšti savo pažeidžiamumą, savo psichologinį pažeidžiamumą.“ (Kl-9V)

Pastabų dėl ribotų psichinės sveikatos ir akušerių-ginekologų paslaugų turėjo ir kalbinti ekspertai:

„Dėl psichologo, dėl psichologinės pagalbos turbūt yra dar blogiau, nes kaip tik, kaip taisyklė dažniausiai reikia tiems, kurie nekalba nei rusiškai, nei angliškai, nei lietuviškai, ir iš tikrųjų mes patys neįsivaizduojam ką daryt, aš esu lydėjus tadžikę moterį pas psichologą, kuri kalba tik tadžikų-persų kalba, tai vat buvo toks vienkartinis pabandyimas, bet aš verčiau visą konsultaciją psichologo ir viską ką jinai sako psichologui, buvo keista, nežinau, ar tai geras sprendimo būdas, bet tuo metu, ir vis dar kito sprendimo nėra.“ (Vln-EKSP-1)

„<...> kiek žinau, yra tas pats [kultūriniai skirtumai – aut. past.] sveikatos priežiūros, nes dažniausiai paslaugas pageidaujama, kad teiktų moteris moteriai ir yra problema, tas pats kur kalbėjom, kad dėl tos pačios kalbos ir vertėjo klausimas. Nes kaip tik ir sveikatos skyriaus klausiau, ar yra pasiruošęs pats sveikatos sektorius, tai realiai jam tokios prievolės net nėra turėti tokį specialistą, čia kaip galima įvardinti iš tų gerųjų paskatų, yra verčiama į kitas kalbas.“ (Vln-EKSP-4)

2. Aplinkybė, kad užsieniečiai negali susikalbėti lietuvių kalba, neretai iššaukia **neigiamas medikų reakcijas**, pasitaiko atveju, kai specialistai atsisako aptarnauti lietuvių kalba nekalbančius asmenis.

„<...> ėjau pas daktarą, sakau kalbėkit su vertėju per telefoną - „aš nekalbu per telefoną“, iškart nepriima mūsų.“ (J-6V)

„Kartą gydytojas X ligoninėje taip pat atsisakė su manimi šnekėti angliškai ir jis tiesiog kalbėjo lietuviškai ir sakė, kad jam nerūpi. <...> Aš pasakiau, kad „skauda“, tarsi turiu skausmą savo pilve ir jis tiesiog toliau kalbėjo lietuviškai, nepaaiškindamas, sakykime, kokie buvo simptomai ir, na žinote, tu jauti skausmą ir tuo pačiu metu jauti spaudimą, ir tai siaubinga. Aš tiesiog išbėgau verkdama, ir nuėjau iki seselės ir pasakiau, prašau, pakeiskite daktarą, nes tai tikrai nepagarbu. Aš jam nieko blogo nepadariau <...>.“ (Vln-9M)

Pastebima, kad jaunesnė karta geba susikalbėti kita kalba, ne tik lietuvių ar rusų, taip pat yra atviresnė ir tolerantiškesnė užsieniečiams. Tai pastebi tiek tyrime dalyvavę ne ES piliečiai, tiek ekspertai:

„Bet dabar, taip pat šiais metais, keletą kartų aplankiau valstybinę polikliniką ir matau, kad dalis naujų darbuotojų, kurie baigė universitetą ir yra jaunesnės kartos atstovai, linkę daugiau šnekėti angliškai ir yra atviresni. Tarytum, jie atviresni komunikacijoje.“ (Vln-6V)

„<...> džiugina tai, kad, kiek žinau, jaunųjų medikų bendruomenės požiūris yra jau šiek tiek kitoks, kad reikia, reikia tobulėti, reikia mokėti, reikia žiūrėti ir panašiai. Nes irgi užklausu, sakau, kaip jeigu moterys pavyzdžiui pageidautų ne vyro, o norėtų kokios moters.“ (Vln-EKSP-4)

Tyrimas atskleidžia, kad **rusų kalba gebantys susikalbėti užsieniečiai turi palankesnes sąlygas** gauti sveikatos priežiūros paslaugas:

„Kai ateinu į polikliniką arba į medicinos įstaigą, tai aš kreipiuosi ir iškart su tuo sakiniu „aš labai blogai kalbu lietuviškai ar galiu kalbėtis rusiškai?“ ir tada gydytojai dažniausiai sako, kad jo, jokių problemų, kalbėkitės.“ (J-1M)

„Prieš dvi savaites paskutinį kartą buvau priėmime ir ten buvo jaunas gydytojas, kuris nesuprato rusiškai. Tada pakvietę sesutę kolegę, kuri išvertė. O šeimos gydytoja kalba rusiškai.“ (J-4M)

3. **Biurokratinės kliūtys**, susijusios su teisiniu statusu Lietuvoje

Su šia kliūtimi dažniau susidūrė moterys migrantės, atvykusios į šalį šeimos susijungimo tikslu, niekada čia nedirbusios ir neapsidraudusios privalomuoju sveikatos draudimu¹⁶.

„Aš gyvenu 10 metų Lietuvoje, bet neturiu čia medicinos aprūpinimo. Ir yra tokie įstatymai, kad jeigu tu turi dukrytę iki 7 metų, tu gali priregistruoti į ligoninę. Pas mane toks neveikia, todėl kad niekada nedirbau Lietuvoje, nebuvo pas mane tokia galimybė, todėl kad atvažiavau į Lietuvą <...> aš atvažiavau čia ne dėl darbo, o dėl šeimos. <...> Bet kaip parašyta, kad mamytė kuri turi vaiką iki 7 metų jam priklauso. Mes bandėm ir Vilniuj, ir Kaune. Vieną kartą buvo tokia situacija, kad mes patys sumokėjom visą SODRA už vienerius metus, kad būtų ten viskas medicininis, bet sako taip negalima daryti, grįžo mums tie pinigai.“ (Akm-1M)

„<...> visi sakė, kad man nieko nebus. Kadangi aš nesu pilietė ir nieko nebus. Man buvo ir dėl vaiko įdomu, aš Armėnijoje kiekvieną mėnesį pas gydytoją važiuodavau, o čia nei karto. Ir yra medicininis draudimas, bet tai nemokamai ne, tikrai nelaimingu atveju, jeigu įvyks nelaimingas atsitikimas. Tiek vaikui, tiek man nėra nieko nemokamo.“ (KI-5M)

Kita informantų grupė, susidūrusi su biurokratinėmis kliūtimis gauti sveikatos priežiūros paslaugas, tai naujai į šalį atvykę ir vizas turintys ne ES piliečiai, taip pat ne ES piliečiai, gavę leidimus laikinai gyventi.

„Kalbant apie tą neįgalumo pašalpą, tai teisę ją gauti tu gali tikrai tada, kada tu jau turi tą ilgalaikį leidimą gyventi Lietuvoje, kuris jau yra penkiems metams išduodamas, ir tikrai po to, kai mes jau gavome tokį leidimą gyventi, mes tikrai turėjome teisę įforminti tą neįgalumo pašalpą. Man teko du metus maždaug bėgioti, kad tą padaryti, nes buvo labai daug kliūčių.“ (J-1M)

„<...> kai aš pagimdžiau vaiką ir yra laiko tarpas du mėnesiai, kai vaikui reikia padaryti tuos skiepus ir aš esu toks žmogus, kad kai reikia, tai vadinasi reikia daryti. Ir kada yra nustatytas laikas, tai pagal tą nustatytą laiką ir reikės tai daryti. Bet tuo metu, kai aš dar pagimdžiau aš buvau Ukrainos pilietė ir mano vyras yra irgi Ukrainos pilietis ir vadinasi, mano vaikas, kuris gimė, irgi yra Ukrainos pilietis. Tada aš turėčiau važiuoti į ambasadą, į konsulatą visas pažymas, visus dokumentus kelti, tai užima laiko. O skiepus reikėjo daryti dabar.“ (J-2M)

Biurokratinės kliūtis gauti sveikatos priežiūros paslaugas išskiria ir kalbinti ekspertai. Dažniausiai tai susiję su privalomuoju sveikatos draudimu, kurį turi ne visi naujai į šalį atvykę ir šalyje gyvenantys užsieniečiai. Ypač pažeidžiamoje padėtyje atsiduria leidimą laikinai gyventi šalyje turintys ir Lietuvoje nedirbantys ne ES piliečiai.

„Buvo problemų dėl sveikatos paslaugų tiekimo, nes atvykėliai neturi sveikatos draudimo ir jei jie nori gauti sveikatos paslaugas, jiems yra daug trukdžių, nes jie neregistruoti ligonių kasose, žinau, kad kai kurie siūlosi susimokėti, bet vėl ten kažkokių atsiranda problemų ir negali jie tų paslaugų gauti. Tai pirmas dalykas sveikatos paslaugos.“ (Akm-EKSP-1)

„Jeigu turi tą laikiną leidimą ir, pavyzdžiui, jų tos žmonos, jos nedirba, tai... O tas draudimas, tai sakau, kad greitoji atvažiuotų jeigu tave nudauš. Tai kad jie ir eina privačiai. Bet vėlgi prasideda, jeigu ten rusakalbiškai tai dar, kaip sakant, o angliakalbės vėl reikia ieškoti poliklinikos, kur būtų koks gydytojas, kuris kalbėtų angliškai.“ (KI-EKSP-2)

¹⁶ Nemokama sveikatos priežiūra yra garantuojama asmenims, kurie apdrausti privalomuoju sveikatos draudimu (PSD). Apdraustaisiais PSD laikomi asmenys, kurie individualiai moka sveikatos draudimo įmokas; asmenys, už kuriuos privalomojo sveikatos draudimo įmokas moka jų darbdaviai; valstybės lėšomis draudžiami asmenys. Daugiau informacijos

Tyrimas atskleidžia, kad su problemomis valstybinėse sveikatos priežiūros įstaigose susidūrę užsieniečiai yra linkę rinktis privačių **sveikatos priežiūros institucijų paslaugas**.

„<...> susidūriau su tam tikra problema ir turėjau apsilankyti poliklinikoje. <...> Ir tuo metu <...> jie veikiausiai pirmą kartą pamatė užsienietį, nes ten buvo maždaug 10-15 administratorių ir vienas, kuris kalba angliškai, tad privalėjai kreiptis į tą konkretų žmogų tam, kad susitvarkytum su paraiškos pildymu tą pirmąjį kartą, kai turi pereiti visą dokumentaciją. Tada turi eiti per skirtingus gydytojus ir jie pasakinėjo man kabinetų numerius ir kitką, dabar eik ten, bet jie nešneka angliškai. Tad mes tvarkomės su vertėju arba jie turi asistentą, jie ten tarsi jaunesnieji, kartais ir studentai. Bet vėliau, jei tai būdavo tikrai rimta, eidavome į privačias [sveikatos priežiūros įstaigas – aut. past.]. Jie samdo šnekančius angliškai, tad daug sumokame, tačiau bent jau galėdavome nusakyti, kad tai yra tai, nuo ko kenčiame.“ (Kn-7V)

„<...> viskas priklauso nuo žmogaus medicinos įstaigose. Labai nemėgsta rusiškai kalbančių, tai tu kažką tai dėstai, sakai, gydytojas vis tiek tau atsako lietuviškai. Ne visi, bet pasitaiko. Tai yra nelabai malonu ir po to, po tokios patirties, jau lankosi mokamai, privačiai. Tai jau tada visai normalesnis reikalas.“ (Šiaul-2M)

Tai, kad privačios įstaigos yra atviresnės lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams, pastebi ir kalbinti ekspertai.

„<...> ne visi gydytojai kalba anglų arba rusų kalba, jau nekalbant apie kažkokias kitas kalbas, dėl to mes dažnai studentams siūlome privačias paslaugas, sveikatos centrus, kur žinome, kad tikrai geri specialistai kalba anglų kalba ar rusų, jei tai yra aktualu, bet vėl gi, paslaugos yra mokamos, brangesnės ir tikrai ne visi draudimai nori tą apmokėti.“ (Kn-EKSP-3)

Tiek ekspertai, tiek tyrime dalyvavę ne ES piliečiai akcentuoja, kad, nors gauti medicininės paslaugas sąlygos palankesnės privačiose įstaigose, ne visi užsieniečiai turi tam finansinių galimybių. Tai susiję su dar vienu probleminiu aspektu – finansų trūkumu, kurį įvardijo informantai, kalbėdami apie sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą.

4. **Ribotas sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas dėl finansų trūkumo** (su šia problema dažniausiai susidūrė užsieniečiai, atvykę į Lietuvą studijuoti arba dėl šeimos susijungimo aplinkybių)

„Prieš metus turėjau problemų su inkstais, buvau peršalusi, jei savarankiškai gulėti ligoninėje, tai labai brangiai kainuoja. Gerai, kad galėjau pasilikti namuose ir gydytis namuose tabletėmis.“ (Kl-4M)

„Tad tai taip pat yra psichologo, psichoterapeuto ir psichiatro paslaugos. Šios trys, psichologinės sveikatos priežiūra, norėčiau, kad jos arba būtų dengiamos draudimu ne ES gyventojams, arba jų bent jau būtų daugiau. Tad net jei noriu sumokėti, galiu jas pasiekti. Tai viena. Čia yra šiek tiek privačių klinikų, kurios teikia paslaugas, bet jos yra <...> brangios.“ (Kl-9V)

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyviai **sveikatos priežiūros paslaugų kokybę** vertino nevienareikšmiškai. Tik nedidelė dalis informantų dalijosi teigiamomis patirtimis, susijusiomis su maloniu gydytoju bendravimu ir profesionalumu:

„Kauno psichiatrijos klinikoje mano dukra buvo apžiūrėta ir aš labai dėkinga gydytojams, kurie bendravo jau ne tik su manimi, nes jie turėjo bendrauti personaliai su mano dukra ir jie bendravo su ja rusų kalba, ir tada viską padėjo tą padaryti.“ (J-1M)

Dauguma tyrimo dalyvių išskyrė gydytojų empatiškumo stoką ir jau anksčiau aptartas ribotas medicininio personalo galimybes aptarnauti lietuvių kalba nekalbančius užsieniečius bei neigiamas nuostatas jų atžvilgiu.

„Nežinau kaip dideliuose miestuose, bet mažuose miestuose tai yra nuolatinė darbuotojų nekompetencija. Aš manau, kad tai yra dėl to, kad tai yra mažas miestas ir dėl to darbuotojai neturi kompetencijos, o kreiptis į kitas institucijas, skambinti, pavyzdžiui, į Vilnių kur nors jie bijo, o čia vietoje irgi bijo spręsti ir bijo prisiimti atsakomybę. Ir jų požiūris toks, kad „Mes čia visada va taip va dirbome tokiu būdu“ ir čia, žodžiu, šitie kažkokie nauji dalykai nepriimtini. Tai ne Lietuvos problema, o mažų miestelių ir kaimo vietovių.“ (Akm-2M)

„<...> kaip pirmą kartą [tampi – aut. past.] mama, kai esi toje pažeidžiamoje situacijoje, nesijaučiau lyg manimi rūpintųsi <...>. Tarsi, „gerai, atsipalaiduokite, štai ką planuojame daryti“, žinote, tokio tipo užtikrintumas, kad esi saugi. Nieko. Tai taip nesijautė. Jaučiau, jie su tavimi tvarkėsi taip šiurkščiai. <...> [lipk į paciento batus. Man šie maži dalykai, neprofesionalu.“ (Vln-2M)

Tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad **sveikatos priežiūros srityje jiems labiausiai trūko / trūksta:**

1. **informacijos**, susijusios su sveikatos priežiūros sistema ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumu

„Ieškojau valstybinės ligoninės. Ir negalėjau jos rasti. Tarytum man ten nuėjus, jie sakydavo: „Mes čia atliekame tik operacijas ir tai yra vieta, kur turėtumėte apsilankyti“. Aš nueidavau į kitą vietą, jie sakydavo: „Mes nežinome“. Tarsi: „Tai ne mums“.“ (Kn-1M)

„<...> aš nežinojau, kad jeigu tu turi individualios veiklos pažymėjimą, tai reikia mokėti sveikatos draudimą. Iš kur man žinoti, aš naujas žmogus, o paskui man skambina ir praneša, kad aš skolingas už keturis mėnesius, tuo metu man ta suma buvo milžiniška.“ (Kn-10V)

2. **vertimo paslaugų / informacijos suteikimo užsieniečiui suprantama kalba** gydymo įstaigose

„Turiu tik vieną pastabą dėl vertėjo, ta prasme, kad kai einu pas daktarus reikalingas vertėjas.“ (J-9V, Sirija)

„<...> įgyti supratimą apie medicinos [paslaugas – aut. past.], nes tuo metu rasti angliškai šnekantįjį, tai buvo tolygu laimėti loterijoje. Tai buvo, tarsi, norėdamas nueiti pas gydytoją, turėdavai gauti vertėją, ir tada supranti, kad kitu atveju eiti pas gydytoją nėra vertės, nes Google vertėjas taip gerai neveikia. Tad susirgti taip pat yra tikrai baisu. Kas, jei gydytojas nešneka angliškai ir, net jei sergu, jie man negali nieko padaryti.“ (Kn-7V)

3. su psichine sveikata susijusių paslaugų

„Ir yra visų tų kitų žmonių ta emocinė būseną, nes tai buvo iš labai sudėtingų šalių atvažiavusių žmonių, kur yra emocinė būseną vidinė labai sudėtinga, aišku, darbuotojai bandė padėti, jie kalbėjosi, jie stengėsi padėti, bet vis vien tos emocijos, tas kad žmogus laiko pas save viduje, jų buvo labai daug <...>“ (J-2M)

„Ir tai yra kai kas, ko norėčiau, kad būtų daugiau angliškai šnekančių konsultantų, žinote, valstybiniuose centruose, kurie turi draudimą ne ES piliečiams Lietuvoje, kas, atrodo, tarytum neegzistuoja. Tas pats galioja psichologui. Ten esantys psichologai nieko verti telefonu. Tad net karantino metu ar panašiai, niekas neveikia. Tėra vienas angliškai šnekančias psichologas <...> centre, kuriam skambindavau paskutiniuosius du mėnesius.“ (Kl-9V)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Susidūrę su sveikatos problemomis, informantai pirmiausia buvo linkę kliautis turimais socialiniais ryšiais – šeimos nariais ar kitais artimais giminaičiais, draugais, pažįstamais ar bendradarbiais. Retesniais atvejais pagalba buvo prašoma NVO, įgyvendinančių integracijos programas. Nė vienas tyrimo dalyvis neįvardijo, kad dėl sveikatos priežiūros klausimų konsultavosi su savivaldybės ar jai pavaldžių institucijų atstovais.

„Pirmiausia vyras skambina į įvairias organizacijas, kur jis ir pats yra aptarnaujamas.“ (Kl-1M)

„Vaikas atsitiktinai sau su žaisliniu šautuvu ar pistoletu į akį įšovė. Čia per išėiginę dieną, karantino metu. Buvo baisu, bet visada viską [išsprendėm – aut. past.] paskambinę lietuviams draugams.“ (Šiaul-7M)

44

2.5.4 Socialinės paslaugos ir būstas

Tik nedidelė dalis tyrimo dalyvavusių ne ES piliečių įvardijo, kad naudojami socialinėmis paslaugomis. Dažniausiai šios paslaugos buvo susijusios su įvairiomis **socialinėmis pašalpomis**:

„Ir dabar neseniai sutvarkiau dokumentus dėl kompensacijos už šalto ir karšto ir šildymą vandens, ta prasme, už šildymą. Tai aš pirmą mėnesį jau gavau.“ (J-8V)

„Gauname kompensaciją už šildymą žiemos periodu.“ (J-10M)

Viena dažniausiai tyrimo dalyvių įvardytų priežasčių, kodėl nesinaudoja (-o) su socialine apsauga susijusiomis paslaugomis, yra **informacijos apie galimybę gauti tokias paslaugas stoka**.

„Bet dėl socialinės rūpybos, būkime atviri, man, aš pasakyčiau, prireikė, sakykime, dviejų metų. Bet problema buvo ta, kad aš gerai nesupratau, jog tai egzistuoja.“ (Kn-6V)

„Bet ar jie išvis žino, kaip gauti? Nemanau, kad kas nors žino, kaip gauti, na, užsieniečiai. Nemanau, kad užsieniečiai žino.“ (Kl-10M)

„Mes net nežinojome, kad buvo kažkokia kompensacija. Nežinau. Tad niekada neišbandėme kompensacijos arba kokių nors paslaugų.“ (Vln-7V)

Informantai, kurie naudojami tokio pobūdžio paslaugomis, teigė, kad informaciją apie tokias paslaugas susirado savarankiškai arba apie tokią galimybę juos informavo šeimos nariai, draugai arba pažįstami (neretai patys turintys panašios patirties). NVO, teikiančios integracijos paslaugas ne ES piliečiams, taip pat buvo įvardytos kaip viena iš informacijos šaltinių.

Paslaugos, susijusios su būstu, kuriomis dažniausiai naudojami tyrime dalyvavę ne ES piliečiai, buvo susijusios su a) gyvenamosios vietos paieška; b) bendrabučio suteikimu; c) socialinio būsto gavimu; d) gyvenamosios vietos deklaracija.

Per tyrimą dauguma informantų gyvenamąją vietą nuomojosi arba gyveno bendrabučiuose. Tik nedidelė dalis informantų įvardijo, kad gyvena nuosavame ar bendrame šeimos būste. Keli informantai iš Jonavos rajono minėjo, kad gyvena savivaldybės suteiktame socialiniame būste.

Tyrimo dalyviai išskyrė keletą **probleminių aspektų**, susijusių su būstu:

1. **sunku rasti (tinkamą) gyvenamąją vietą** (kuri atitiktų finansines galimybes, patogumą gyventi gausesnei šeimai ir pan.)

„<...> kai atvažiavo vyresnysis [sūnus – aut. past.] ir atvažiavo motina, tai mums jau prireikė didesnio ploto, tai mes jau ieškojomės per pažįstamus butą. Bet tai pasirodo ne taip yra paprasta, nes čia netoli yra Rukla, karinis objektas ir daug ir privažiuojančių, ir tie, kurie nuomojasi ir iš kažkur kitur atvyksta ir nuomojasi, tai vietiniai nelabai taip su didelio noru gali nuomot nepažįstamiems žmonėms, tai čia iš tikrųjų yra tokia kaip ir nuomos problema.“ (J-2M)

Informantai taip pat dalijosi patirtimi, kad problemų kyla ir dėl to, jog būsto nuomos / pardavimo skelbimai dažniausiai pateikiami lietuvių kalba, o būsimi nuomininkai ne visada yra linkę bendrauti ne lietuvių kalba.

2. sunkumai susirasti būstą dažnai yra susiję su kitu probleminiu aspektu – **visuomenės nuostatomis** (pastebima, kad su didesniais iššūkiais susiduria prieglobsčio gavėjai, musulmonai ar tamsesnio gymio asmenys)

„Ir susiduri su tuo sunkumu, kad kai žino, kad tu esi pabėgėlis, tai labai ne visi turi to noro tave priimti, aplamai išnuomoti tau.“ (J-1M)

„Ieškojau, bet iš tikrųjų neradau, nes čia buto savininkai nenori išnuomoti savo buto užsieniečiams, nenori. <...> Aš apie du mėnesius ieškojau, bet niekas man nedavė buto. [T: O ką jums sakydavo?] “Nenoriu.” “Iš kur tu?”; <...> Su manim buvo mano draugas, jis šneka rusiškai, kaip vertėjas <...> su manim ateidavo <...> buto savininkas galvoja, kad jis bus nuomininkas, nes mano draugas šneka rusiškai. Kai pasakom, kad ne, aš būsiu, tada iškart “atsiprašau, negaliu”, “pagalvosiu iki ryto”. <...> Viskas, viskas. Čia būna, paskutinį kartą, čia apie 10 kartų, žinokit. Ir po to aš bandžiau čia ieškoti dabar, niekas man neduoda. Dabar aš truputį kalbu, bet tikrai niekas man neduoda.“ (J-6V)

Neigiamas nuostatas, kaip vieną didžiausių problemų, su kuria susiduria užsieniečiai, ieškantys būsto, išskiria ir kalbinti ekspertai:

„Kaip pavyzdį galiu paminėti, tai viena darbuotoja perskambino, per tūkstantį skambučių padarė ieškodama būsto po visą Lietuvą, o sutiko priimt pasižiūrėt tik 17 šeiminkų. Nes kai vis tiek žodis po žodžio, kai ateina kažkoks žodis pabėgėlis, kalba pasibaigia.“ (J-EKSP-4)

„<...> iššūkis yra juodaodžiui surasti, padėt išsinuomot butą. Pokalbis nutrūksta, kai yra pasakoma, kad žmogus nekalba lietuviškai, tada klausimas, jis iš kur ir turi pasakyti šaly ir tai akivaizdu, kad jau juodaodis bus ir tada sako, kad nenuomosim.“ (Kl-EKSP-2)

3. gyvenamosios vietos deklaracija

Su gyvenamosios vietos deklaravimo problema susidūrė dauguma informantų. Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numato, kad užsienietis, pateikiantis prašymą išduoti leidimą gyventi šalyje, turi nurodyti gyvenamąją vietą, kurią ketina deklaruoti¹⁷. Tačiau užsieniečiui deklaruoti gyvenamąją vietą nuomojamame būste dažniausiai tampa iššūkiu. Kaip rodo tyrimo dalyvių patirtis, tik nedidelė dalis būstų savininkų sutinka, kad nuomininkai deklaruotų gyvenamąją vietą jų nuosavybėje, o kai kurie jų naudojami tokiais reikalavimais ir kelia būsto nuomos kainą arba kelia įvairias papildomas sąlygas.

„<...> buvo kaip nuomoti, tai kadaise buvo gal paprasčiau, tiesiog susitari, tada pasirašai kažką tai ir viskas. Dabar jau yra sudėtingiau, yra tas susiję su draudimu ir taip toliau. <...> Dabar pas mane tuoj pasibaigs registravimas ir tu nežinai, bus toks pakibęs ore. Turi eit pažįstamų arba kažkokių tai žmonių prašyti, kad tave tiesiog priregistruotų, bet tai tikrai mažai kas to nori daryti, išvis nenori niekas to daryti. <...> problema, kad jie [prieglobsčio gavėjai – aut. past.] išvis neturi tokios vietos, nes jie neturi tėvų, neturi artimųjų čia. Ir vat klausimas, prieš tai buvau priregistruota savivaldybėje, o dabar tai jau kaip ir nebe ir dabar nebežinau, kur registruotis, ir esu pakibusi ore, be kažkokios registracijos registre. Ir va tai yra pabėgėlių didžiausia problema.“ (J-1M)

Gyvenamosios vietos deklaravimo problemą išskiria ir kalbinti ekspertai:

„Va būstas yra problema, būstas yra problema. Na visiems šita problema Lietuvoje, kai apskritai yra įvedę ten tuos apribojimus dėl gyvenamosios vietos deklaravimo, dėl to, kad būtina turi sutartį rodyti ir visi šitie dalykai tai automatiškai paveikia. Bet pas mus [Jonavoje – aut. past.] ir pasiūla tų būstų ne tokia, kaip pavyzdžiui Kaune ar Vilniuje, tai tiesiog ir žmonės ne tiek yra įpratę nuomoti butus iš esmės. Tai tas yra toks dalykas pakankamai sudėtingas <...>, gerai dar rasti būstą, tai jie dar randa, bet kaip deklaruotis, tai čia yra misija neįmanoma. Tai tada žaidžiame mes. Jeigu jie daeina iki mūsų, tai tada jau ten per organizacijas, tai gali ten prisibelsti iki savivaldybės, kad juos prideklaruoti ir taip toliau. Bet jo, tada tu ten turi žinoti kaip.“ (J-EKSP-2)

„Problematiška. Problematiška jeigu tu esi juodaodis, anglakalbis. Problematiška jeigu tu nori su registracija, nes daug kas nuomoja, nedeklaruoja to, kad nereikėtų mokėti mokesčių, o tada jie nenori deklaruoti, problematiška.“ (Kl-EKSP-2)

4. socialinis būstas

Socialinio būsto klausimas yra itin aktualus prieglobsčio gavėjams, kurie daugeliu atvejų yra labiau pažeidžiamoje padėtyje nei dėl kitų priežasčių atvykstantys užsieniečiai. Tačiau prieglobsčio gavėjai neišskiriami kaip atskira pažeidžiama grupė ir neturi jokių privilegijų ir nuolaidų gaunant socialinį būstą.

„Pačioj pradžioj kai pabėgėliai atvyksta jiems būna labai sudėtinga, nes tai yra nauja šalis ir viskas yra kitaip. Ir kai kreipiesi į savivaldybę, tai yra ta bendra eilė ir tada tave stato į bendrą eilę kartu su vietiniais. Ir būtų va toks prašymas, kad jeigu būtų, kad pabėgėliams arba būtų sukurta atskira eilė, kur būtų galima į atskirą eilę eiti, arba juo toj pačioj eilėj statyti kažkaip ir prastumtų į priekį. Nes čia reikia ne vienerius metu laukti.“ (J-3M)

Kaip gerąjį pavyzdį būtų galima išskirti Jonavos rajono savivaldybę, kurioje socialinio būsto problemą nuspręsta išspręsti nuperkant 5 būstus ir juos paskiriant Jonavoje gyvenantiems

¹⁷ 2021 m. kovo 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimams užsienietis gali pasirinkti, kuriuo metu deklaruos gyvenamąją vietą Lietuvoje – Migracijos departamente pateikiant prašymą išduoti leidimą gyventi ar seniūnijoje jau atsiėmus leidimą gyventi. Daugiau informacijos

prieglobsčio gavėjams, prioritetą teikiant gausioms ir su didesniais sunkumais susirasti tinkamą gyvenamąją vietą susiduriančioms prieglobsčio gavėjų šeimoms. Kaip informavo Jonavos rajono savivaldybės atstovas (-ė), savivaldybė lėšas būstui įsigyti gavo iš Europos banko.

„Rajono savivaldybė dalyvavo tokiame projekte, tiesiogiai iš Europos banko gavom lėšas butų įsigijimui ir tikslas yra lengvatinėmis sąlygomis kaip socialinio būsto principu nuomoti tuos butus pabėgėliams, tie kurie gavę prieglobstį Lietuvoje. Tai jiems tokiu būdu nuomoti tuos butus tol, kol jie gyvena Jonavos rajone. <...> Ir mes tuos butus nuomosime pabėgėliams būtent, tai tikimės, kad tokiu būdu tai bus tokia didelė pagalba jiems, kad jie visgi jau turės ir būstą, ir deklaraciją.“ (J-EKSP-2)

Tyrime dalyvavo 2 šiuose savivaldybės suteiktuose būstuose gyvenantys prieglobsčio gavėjai. Nors informantai džiaugėsi suteikta galimybe, taip pat paminėjo, kad pasigedo informacijos, jog tokia galimybė egzistuoja. Šioje situacijoje išryškėjo viena sisteminė problema – Pabėgėlių priėmimo centro ir savivaldybės bendradarbiavimo trūkumas, apie kurį plačiau kalbama trečioje ataskaitos dalyje.

„Aš buvau socialinio būsto eilėje, <...> girdėjau, kad yra butai, kurie skirti pabėgėliams. Skambino man „Carito“ darbuotoja, man pasakė, kad „Aš girdėjau, kad yra <...> butai, kurie skirti pabėgėliams. Pasakiau „Gerai, atvažiuoju į savivaldybę“. Atvažiavau ten, paklausiau darbuotojos apie šiuos butus, pasakė: „Taip, yra“. Pasakiau: „O kodėl tu mums nepasakai?“, pasako: „Kad mes skambinom į pabėgėlių centrą ir pasakėm, kad yra trys butai, bet ten pasakė, kad nėra žmonių, kurie nori gyventi čia.“ <...> Pasakiau: „tada paduok man prašymą, užpildysiu iškart, aš noriu“. Po savaitės laiko, irgi atvažiavau su draugu ir „Carito“ darbuotoja, tikrai labai gera ji, mums labai padėjo. Ir ten du žmonės užpildė prašymą irgi. Ir dabar gal gausim, nes gavom atsakymą, kad viskas gerai yra, trys butai ir gausim. Aš gausiu keturių kambarių ir ten yra du butai po tris kambarius.“ (J-6V)

„Butas kurį mums davė Jonavos savivaldybė, didžiulė dovana, nes socialinį būstą gauti yra didelė problema.“ (J-10V)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Tyrimo dalyviai įvardijo, kad būsto dažniausiai ieškojo patys (paprastai per skelbimus internete). Taip pat dažnai susirasti gyvenamąją vietą padėjo draugai arba pažįstami. Keletas informantų paminėjo, kad šiame procese jiems pagelbėjo nekilnojamojo turto brokeriai ir NVO.

Jonavos rajone kalbinti informantai dažniausiai minėjo, kad susirasti būstą jiems padėjo:

a | **NVO arba Pabėgėlių priėmimo centro darbuotojai**

„Tai čia Rukloje mes turėjome savo gerą kaip ir pažįstamą jis buvo Rukloje direktorius [Pabėgėlių priėmimo centro – aut. past.]. Ir su jo pagalba mes gavome tą socialinį būstą, gal ir be jo pagalbos mes jį gautume, nu, bet jis padėjo. Paprasčiausiai be jo pagalbos būtų vėliau. Jis parašė rekomendacijas, kuriame įvardino sveikatos būseną ir nusiuntė į savivaldybę.“ (J-3M)

b | pažįstami

„Per pažįstamus. Kreipiausi į vienus pažįstamus, jie paskambino kitiems ir taip surado.“ (J-4M)

„<...> direktorius man pasakė, kad pas jo draugą yra butas. Per darbdavį ten <...> aš sakiau, kad jeigu nerasiu buto, tada išėisiu iš darbo. Ir man pasakė, kad yra butas.“ (J-6V)

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad jiems labiausiai **trūksta informacijos suprantama kalba ir konsultacijų**, kurios apimtų tiek būsto paieškos klausimus, tiek specifinius ir labiau praktinius aspektus, susijusius su būsto nuoma, komunaliniais mokesčiais ar socialine parama, prieinama užsieniečiams, pvz., būsto šildymo ir vandens išlaidų kompensacijos.

2.5.5 Vaikų švietimas

Tyrimas atskleidžia, kad kalbinti ne ES piliečiai labiau buvo linkę vaikų ugdymui rinktis **valstybines mokyklas lietuvių kalba**, keletas informantų vaikus leido mokytis į „Vilniaus lietuvių namus“.

„Kas liečia vaikus ir jų lankomumą, mes pačioj pradžioj kalbėdavom su specialistais ką daryti, į kurią [mokyklą – aut. past] leisti. Pavyzdžiui, Kaune yra Puškino progimnazija, kurioje yra dėstoma rusų kalba <...> specialistai mums patarė, kad jeigu jūs ruošiatės čia gyventi, tai atiduokite savo vaikus į lietuvių mokyklą.“ (J-2M)

„Visi vaikai taip pat gerai kalba lietuviškai, iš karto pradėjo mokytis lietuviškoje mokykloje. Dvi vyriausios dukterys mokėsi Vilniuje. Mes jas ten atidavėme, kad išmokytų kalbą ir jos ten visus metus mokėsi tik lietuvių kalbos.“ (J-10M)

Rusakalbiai informantai buvo linkę leisti vaikus į rusakalbes valstybines mokyklas (taip pat darželius) gyvenimo Lietuvoje pradžioje, tačiau pastebima, kad vėliau vaikai dažniau mokslus tęsia valstybinėse mokyklose lietuvių kalba. Tai galima paaiškinti tuo, kad dėl kalbos barjero gyvenimo šalyje pradžioje tėvams lengviau, kai paslaugos teikiamos suprantama kalba, tačiau galvodami apie vaikų ateitį Lietuvoje priima sprendimą vaikus ugdyti lietuviškose mokyklose.

Tyrimo dalyviai išskyrė du **probleminius aspektus, kurie jiems kėlė daugiausia sunkumų ir iššūkių gaunant švietimo paslaugas:**

1. lietuvių kalbos barjeras

Visų pirma, lietuvių kalbos žinių trūkumas lėmė **sunkumus ieškant informacijos apie savivaldybėje esančias ugdymo įstaigas** (darželius, formaliojo ir neformaliojo vaikų ugdymo įstaigas), taip pat **registruojant vaikus į šias institucijas.**

„Aš labai pergyvenau dėl mokyklos, nežinojau ar yra mokykla, ta prasme, rusų kalba. Negalėjau surasti internete, kad rusų mokykla Šiauliuose, neradom informacijos.“ (Šiaul-7M)

„Tinklalapiai veikia lietuvių kalba, bet, dėkui Dievui už Google, yra vertimas, tad patikrinu tai savo telefone ir tai būna išverčiama. <...>“ (Vln-2M)

Antra, lietuvių kalbos gebėjimų stoka **apriboja tėvų galimybes įsitraukti į vaikų ugdymo procesą** ir dalyvauti vaikų darželio ar mokyklos bendruomenės gyvenime.

„Mano susirūpinimas buvo dėl to, ar gausim angliškai šnekantį mokytoją. Aš tikrai nesitikiu labai amerikietiškos ar britiškos anglų kalbos, bazinė anglų kalba tinka, jei gali man paaiškinti, kas nutiko arba kaip sekasi mano dukrai. Aš ne lietuvė ir mano dukra didžiumą laiko šneka angliškai, ji supranta anglų kalbą. Norėjau žinoti, ar yra mokytojas, kuris gali su manimi šnekėtis <...> šnekėtis apie „darželį“.“ (Vln-2M)

„<...> deja, ji [žmona] kreipėsi į vaikų priežiūrą, kur niekas nešneka rusiškai ir tuo metu ji nekalbėjo lietuviškai, tad tai jai buvo tikrai sunku.“ (Vln-7V)

Dalis informantų taip pat jaudinosi, **kaip jų vaikams seksis mokytis lietuvių kalba** ir įsilieti į mokyklos bendruomenės gyvenimą. Ypač su dideliais iššūkiais susiduria vyresni užsieniečių vaikai, kuriems dėl lietuvių kalbos barjero kyla dar didesnių iššūkių.

„Įtikinau savo vyrą, kad nenoriu išsiųsti jos į valstybinę instituciją, nes abejoju, jų tinklalapyje skelbė „darželis, kuriame mokoma išimtinai lietuvių kalba“. Suprantu, kad mano dukrai reikia išmokyti lietuviškai - tai savaimė suprantama, nes ji gyvena Lietuvoje. Bet nenoriu, kad ji <...> būtų įmesta tarp ryklių, ir kad ji bus su išimtinai lietuvių kalba šnekančiais vaikais ir mokytoju <...> jei įlipčiau į jos batus, tai man keltų stresą. Nes ji niekieno nesuprastų ir mes tiesiog ją ten paliktume.“ (Vln-2M)

„Mums baisu dėl dar vieno dalyko, kad ji [dukra] gali negauti atestato, nes jie gąsdina mus iš čia esančios mokyklos, jie sako, kad gali negauti atestato, nes tavo lietuvių kalbos lygis nepakankamas <...>.“ (Vln-10V)

2. visuomenės nuostatos

Tyrimo dalyviai dalijosi patirtimis, kad su neigiamomis nuostatomis susiduriama tiek iš vaikų, tiek iš pedagogų pusės.

„Bendrai tai normaliai, bet vis dėlto yra tam tikri trukdžiai iš kitų vaikų sunkiai priima mūsų vaiką. <...> Kartais pasakė „ai tu siras, siras, čigonas“. Paprasčiausiai mūsų išvaizda yra tamsesnė, tai ir dėl to taip atrodom panašūs. Bet aš buvau mokykloj, buvau pas direktorių, pakvietėm tuos vaikus, kurie taip vadina mano vaikus, ir kalbėjom apie tai.“ (J-8V)

„<...> vaikams visko buvo mokykloje. Kai vaikai žaidžia ir kiti nemoka rusų kalbos iškyla visokių klausimų. Kai kada vaikus erzino. <...> mokykloje vaikams sako, ei jūs rusai, aš sakau, kad reikia paaiškinti, kad mes ne rusai, mes iš Ukrainos, o tėtis lietuvis. Tokios problemos iškilo tik mokykloje.“ (J-10M)

Skirtingomis patirtimis dalijosi informantas, kurio vaikai mokėsi tiek Kaune, tiek šeimai persikėlus Vilniuje. Nors Kaune informanto dukra su diskriminacijos atvejais, kad dėl religinių nuostatų dėvi galvos apdangalus, nesusidūrė, Vilniuje mokyklos vadovams tokios aplinkybės sukėlė nerimo:

„Pradžioje ji buvo labai išsigandusi, nes ji pasakė: „Jie iš manęs juoksis, nes aš nešneku rusiškai. Aš turiu kitokius drabužius, pavyzdžiui, skarą“, bet taip nenutiko, nes jai daug padėjo mokytoja, ji buvo labai maloni moteris ir ji bandė ją paremti ir ji jautėsi tikrai gerai. Viskas pasikeitė, kai persikėlėme į Vilnių, <...> kai nuėjau į mokyklą paklausti, ar gerai su dokumentais, ar mano dukrai bus gerai čia mokytis, nes tai arčiausia nuo mūsų rusiška mokykla, pirmas klausimas buvo, ar ji dėvi skarą. Pasakiau, taip, nes mano žmona ją dėvi ir ji dėvi. Ji paklausė, ar įmanoma, kad ji neateitų dėvėdama suknelės ir skaras. Pasakiau, nemanau. Kodėl nenorėtumėt mokinių su skirtingomis suknelėmis, žinoma, ji paiso taisyklių ir turi mėlyną sijoną ir kitką, bet vis tiek nesijaučiau labai laimingas, kad ji(s) [mokyklos vadovas (-ė) – aut. past.] tai pasakė. Žinoma, ji(s) tai pasakė labai draugiškai, bet tai kišimasis į tavo gyvenimą, tai tavo laisvės ribojimas, to nesitikėjau, nes visada galvojau, kad Europa yra laisvesnė vieta.“ (Vln-10V)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Tyrimo dalyviai įvardijo, kad dažniausiai **informaciją apie švietimo paslaugas** vaikams jie susirado savarankiškai arba padėjo šeimos nariai, taip pat Lietuvoje gyvenantys draugai ar pažįstami.

„Mes viską gaunam patys, iš interneto, Facebook'o, visokie ten, yra parašyta. Pati viena, niekas mums nesiūlė kur rašyti. Kaip ir mano vyras lietuvis, jis kaip ir žino kaip, kokia čia yra sistema.“ (Akm-1M)

„Ieškojau mėnesį prieš, rašiau el. laiškus, pranešimus, Messenger'io žinutes visiems aplink mus esantiems darželiams. Nuo mūsų buvo du namai. Buvo dar kitas, maždaug už 500 metrų.“ (Vln-2M)

Jonavos rajone kalbinti informantai, kaip vieną iš informacijos šaltinių apie švietimo paslaugas, įvardijo ir NVO, teikiančias paslaugas ne ES piliečiams.

Paslaugų poreikis

Informantai, kalbėdami apie vaikų švietimą, įvardijo, kad jiems labiausiai trūko (trūksta) mokyklos dėmesio priimant ir ugdant lietuvių kalba nekalbančius ir kitoje kultūroje augusius vaikus, taip pat **švietimo sistemos, labiau adaptuotos vaikams užsieniečiams**. Tyrimo dalyviai ypač akcentavo lietuvių kalbos ugdymo spragas ir trūkumą.

„<...> dėl mokyklos, yra toks pavyzdys, dukros mokykloje yra neįgali mergaitė, jai padeda moteris, o mano dukra mokosi bendrai ir jai labai sunku, nes yra daug nepažįstamų žodžių. Dukra mokėsi lietuvių istoriją mokykloje ir buvo tokių žodžių, kurių net mes negalėjome jai paaiškinti. Tada mes užsakėme vadovėlį iš Vilniaus universiteto bibliotekos, skanavom, skaitėm. Nors ten ne viskas sutapo, mes skaitėm ir tik tada galėjom jai paaiškinti tam tikrus žodžius.“ (Akm-3M)

„Vaikas kiekvieną dieną turi lietuvių kalbos pamoką, tai yra penkios valandos per savaitę, ir viena papildoma pamoka – lietuvių kalba užsieniečiams. <...> problemų nekyla jokių su ta papildoma [pamoka – aut. past.], <...> bet to nepakanka. Ir kai ateina vaikas į lietuvių kalbos pamokas pagrindines, nėra jokios programos, ji tiesiog sėdi pamokose kažką supranta, kažką nesupranta. Ir per mokymosi metus aš nepasakyčiau, kad ji kažko išmoko.“ (Kl-3M)

Tyrimas atskleidė, kad papildoma pagalba mokantis lietuvių kalbos ir parama šių įgūdžių neturintiems vaikams neretai vykdoma pačių pedagogų iniciatyva, negaunant papildomo atlygio. Tokiais gerosios praktikos pavyzdžiais dalijosi Akmenės rajono ir Jonavos rajono savivaldybių gyventojai:

„Bet iš kitos pusės, aš nemanau, kad kur nors dideliame mieste, pavyzdžiui, Šiauliuose, tiek daug dėmesio skirtų vaikams, su vaikais taip nedirbtų kaip čia dirbo. Daug, ta prasme. Iš Ukrainos lapkričio mėnesį [atvažiavo šeima su vaiku – aut. past.]. Mokyklos direktorius važiavo į Šiaulius ir paėmė tam vaikui vadovėlių rusų kalba, kad vaikui būtų lengviau integruotis ir kad jis suprastų tas pamokų temas. Kad jis galėtų dirbti su visa klase, neatsilikty. Atsakymas į klausimą, daug žmonių yra nustebinti, sako: „Ką jūs ten toj Naujojoj Akmenėj darot?“ štai atsakymas į tą klausimą.“ (Akm-2M)

„Ir man lygiai taip pat ir buvo ir patarė nueiti nueiti į tą X mokyklą ir ten yra labai gera direktorė ir būtent labai palankiai <...> žiūri į tuos vaikus, kurie yra užsieniečiai ir kurie atvyksta, nekalbant tikrai apie ukrainiečius ar apie rusus, bet ir iš <...> Afganistano, ir iš kitų šalių. Ir pas ją viskas labai rimtai, pas ją yra padaryta tokia programa, ir lietuvių kalbos programa, ir viskas yra grafikas kada, kaip, kas, ką turi daryti ir viskas labai yra rimtai išrašyta dėl tos tokios kalbos integracijos. <...> jiems specialiai buvo mokykloje organizuojami papildomi lietuvių kalbos kursai ir mokytoja turėjo <...> apie dvi valandas <...> papildomų kalbos kursų, kur mokytoja papildomai su jais užsiiminėdavo lietuvių kalba.“ (J-2M)

Nors informantai įvardija, kad švietimo sistema Lietuvoje turėtų būti labiau pritaikyta užsieniečių vaikų poreikiams, tyrimo dalyviai buvo **linkę gaunamas švietimo paslaugas vertinti teigiamai**. Kalbinti užsieniečiai itin teigiamai vertino pedagogų kvalifikaciją, jų skiriamą papildomą dėmesį užsieniečiams vaikams ir sudarytas galimybes papildomai mokytis lietuvių kalbos. Keletas **Jonavos rajone** kalbintų tyrimo dalyvių taip pat akcentavo, kad mokykla gerbia jų šeimos išpažįstamos religijos teises, pritaikydama maitinimą vaikams pagal religines normas.

„<...> aš labai dėkinga mokytojoms, nes kai mokykloj atsirado rusiškai kalbantys berniukai, kurie nežinojo visiškai lietuvių kalbos ir mokytojai pasiėmė ant savęs papildomą atsakomybę ir krūvį, nepaisant to, kad jie nieko nežino.“ (J-2M)

„Pavyzdžiui su mokykla viskas yra išsiaiškinta, jie duoda mūsų vaikams tokį maistą, kurį valgo, o ne kaip lietuviams yra duodamas maistas. <...> Ne, mes kalbėjom iš karto, kai registravom vaikus į mokyklą ir viskas buvo išsiaiškinta.“ (J-8V)

Ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo įstaigos yra labai svarbus veiksnys užsieniečių vaikų integracijai. Tai, kaip mokykla priima užsienietį vaiką, kaip su juo elgiasi ir kokią pagalbą jam suteikia, turi įtakos ir jo tolesniam gyvenimui ir perspektyvoms Lietuvoje. Todėl vaikų švietimas yra itin aktualus klausimas, taigi turėtų būti prioritetizuojamas tiek valstybės, tiek savivaldos lygmeniu.

„Nu ir tų pačių vaikų priėmimas kitų, kurie buvo klasėje, tai viskas kaip ir tvarkoj ir dabar šiandien vaikai puikiai kalba lietuviškai, puikiai rašo, skaito ir dabar bendraujant su manim jie kartais neranda rusiškų žodžių ir kai kuriuos įterpia lietuviškais žodžiais ir dabar aš galiu pasakyti, kad mano vaikai jau pasaulėžiūrą savo suformavo lietuvišką.“ (J-2M)

Tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Tyrime dalyvavę ekspertai taip pat pastebėjo, kad užsieniečių vaikai susiduria su papildomais iššūkiais mokykloje. Dažniausiai buvo minima, kad šie **iššūkiai yra susiję su moksleivių lietuvių kalbos gebėjimų trūkumu** ir, bendrai, mokyklos (ne)gebėjimu prisitaikyti prie valstybine kalba nekalbančių mokinių.

„Yra iššūkis šeimoms su vaikais, vaikams į mokyklas įsilieti, kalbos barjeras, bendravimas su bendraamžiais, nes vis dėlto patys vaikai, ką mokytojai pastebėjo, nors yra skirtingų amžiaus grupių ir skirtingose klasėse, bet tarkim tie ukrainiečiai, jie linkę pertraukų metu susiburti į tam tikrą vietą ir bendrauti savo kalba, nes taip yra paprasčiau, o mokytojai juos skatina bendrauti su mūsų lietuviams, kad geriau išmokyti kalbą ir neužsidarytų savo ribotoje grupelėje. Kuo greičiau vaikai išmoka kalbą, gali išreikšti savo mintis, emocijas lietuvių kalba, tuo geriau jaučiasi emociškai.“ (Akm-EKSP-1)

„Turim sąrašą mokyklų į kurias kreipiamės, jei yra toks poreikis užsieniečių vaikams, bet metų eigoje yra sunku rasti kur integruoti tuos vaikus, dažniausiai yra perpildytos klasės arba mokyklos nenori priimti, nes pagal įstatymą, jie turi mokėti lietuvių kalbą, ta integracinė sistema Lietuvos švietimo sistemoje yra labai neaiški.“ (Kn-EKSP-4)

Tai rodo bendrą visos šalies švietimo sistemos problemą, **Lietuvos ugdymo institucijos nėra tinkamai pasirengusios į ugdymo įstaigas priimti užsieniečius vaikus:**

„<...> aš manau, kad čia yra visuotinė ir nacionaliniu mastu didelė problema, kad ta integracija į mokyklas kaip ir teoriškai yra, bet praktiškai, kas ateina į paprastą vidurinę mokyklą arba gimnaziją, kuri nėra susikoncentravus arba neturi tos programos arba apskritai nėra mokyti vaiką integruoti tai bus ganėtinai sudėtinga.“ (Kl-EKSP-5)

„<...> mokyklos tikrai nepasiruošę užsieniečių priimti, tada gaunasi kiekviena mokykla, kaip sako: „Kas kaip moka, tas taip šoka“, aš galėčiau privardinti 20 variantų kaip kiekviena mokykla priima mūsų užsieniečius.“ (Kn-EKSP-2)

Be to, kaip pastebi kita (-s) ekspertas (-ė), švietimo įstaigose neskiriama dėmesio mokyklos bendruomenės paruošimui priimti užsieniečius vaikus, dėl šios priežasties iššūkių kyla tiek patiems kitataučiams vaikams, tiek likusiai mokyklos bendruomenei:

„<...> kas liečia miesto mokyklas, tai pagrinde jie tiesiog ateina į bendrą klasę, turi papildomas lietuvių kalbos pamokas ir tiek. Niekas nei tos klasės ruošia, tas pats kaip ir su visais, sakau, vaikais. Pas mus apskritai su mokyklų bendruomenių paruošimu yra didžiulė problema. Dabar visi labai žinantys savo teises, visos mamos labai fainos, kurios Facebook'uose sėdinčios, labai visos protingos ir tada prirašo visokių nesąmonių, apsijungia prieš vaiką, kuris turi pavyzdžiui kažkokį autizmo sindromą, ir visa klasė išeina iš mokyklos, nes vaikas yra ne toks. Tai va tas pats ir su tais pabėgėliais, nieko kitaip. Niekas neruošia bendruomenės. Su vaiku dirbama, pagalba yra suteikiama, papildomos pamokos kažkokios suteikiamos, bet ir tiek.“ (J-EKSP-2)

Be ne ES piliečių minėto probleminio aspekto, kad švietimo įstaigos nėra pakankamai pasiruošusios priimti užsieniečius vaikus ir dėl to vaikams bei jų tėvams kyla nemažai iššūkių, keletas ekspertų taip pat pastebėjo, kad rusakalbiai užsieniečiai yra šiek tiek palankesnėje pozicijoje, nes šalyje yra valstybinių mokyklų, kuriose ugdoma rusų kalba. Kiti užsieniečiai (bent jau gyvenimo Lietuvoje pradžioje) turi ribotą ugdymo įstaigų pasirinkimą.

„Valstybinės anglų kalba mokyklos Vilniuje nėra, užsieniečių vaikams paprastai tokiu atveju yra rekomenduojami Lietuvių namai, kur jie visus metus gali mokytis lietuvių kalbos, kol pradeda mokytis normaliai.“ (Vln-EKSP-7)

Tyrime dalyvavę ekspertai taip pat linkę įžvelgti, kad tai, kokios sąlygos bus suteiktos lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams švietimo įstaigose, galbūt turės įtakos, kaip jiems seksis integruotis šalyje ateityje:

„Dėl švietimo, rusų kalba kalbantiems vaikams lengviau, anglų kalba galima mokytis privačiose mokyklose. Bet kyla grėsmė, jei vaikai mokosi rusų kalba kad jie įstrigs tam tikrame burbule, jei ir tėvai dirba ir bendrauja su rusakalbiais.“ (Vln-EKSP-7)

2.5.6 Kultūra

Dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad **kultūros paslaugomis** (pvz., bibliotekomis, kino teatrais, teatrais ir pan.) **nesinaudoja arba naudojami labai retai**. Dažniausiai tai susiję su šeiminiėmis aplinkybėmis (šiuo atveju itin išsiskiria moterų migrančių patirtys), rečiau – su galimybėmis gauti įvairias kultūros paslaugas užsieniečiui suprantama kalba ir informacijos trūkumu.

„Nu, kažkaip tai kai mes apsigyvenome čia, tai gyvenimas mus taip įmetė į tokią situaciją, kad mes tiesiog gilinomės į savo gyvenimo situaciją. Neturėjome laiko ir jėgų ir tokios progos ieškotis kažkokių tų kultūrinių ar tų pažintinių iniciatyvų ir Jonavoje taip pat. Mes iš tikrųjų gaudavom tokių va pasiūlymų, iš Raudonojo Kryžiaus gaudavome pasiūlymų, kad prašau atvykite, mes rengiam tokių ir tokių šventė, mes darome ekskursiją Laisvės alėjoje Kaune, <...> bet aš neturėjau tokios galimybės atvykti. Nu, kai būtų mano gyvenimas kažkiek tai ramesnis, tai aš su malonumu sudalyvaučiau <...> aš negaliu pasakyti, kad aš darbe persidirbu, nes mano darbas kaip ir visų yra 8 valandas, bet aš turiu šeimą, turiu vaikus, kuriuos reikia prižiūrėti, turiu vyrą, kurį reikia irgi prižiūrėti ir kažkaip taip nežinau.“ (J-2M)

„Taip, labai mėgstu, bet trūksta laiko, užtenka tik jaunesniajam vaikui ir viskas. Norėtusi daugiau, bet neužtenka laiko.“ (J-5M)

Pasak tyrime dalyvavusių ekspertų, nors kultūros paslaugos dažnai nėra prioretizuojamos, vis tik akcentuojama, kad poreikis šioms veiklos išlieka, tad siekiant užtikrinti visavertę integraciją svarbu, kad šis poreikis būtų patenkintas.

„Be abejo, visų pirma, tai yra baziniai poreikiai, gana suprantama, nes kai nėra darbo, nėra darželio, tai ir apie teatrą, biblioteką sunku galvoti. Bet yra tokių tikrai. Nuo šeimos priklauso. Galbūt, iš dalies, nuo to, koks jų gyvenimas buvo anksčiau, jų šalyje. Nes tie, kurie turi poreikį tokiems dalykams, tai tas poreikis ir čia išlieka.“ (Vln-EKSP-1)

Tyrimo dalyviai, kurie įvardijo, kad naudojami (ar naudojami) kultūros paslaugomis, dažniausiai minėjo: a) viešuosius / visuomeninius (miesto) renginius; b) renginius, skirtus lietuvių kultūrai pažinti; c) muziejus. Rečiau buvo minimas lankymasis kino teatre ar bibliotekoje. Keletas tyrimo dalyvių įvardijo, kad lanko laisvalaikio užimtumo būrelius, tokius kaip piešimas ar (lietuvių liaudies) šokiai.

„<...> aš dar lankydavau šokius tautinius. <...> Tai „Ratilio“ vadinasi kolektyvas. <...> Tai va irgi buvo toks <...> susipažinimas su lietuvių kultūra.“ (Vln-1M)

Informacijos šaltiniai

Informaciją apie kultūrinius renginius tyrimo dalyviai paprastai gauna iš universiteto, NVO ar artimųjų arba pažįstamų, kurie yra lietuviai arba ilgiau Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai, gebantys suprasti lietuvių kalbą. Jonavos rajone kalbinti informantai paminėjo, kad dažniausiai apie vykstančius renginius sužino iš NVO arba Pabėgėlių priėmimo centro.

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyviai įvardijo keletą su kultūriniu gyvenimu susijusių aspektų, kurių pasigenda gyvendami Lietuvoje:

1. informacijos apie kultūrinius renginius lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams

Kaip atskleidžia tyrimas, viešai skelbiama informacija lietuvių kalba nekalbantiems asmenims yra ribota, o informacija apie kultūrinius renginius paprastai gaunama iš lietuvių kalbą mokančių pažįstamų rato. Be to, kai kurie tyrimo dalyviai teigė nežinantys, ar kultūros namuose (ar kitose kultūros įstaigos) vykstantys renginiai (taip pat užsiėmimai) yra atviri ir užsienio šalių piliečiams:

„<...> mes kartais praeidami pro šalį kultūros namų girdime muzika groja, bet aš tai, pavyzdžiui, net nežinau, ar aš galiu užėiti ar negaliu užėiti, ar tai galima ar man negalima. Ir užvakar dukra, mes irgi praeidami tuos pačius kultūros namus, tai dukra irgi man sakė: “mama, girdi, muzika groja, gal užeinam?“, aš sakau tai ko čia mes eisime, kaip mes dabar eisime, nei mes kažką tai pažįstame, nieko kažkaip. Jeigu tai būtų dar kažkaip tai kitokie pabėgėliai, kad mes žinotume tas bendruomenes kažkokias, tai taip. Aš tai nei draugų, nei draugų neturiu ir po to galvoju, būsiu kaip kvailys kažkoks užėjęs. Gal daugiau yra toks yra nepatogumas ir netgi gėdijimasis užėiti.“ (J-1M)

„<...> kartais, kai nueinu į senamiestį, matau, kad kaba plakatas lietuvių kalba ir paprašau savo draugų man jį išversti ir sužinau, kad bus renginys.“ (Kl-6M)

2. nemokamų pažintinių veiklų / ekskursijų

Integracijos programoje dalyvavę ne ES piliečiai pasigenda nemokamų pažintinių veiklų pasibaigus integracijos laikotarpiui.

„Tai kai mes dar buvome Rukloje ir Pabradėje, tai dar buvo organizuojamos ekskursijos, mums visą laiką buvo išvykos tokios daromos į labai gražias vietas, buvo su maitinimu ir po to, kai jau išėjome iš ten, tai jau viskas, jau nieko nebuvo. Dar tiesą pasakius, Raudonasis Kryžius dar organizavo porą kartų irgi tokių kaip ir ekskursijų, bet tai po to jau nustojo organizuoti, pasakė, kad nėra skirta lėšų jau tam ir viskas. O po to tai nieko niekur nebuvom. Aišku, būtų gerai, bet tai nieko dabar nėra.“ (J-1M)

3. tarpkultūrinių renginių

Anksčiau informantės minėtas nemokamų pažintinių veiklų poreikis yra iš dalies susijęs su didesniu įsitraukimu į vietos bendruomenę ir jos pažinimu. Pastebima, kad ypač prieglobsčio gavėjams trūksta renginių, kuriuose galėtų susipažinti su toje pačioje savivaldybėje gyvenančiais lietuviais, tautinių mažumų atstovais ar kitais migrantais ir taip praplėsti turimą pažinčių ratą.

„Dar aš atsimenu, kai mes <...> buvome Rukloje, tai mus vežė dar į Kauną, buvo toks suorganizuotas koncertas visuotinis iš visų tų atvykėlių, <...> buvo ir baltarusiai, ir mes buvome. Tai mes kaip čekėnai parodėm savo šokius ir taip toliau, <...>. Va tada buvo labai viskas gražu, bet tai buvo tikrai tada.“ (J-1M)

„Aš to dalyko esu prašęs anksčiau, kad būtų tie susitikimai tarp Sirijos šeimų ir Lietuvos šeimų.“ (J-8V)

Tokią pastabą turėjo ir tyrime kalbinti ekspertai, kurie taip pat akcentuoja tarpkultūrinių renginių naudą ne tik į šalį atvykstantiems užsieniečiams, bet ir daugumos visuomenės nariams.

„Pabėgėliai turi būti artimesni, nes iš tiesų jie turi vienodų problemų, bet dėl to, kad jie nebendruoja, turiu omenyje, nėra renginių, kurie juos galėtų suburti tam, kad padarytų artimesniais, dėl to jie vienas kitu netiki, taip pat vienas kito bijo, nes vienas kitam nėra artimi.“ (Vln-EKSP-5)

„Manau, turėtų būti daugiau kultūros renginių, nes tai nebūtų tik svetingumas jiems [migrantams], tai nebūtų tik užsieniečiams, bet netgi lietuviams, nes tu laimi patirdamas, ką reiškia panirti į kultūrą joje negyvenant, tad gali nušluoti šį stereotipą atvydamas į šiuos renginius, tu bendruoji, tu kalbiesi, štai ką skaičiau apie tavo šalį, kaip, tavo nuomone, jai sekasi, tad tai turėtų palaikyti žmones labiau įsitraukusius.“ (Vln-EKSP-6)

2.5.6 Politinis ir pilietinis dalyvavimas

Dalyvavimas savivaldos rinkimuose

Nemažai tyrime dalyvavusių ne ES piliečių teigė, kad jiems įdomu tai, kas vyksta šalies ir (arba) savivaldybės politiniame gyvenime. Kiti teigė, kad domėtis politiniais įvykiais neturi laiko ir (arba) jiems trūksta informacijos, prieinamos ne lietuvių kalba.

Lietuvoje užsienio šalių piliečiai turi ribotas galimybes dalyvauti rinkimuose, tačiau teisė rinkti savivaldybės tarybos narius suteikta nuolatiniams šalies gyventojams; ji galioja ir užsieniečiams, turintiems leidimą nuolat gyventi¹⁸. Kaip atskleidžia tyrimas, nors informantams aktualu žinoti apie šalies ir miesto, kuriame gyvena, situaciją, savivaldos rinkimuose teigė dalyvavę tik keli tam teisę turintys tyrimo dalyviai.

„<...> jei turim eiti balsuoti, reiškia reikia nueiti ir balsuoti. Yra tokia galimybė, tai kodėl ne.“ (Akm-4M)

„Taip, kvietė ir buvau. Domiuosi politiniu gyvenimu Jonavoje.“ (J-4M)

„Nes vis tiek aš jau kaip sakyti, nu toks solidus Vilniaus bendruomenės narys. Tai visai buvo svarbu“ (Vln-1M)

Viena pagrindinių priežasčių, kodėl ne ES piliečiai nedalyvauja savivaldos rinkimuose – **informacijos trūkumas**. Dalis tyrimo dalyvių nežinojo, kad tokią teisę turi, o kiti, nors yra apie tai girdėję, nežino, kaip rinkimuose galėtų dalyvauti praktiškai.

Ši tema ypač aktuali **Jonavos rajono** savivaldybėje, kurioje gyvena nemažai pabėgėlio statusą turinčių, tad ir teisė dalyvauti rinkimuose galinčių pasinaudoti ne ES piliečių. Dauguma Jonavos rajone apklaustų prieglobsčio gavėjų teigė, kad informacijos apie tokią teisę neturėję, todėl neturi dalyvavimo savivaldos rinkimuose patirties.

„<...> dėl informacijos stokos. <...> mums pasakė dar Rukloje, kad mes neturime teisių balsuoti ir nieko mes čia negalime rinkti, ir nieko mes čia negalim. Bet dar kai Grybauskaitė buvo renkama ir mums tada Rukloje pasakė, kad jūs neturite jokių teisių rinkimams.“ (J-1M)

¹⁸ Teisę rinkti savivaldybės tarybos narius turi nuolatiniai šios savivaldybės gyventojai (rinkėjai). Daugiau informacijos

„Balsuosiu kitą kartą, kai bus. Nes nežinojome kada bus balsavimas. Bet jeigu žinom, taip, žinoma, taip.“ (J-6V)

„[T: Jūs turite leidimą nuolat gyventi, tad galite dalyvauti savivaldybių rinkimuose, ar dalyvavote?] Susidomėjau, bet nežinau. [Nežinote, kad turite teisę?] Gal praėjusiais metais savo pašto dėžutėje tarsi radau laišką, bet nesupratau. Kitą dieną buvo rinkimai.“ (J-7V)

Pilietinis dalyvavimas

Tyrimo dalyvių taip pat buvo teirujamasi, ar jie turi patirties teikiant konsultacijas ir priimant sprendimus, susijusius su klausimais, aktualiais visiems savivaldybės gyventojams, seniūnaitijos arba (mokyklos, namo) bendruomenei. Per tyrimą tik Akmenės rajone ir Klaipėdos mieste gyvenantys informantai paminėjo jiems suteiktą galimybę teikti pasiūlymus savivaldos lygmeniu. Keletas šiose savivaldybėse gyvenančių informantų teigė, kad jiems yra tekę dalyvauti susitikimuose su miesto savivaldybės atstovais, tačiau tik Akmenės rajono savivaldybėje buvo paminėta, kad tokie susitikimai buvo dažni ir savivaldybės administracija yra atvira bendradarbiavimui su savivaldybėje gyvenančiais užsieniečiais. Tokią Akmenės rajono savivaldybės praktiką galima būtų įvardyti kaip gerą patirtį; ją galima rekomenduoti įgyvendinti ir kitose savivaldybėse.

„Yra, kartais tokie klausimai arba apklausia kažkokioje anketoje ką ten reikia. <...> čia yra nedidelis miestelis, <...> jeigu kažkas nepatinka, galima pačiam susikalbėti su meru, čia yra tokie atviri žmonės, gali patys ateiti pasakyti, nieko aš čia nepasakysiu.<...> [T: Papasakokite plačiau apie anketą, kurią turėjote užpildyti] Buvo tokie variantai, kada mes tik atvykom į Naująją Akmenę gyventi ir buvo man pasiūsta anketa, tokie apklausimai: kaip jums medicina, kaip su jumis darželyje, kaip jums taip, <...> kodėl jūs čia atvykot, kas jums čia patinka <...>.“ (Akm-1M)

56

Kaip gerą patirtį aktyviai įtraukti užsienio šalių piliečius svarbiais miesto gyventojams klausimais taip pat galima paminėti ir projekto „Kaunas 2022“ komandos iniciatyvą, kurioje dalyvauja ir viena tyrimo informantė:

„Jie [„Kaunas 2022“] iš tiesų suformavo grupę, į kurią pakvietė Kauno užsieniečius dalyvauti diskusijose, kokio pobūdžio renginių norėtumėte, ar norėtumėte dalyvauti, tad aš buvau grupės dalis, nuėjome į keletą susitikimų, bet tada smogė COVID ir <...> viskas tarsi sustojo. Bet dabar jie turi neabejotinai daugiau angliško turinio nei prieš tai.“ (Kn-3M)

Kaip rodo tyrimo duomenys, į pilietines iniciatyvas yra labiau linkę įsitraukti studijuoti į šalį atvykę užsieniečiai, kurie aktyviai dalyvauja įvairiose universitetų ir miesto iniciatyvose, studentų organizacijose ir yra aktyvūs akademinės bendruomenės nariai.

„Aš buvau VDU studentų organizacijos dalis ir tai buvo vadinama Lietuvos Jungtinių Tautų jaunimo asociacija. Ten mes darydavome renginius viešajam sąmoningumui apie socialinius klausimus, temas, kurios tuo metu buvo nušviečiamos, kaip kad pabėgėliai pora metų prieš. Ten buvo pabėgėliai, ten buvo Sirija, ten buvo viskas, kas buvo susiję su kuo nors politiniu, ten buvo religija, ten buvo visos temos ir mes organizuodavome debatus su buvusiais diplomatais, bet kuo, kas galėdavo atvykti į renginį, bet kuo, kas nori kalbėti ar padaryti knygos pristatymą, mes įgyvendindavome visus šiuos dalykus.“ (Kn-7V)

„<...> du kartus per mėnesį skirtingose mokyklose visame Kaune aš turėdavau tarsi paskaitas arba, žinote, tarsi prezentacijas, tad važiuodavau ten ir pasakodavau jiems apie savo kultūrą, klausdavau, ką jie apie tai mano ir kartais tarsi turėdavome meno pamokas ir visą kitą panašaus į tai.“ (Kn-2V)

Keli tyrime dalyvavę užsieniečiai ėmėsi iniciatyvų, kurios skatina geriau pažinti miestą, kuriame gyvena (pvz., „Kaunas free tour“¹⁹), ir teikia paramą naujai į šalį atvykstantiems (ir šalyje gyvenantiems) užsieniečiams (pvz., pradėjo iniciatyvą „Live in LT“²⁰; teikia teises konsultacijas į Gegužės 1-osios profsąjungą besikreipiantiems nuo darbo išnaudojimo nukentėjusiems užsieniečiams; organizuoja paramą skurdžiau gyvenantiems studentams ir kt.). Pastebima, kad imtis šių iniciatyvų juos paskatino pačių išgyvenimai ir iššūkiai, su kuriais susidūrė gyvendami Lietuvoje, taip pat tam tikrų paslaugų trūkumas.

„<...> pagrindinė priežastis, <...> kodėl norėjau įgyvendinti nemokamus turus pėsčiomis buvo ta, kad, kai atvykau kaip užsienietis, <...> nežinojau daug apie miestą, <...> jaučiausi blogai, kai žmonės užsukdavo trumpam ir sakydavo: „Miestas man nepatiko“, nes jis mažas ir visa kita, taip pradžioje nutiko ir man. <...> Bet tada, kai pradėjau tyrinėti, čia yra, na, daug daugiau ir tada norėjau pasidalinti tuo su kitais. Tad tai tarsi viena iš iniciatyvų, ji vadinasi „Kaunas Free Tours“ <...>“ (Kn-4M)

„Neseniai, vos prieš keletą mėnesių, aš ir mano kolega, kuris dirbo su užsieniečiais nuo praėjusių metų, pradėjome tai, kas dabar vadinasi „Live in LT“ ir tuo mes padedame bet kokiai į Lietuvą atvykusiai užsieniečių šeimai ar užsieniečiams ir padedame jiems integruotis į miestą <...>“ (Kn-7V)

Tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai akcentavo, kad įsitraukti į įvairias pilietines iniciatyvas ir aktyviau dalyvauti miesto gyvenime yra svarbu, kad jaustųsi to miesto dalimi ir galėtų siekti pokyčių, gerindami atvykstančių ir mieste gyvenančių užsieniečių integraciją. Kaip didžiausią tokio įsitraukimo problemą įvardija lietuvių kalbos barjerą ir pačios savivaldybės iniciatyvų trūkumą.

„Savivaldybės susitikimai visiems gyventojams ar daugumai gyventojų, tikiu, kad užsieniečiui, kuris čia gyvena daugiau nei vienerius metus, turėtų būti leidžiama dalyvauti. Aš, pavyzdžiui, laikau Kauną savo gimtuoju miestu. Mane paveikia bet kokia Kauną palietusi reforma. Norėčiau dalyvauti ir įgarsinti. Nepaisant to, čia bus viena problema. Tai dėl kalbos [barjero – aut. past.].“ (Kn-6V)

Lietuvių kalbos barjeras, taip pat informacijos apie pilietinio dalyvavimo galimybes trūkumas ir nesulaukiamas palaikymas buvo įvardytos kaip dažniausios priežastys, **kodėl tyrimo dalyviai neįsitraukia į pilietinį šalies ir miesto gyvenimą**. Vienas tyrimo dalyvis taip pat paminėjo dėl Lietuvoje galiojančių įstatymų²¹ apribotas galimybes užsieniečiams dalyvauti politinių partijų veikloje.

„Gal mano kaltė, kad aš nieko apie nieką nežinau. Bet jeigu žinotų, tai aš mielai sudalyvaučiau, aš mielai ką nors padaryčiau. Man labai sudėtinga, kai aš sėdžiu namuose ir nieko neveikiu, aš einu iš proto.“ (Kl-5M)

„Net jei noriu, negaliu prisijungti prie politinių partijų, nes esu užsienietis. Mane iš tiesų domina profesinės sąjungos. Tačiau nežinau, ar jie priima užsieniečius. Įstatymiškai. Bet turėčiau papildomai patikrinti.“ (Kn-6V)

„<...> šiuo metu nežinau. Aš tiesiog net nežinau, ar, na, šiuo metu čia egzistuoja kokia nors organizacija.“ (Vln-9M)

¹⁹ Daugiau informacijos

²⁰ Daugiau informacijos

²¹ Pagal Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymą, į politines partijas jungtis teisę turi tik Lietuvos Respublikos piliečiai (3 str.).

2.5.8 Diskriminacijos atvejai ir patirtys

Kaip aptarta ankstesnėse ataskaitos dalyse, tyrimo dalyviai minėjo, kad yra susidūrę su nemaloniomis situacijomis ir netinkamu aptarnavimu dėl kilmės, religijos ar kitų ypatybių. Ypač daug tokių atvejų pasitaikė ieškant darbo ir gyvenamojo būsto, sveikatos priežiūros įstaigose, kiek rečiau vaikų švietimo institucijose. Paprastai šios patirtys kyla dėl **ribotų lietuvių kalbos žinių** (plačiau žr. sk. 2.5.1) ir **išvaizdos** (odos spalvos, galvos apdangalų dėl religinių įsitikinimų dėvėjimo ir pan.).

„Mano žmona įlipo į autobusą, nori važiuoti į Kauną, iš Jonavos į Kauną. Ir ten darbuotojas, vairuotojas <...> pradėjo kalbėti garsiai ir paskui pasakė „išlipk, išlipk“. Sniego buvo, su vaikais. Išlipo iš autobuso, iškart man skambino, verkė, pasakė šitaip nutiko. Aš iškart pasakiau per vertėją, per telefoną, pasakiau darbdaviui. <...> Jis skambino į autobusų stotelę, pasakė, kad čia vairuotojas va, taip pasakė. <...> Nes gal ji su skara buvo, dėl to. Čia tik vieną kartą, bet po to kartais sustabdo mano žmoną vyras arba moteris – „kodėl jūs su skara būnate?“ <...> Mano žmona iškart pasako, kad čia yra mūsų reikalai, „atsiprašau, čia yra mūsų reikalai“ ir viskas. Mes pripratome, nežinau, žmonės pripratę. Pas mus tikrai čia žmonės pripratę su skara būti ir viskas.“ (J-6V)

„Kodėl čia Jonavoj darai šitą [dėvite skarą]?“ <...> Ji pasakė „Tu negali šito dėvėti Jonavoje“. <...> Aš sakau, „ne tavo problema?““ (J-7M)

Tyrime dalyvavę ekspertai ypač akcentavo nusiteikimą prieš musulmonus ir kitos rasės, tai yra tamsesnės odos spalvos, žmones:

„Lietuvoj labai kažkaip daug žmonių nusistatę apskritai musulmonų <...> atžvilgiu, tai labai turi daug tarkim stereotipų, kaip žmonės turi elgtis, kaip atrodyt, kokios jų nuostatos. Tai vat labai dažnai žmonės su tuo susiduria ar ten kokiam autobuse „ai tu ten musulmonas“, <...>, tokių visokių. <...> jeigu moteris su hidžabu, tai „teroristė“, „žiūrėk, musulmonė“, taip toliau, tarptautiniai žodžiai, kuriuos supranta, arba rusiškai sako.“ (Vln-EKSP-2)

Ekspertai taip pat pastebi ypač gajas neigiamas nuostatas prieglobsčio gavėjų atžvilgiu.

„Deja, jei apie bendras nuostatas, tai jos dažniausiai būna neigiamos, tarkim, ta nuostata, kad pabėgėliai yra prilyginami tiesiog ekonominiams migrantams, kurie čia atvyko gyventi iš išmokų, nemokėti mokesčių ir dar socialinio būsto susirinkti iš lietuvių. Deja, šita nuostata dar yra tikrai gaji ir paplitus daug kur.“ (Vln-EKSP-1)

Tačiau vienareikšmiškai teigti, kad visi tyrimo dalyviai yra susidūrę su nemaloniomis ir diskriminacinėmis situacijomis, būtų neteisinga. Kad neturi tokios neigiamos patirties, dažniausiai minėjo **Jonavos rajone** apklausti ne ES piliečiai.

„Jokiais būdais su diskriminacijos atvejais nei aš nei mano vaikai nėra susidūrę. Tai čia gal dėl to kad Jonava yra toksai miestas.“ (J-2M)

„Aš esu musulmonė, bet diskriminacijos nejaučiu. Aš asmeniškai niekada nesu susidūrusi, gali būti, kad aš labiau panaši į kинietę nei į musulmonę.“ (J-5M)

Tai, kad Jonavos rajone rečiau susiduriama su diskriminacinėmis situacijomis, pagrindžia ir tyrime dalyvavę ekspertai:

„<...> dalis atvykstančių asmenų yra musulmonai, tikrai, sakykim, ir tos mergaitės mokyklose kai kurios turi galvos apdangalus, niekas ten jų nedrasko, niekas ten jų neliepia, ta prasme, yra gerbiama šitas jų kultūrinis momentas.“ (J-EKSP-1)

„Jokių nėra, kad kažkas kitaip. Jau per daugybę metų tai yra mums nekeista. Visiškai. Ir tu net nesकिри, ar čia pabėgėlis, ar čia kariškis, ar čia mūsų gyventojas. Visi vienodi.“ (J-EKSP-3)

Vis tik kita kalbinta informantė buvo linkusi akcentuoti visuomenės pakantumą, o ne toleranciją kitoms etninėms ir religinėms grupėms, gyvenančioms rajone:

„Mes esame pakantūs, bet mes netolerantiški, čia yra du skirtingi dalykai. Mes tikrai esame pakankamai pakantūs, mes esame pripratę prie to, kad visokių kitokių yra daug gatvėse, mokyklose, parduotuvėse, gydymo įstaigose, bet ar mes esame tolerantiški, ar mes suprantam kitų kultūras? Ne. Ta prasme, mes tiesiog esame pakantūs <...>.“ (J-EKSP-2)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Susidūrę su diskriminacinėmis situacijomis ir nemalonių elgesiu, dažniausiai tyrimo dalyviai nebuvo linkę kreiptis pagalbos. Taip pat nė vienas informantas nepaminėjo, kad dėl tokių atvejų kreipėsi į pirminės teisinės pagalbos specialistus. Tyrimas atskleidžia, kad dažnu atveju patys informantai negeba identifikuoti, kad susidūrė su netinkamu elgesiu, kuris turėtų būti netoleruotinas bet kokių atvejų.

„Ne. Nes čia labai seniai, žinokit, bet po to nieko, nėra problemos, žinokit. Nes prieš galima pasakyti pustrėčių metų, čia nebuvo daug užsieniečių, dabar jau čia žmonės priprato matyt jau, jau viskas gerai.“ (J-6V)

Kaip rodo tyrimo duomenys, tyrimo dalyviai net nėra susimąstę, kad galėtų kreiptis pagalbos, susidūrę su tokiais atvejais, ypač kai tai susiję su paslaugų gavimu sveikatos priežiūros įstaigose, migracijos skyriuose ar kitose valstybinėse institucijose. Daugeliu atveju tai susiję ir su informacijos, kur galėtų kreiptis, stoka, taip pat kai kurie tyrimo dalyviai minėjo nepasitikėjimą, kad toks kreipimasis galėti pakeisti situaciją.

„Ir ką aš pasakyčiau policijai, kad tie žmonės vadina mane prievartautoju ar panašiai? Ką jie padarytų?“ (Kn-7V)

„Maždaug 40 metų vyras, jis taip pat buvo girtas, <...> atėjo ir pradėjo fotografuoti mano dukrą ir žmoną. Pasakiau, prašau, baikite, bet jis nesustojo. Jis manęs nesiklausė ir toliau fotografavo, jis pasakė, kad turi teisę. Pasakiau, kad paskambinsiu policijai, bet jis nebijojo. Paskambinau policijai ir policija buvo labai atsipalaidavusi, ji greitai neatvyko. Laukėme dešimt minučių ir tada pasakėme, gerai, jei vėluosime, paramos galime nesulaukti. Skausminga buvo tai, kad žmonės aplink žiūrėjo, bet nepabandė jo sustabdyti, nei vienas.“ (Vln-10V)

Kalbintas migrantų bendruomenės atstovas taip pat atkreipė dėmesį į dėl kalbos barjero ribotas policijos pareigūnų galimybes padėti užsieniečiams, susidūrusiems su diskriminacijos, neapykantos kalbos ar neapykantos nusikaltimų atvejais:

„<...> manau, gal policija galėtų būti ruošinama, pradedant nuo žemiausios instancijos, kur žmonės praneša apie atvejus. Savivaldybė taip pat turėtų užtikrinti [vertėją – aut. past.], [dabar – aut. past.] užsienietis praneša ir <...> turi sėdėti mažiausiai valandą iki tol, kol atvyks vertėjas. Nesuprantu, kodėl policija negalėtų turėti rengimo anglų kalba mokyklos tam, kad turėtų informaciją iš pirmų lūpų. Daug kartų mano studentai susidūrė su tokio pobūdžio problema, aš privalau eiti šiek tiek pavertėjauti jiems lietuvių kalba. Problema savivaldybėje nuolatinė, jau kurį laiką. Tai paaiškina, kodėl žmonės nenori eiti pranešti. Jei policija galės suteikti glaustos informacijos anglų kalba, procesas bus sklandesnis. Tad priežastis, dėl ko žmonės nenori pranešti, nes policija nešneka anglų kalba.“ (Vln-EKSP-6)

Kalbant apie visuomenės nuostatų kaitą, tyrimo dalyviai linkę įžvelgti iniciatyvų, kurios skatintų tarpkultūrinį pažinimą ir dialogą, poreikį ir svarbą.

„Bet tada norėčiau bent jau gebėti, bent jau išmokti labiau suprasti vietos žmonės, jie taip pat turėtų išmokti, kaip priimti žmones tokius, kokie jie yra. Nepriklausomai nuo to, ar tu tamsiaodis, ar ne, nesi svetimas, <...> jie turėtų pamėginti suprasti, „gerai, jie tarptautiniai, jie iš užsienio“, bent jau pamėginti tai suprasti ir pabandyti priimti juos tokius, kokie jie yra.“ (Kl-8M)

„Kauno įvairių tautų kultūros centras <...> jie organizavo renginį, pavadintą „Cultural Gardens“, tarsi „Kultūros sodas“ ar kažkas panašaus <...> Aš turėjau stendą, tarsi palapinę ir stalą <...> Dėl to, kad turiu artimą kontaktą su Taivano ambasada, kuri įsikūrusi Rygoje, jie man atsiuntė daug atsargų ir <...> mes užsiėmėme daugybe menų, daugybe, na, mažų žaidimų ir dalykų... Tą dieną pakviečiau visas Lietuvoje esančias Taivano merginas į Kauną, <...> Pasiūlėme paragauti nedidelių užkandžių, žinote, daugybę meno dalykų, rašėme jų vardus savo rašmenimis <...>. Manau, kad tokios galimybės, tokios progos yra tikrai puiku, <...>.“ (Kn-3M)

2.5.9 Socialiniai ryšiai Lietuvoje ir santykiai su vietos bendruomene

Tyrimas patvirtina socialinių ryšių svarbą ne ES piliečių integracijai. Dažniausiai tyrimo dalyviai minėjo, kad **socialinius ryšius užmezgė** a) darbovietėje; b) universitete; c) per religines bendruomenes. Taip pat užsiminė, kad pažįstamų susirado kaimynystėje, renginiuose, per vaikus (vaikų ugdymo įstaigose, žaidimų aikštelėse, įvairiuose vaikų užsiėmimuose ir pan.) ar tiesiog gatvėje.

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad gyvendami Lietuvoje bendrauja tiek su Lietuvos Respublikos piliečiais, tiek su į Lietuvą atvykusiais užsieniečiais. Vis tik didesnė dalis informantų minėjo, kad yra labiau linkę palaikyti artimesnius ryšius su kitais migrantais – atvykusiais iš jų gimtosios šalies ar turinčiais panašios migracinės patirties. Svarbiu aspektu užmezgant ir palaikant socialinius ryšius tampa ir kalba.

„Jo, iš Sirijos, čia Jonavoje turiu ir Rukloje turiu, ir Kaune, ir Vilniuje, ir Klaipėdoje ...>.“ (J-6V)

„<...> turiu du draugus iš Sirijos ir su jais turiu daugiau ryšio, na, kokybiškesnius santykius. Kartais tai ateina iš tradicijų, nes visiškai suprantame vienas kito tradicijas.“ (Kn-5V)

Priežastys, kodėl tyrimo dalyviai yra linkę labiau palaikyti artimus ryšius su užsieniečiais, dažniausiai susijusios su kultūriniais skirtumais, kalbos barjeru ir neigiamomis daugumos visuomenės nuostatomis.

„Iš tikrųjų ne, nes čia Lietuvos žmonės nemėgsta bendrauti su užsieniečiais.“ (J-6V)

„Problemos ne iš mūsų, iš jų pusės. Ta prasme, kalba su tavim, gal kažkur padeda, jeigu reikia, dar kažką, bet tas vizitai vieni pas kitus ar tai lankymai - ne.<...> Tai gal susiję su tuo, kad aš musulmonas, aš negeriu, nerūkau. Jie geria, jie rūko. Gal su tuo, kadangi aš musulmonas.“ (J-8V)

Nors ryšius su vietos bendruomene kalbinti informantai teigė palaikantys rečiau, vis tik tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad **vietos bendruomenės pagalba ir artimo ryšio palaikymas su ja yra labai svarbus sėkmingai integracijai**, ypač tais atvejais, kai migrantai atvyksta į šalį neturėdami jokių pažįstamų.

„<...> iš mano klasės vidurinio vaiko viena mama [padėjo – aut. past.]. Aš nelabai mėgdavau pasakoti savo situaciją iš kur ir kaip ir jinai vis klausinėjo, klausinėjo iš kur ir kaip. Nu ir jinai kažkaip sužinojo, aš jai visą tą papasakojau ir jinai labai kažkaip įsigilino, įsijautė į tą situaciją ir padėdavo, atnešdavo ir produktus ir taip padėdavo. Ir sakau, tikrai, nes buvo tokių momentų kai buvo labai sudėtinga situacija. <...> tas žmogiškumas ir tie žmonės, kurie buvo šalia net toj padėty, tai irgi labai daug padėjo ir įmonės direktorius, kur dirbo mano vyras. Irgi atvažiuodavo, apsilankė ligoninėj ir pinigų kažkokius duodavo ir rodo tą dėmesį. Aš sakiau, man tiesiog pasisekė, man tiesiog dievas siunčia reikalingų žmonių.“ (J-2M)

„Bet čia dauguma žmonių čia labai geri, priima mus tikrai, aš noriu jums labai padėkoti, kad priimat mus savo šalyje, tikrai. Tikrai čia dauguma žmonių priima mus, tikrai.“ (J-6V)

2.5.10 Moterų migrančių integracijos patirtys

Šiuolaikinės migracijos tyrimuose akcentuojama, kaip svarbu analizuojant migrantų integracijos patirtis įtraukti lyties aspektą ir remtis lyčiai jautriu požiūriu (angl. gender sensitive approach). „<...> lytis yra interpretuojama kaip pagrindinis organizacinis principas, kuris turi įtakos tai, kaip klostysis migracijos ir su ja susijusių procesų, tarp jų ir adaptacijos į priimančios šalies visuomenę, eiga.“ (Blažytė, 2017²², pagal Grec ir Boyd, 1998). Tačiau lytis neveikia tik kaip atskira kategorija, tad analizuojant su migracija susijusius procesus svarbu taikyti sąveikinį požiūrį (angl. intersectionality). „<...> dėl lyties ir etniškumo socialinių kategorijų sąveikos ypač pažeidžiamoje padėtyje atsiduria moterys imigrantės. Jos, visų pirma, daug dažniau nei vyrai patiria atskirtį dėl tradicinių lyčių vaidmenų pasiskirstymo šeimoje, be to, susiduria su papildomais sunkumais, nes yra ne vietinės, o atvykėlės.“ Tokias įžvalgas patvirtina ir šio tyrimo duomenys.

Ankstesniuose skyriuose pristatant migrantų patirtis skirtingose integracijos srityse jau buvo užsiminta apie specifines moterų migrančių patirtis, pvz., derinant šeimos gyvenimą ir kalbos mokymąsi (žr. sk. 2.5.1), dalyvavimą darbo rinkoje (žr. sk. 2.5.2) ir ribotą prieinamumą prie sveikatos priežiūros paslaugų (žr. sk. 2.5.3). Moterys migrantės dažniau nei vyrai (kai kuriais atvejais tik moterys) įvardijo, kad:

1. **patiria (arba yra patyrusios) priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio** (ypač kai vyras yra Lietuvos Respublikos pilietis arba ilgiau gyvena Lietuvoje, geba susikalbėti lietuviškai) (taip pat žr. sk. 2.4):

„<...> man kalbos labai trūko todėl, kad reikėjo man visur vaikščioti, kalbėti <...> mano vyras turėjo visur su manim eiti. Aš negalėjau ten susišnekėti su daktarais, su visokiom instancijomis, tai čia man buvo labai sunku <...>“ (Akm-1M)

„Vyro, [priklausoma – aut. past.] finansiškai. [T: Ir kaip jaučiatės dėl to?] Labai blogai. Visą laiką pati dirbdavau, aš nemėgstu prašyti. Ir dabar kartais būna, kad aš nepasakysiu, jis nesupranta. Ir būna, kad mama iš Armėnijos atsiunčia pinigų, nes ne visada kažką patogu sakyti. Aš esu įpratęs visą laiką, kad pati už save atsakau. Jis toks žmogus, kad jam visą laiką blogai, visą laiką zyzia vyras dėl pinigų. Dabar turim šiokių tokių skolų, neužtenka pinigų, jis nespėja uždirbti, jis visą laiką apie tai kalba ir man labai nemalonu. Aš visą laiką galvoju, kad aš sėdžiu jam ant sprando ir todėl jam negerai. Man taip atrodo, nors kai aš jam taip pasakau, sako – „Ne“, bet jaučiu šitą, nesinori nuo ko nors priklausyti.“ (Kl-5M)

2. **susiduria su sunkumais derindamos šeimos gyvenimą ir darbą** (žr. sk. 2.5.2);

²² Blažytė, G. (2017). Imigracija dėl šeimos susijungimo Lietuvoje: lytis ir etniškumas socialinės adaptacijos procese, KTU, LSTC ir VDU, Vilnius.

3. patiria nemalonių situacijų dėl kultūrinių ir religinių skirtumų:

„Būna <...> pas mus tokie susirinkimai ir atvažiuoja advokatas, šalia stovi mūsų vyrai <...> pas mus tik vyras su vyru gali sveikintis už rankos, su moterimi jis negali, moteris negali rankos irgi ištiesi, o jis atvažiuoja ir sveikinas su visais su žodžiais „labas labas“ ir tada tu nežinai, labai nepatogioj situacijoj atsiduri, nes nežinai ką daryti, nes jeigu tu jam ištiesi ranką, lygiai taip pat kaip vyrai, kurie stovi šalia, jau gali mintyse vis dėl to turėt man priekaištų, o tada jeigu jam neištiesi, tai prieš jį yra nemandagu, jis gali kažką pagalvot, kad esu nemandagi. Ir tai dėl to yra tokia vat labai nepatogi situacija ir pavargsti aiškinti visą laiką, kad pas mus tai yra nepriimta.“ (J3-M)

„Man tai nieko, nes va mano skarelė ir yra tik taip vat yra užsegta, bet <...> mergina, kai mes ėjome kartu, tai pas ją pilnai yra uždengtą veidą skarele ir <...> ir mes ėjom Kaune, o mums iš paskos močiutė kažkokia tai šaukė <...> „Nešdinkitės čia iš Lietuvos, teroristai“. <...> Nu nes čia turbūt, kad labai mažai žmonių, kurie taip nešiotų ir <...> toliau Europoje ir daugiau yra tokių žmonių ir jau niekas nekreipia dėmesio.“ (J-3M)

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyvavusios moterys įvardijo, kad mieste, kuriame gyvena, joms trūksta:

1. informacijos apie moterims teikiamas paslaugas:

„Susiduriu su iššūkiais, kad čia nėra informacijos, tokios kaip, kur turėtum eiti, tokios kaip, kur gali pagimdyti vaiką <...>. Nes kartais man tikrai baisu čia gimdyti, kadangi galbūt nesuprasčiau, kaip elgtis tokioje situacijoje, kai gimdau.“ (Vln-9M)

2. informacijos apie moterų teises Lietuvoje ir moterų migrančių įtraukimo, priimant sprendimus, susijusius su moterų klausimais, mieste, kuriame gyvena:

„Tikiu, kad galbūt tokių iniciatyvų turėtų būti daugiau, kaip kad <...> turėtume būti labiau į tai įsitraukę, na, diskutijas ar, na, turime žinoti apie teises, kaip kad moteris arba miesto gyventoja.“ (Kn-4M)

„Gal tai bus labiau reikalinga, kai būsiu nėščia ir tada išėjusi į motinystės atostogas. Tiesiog švietimas apie tavo teises, tavo <...> motinystės atostogas, vienintelė priežastis, kodėl tai žinau, yra dėl draugų. Nežinočiau laikotarpio, galiu pasiimti vienerius ar dvejus metus, ar trejus metus, ir jie privalo išlaikyti mano vietą, bet privalau dirbti mažiausiai vienerius metus. Tarsi, tai nėra dalykai, apie kuriuos tiesiog žinai, tam, kad žinotum apie šiuos dalykus, turi klausti žmonių. Tad manau, kad tiesiog būti apsišvietusiam ir informuotam apie įvairius tau prieinamus dalykus.“ (Kl-10M)

3. specifinių paslaugų ir iniciatyvų, skirtų moterims migrantėms, auginančioms vaikus

Kalbintos tyrimo dalyvės paminėjo keletą **iniciatyvų, kurios skirtos moterims užsienietėms:**

„Mes iš tiesų turime <...> Facebook grupę mamoms, kurios norėtų pasidalinti kokia nors informacija <...>, kuri galėtų padėti kitoms šalia esančioms mamos arba, sakykime, tiesiog nori ką nors parduoti ar iškomunikuoti, ar pasikalbėti apie tam tikras temas ir problemas, kurios tave neramina. Sakykime, jūs tik ką persikėlėte į Vilnių ir ieškote draugų. Galite prisijungti prie grupės ir su dalimi mūsų pasišnekėti, suteikti informacijos. Sakykime, vienas pavyzdys būtų kažkas klausia dėl gimdymo ligoninių arba kažkas ieško angliškai šnekančio daktaro. Tad čia gali rasti tokios informacijos. Čia yra daugybė mamų, kurios nusiteikusios padėti ir suteikti informacijos.“ (Vln-2M)

„“Girl Gone International“ <...> tai užsieniečių merginų grupė, kad palaikytų bendrą veiklą. <...>. Ten iš tiesų yra daugybė [merginų – aut. past.], ne tik lietuvių sutuoktinių, kai kurios iš jų, daugelis iš jų, iš tikrųjų, susitikinėja su australais, amerikiečiais, bet turinčiais lietuviškų šaknų. Tad tada, net jei jos turi lietuviškų ryšių, joms iš tiesų nepatinka jų čionykštis gyvenimas, jos vienišos, <...> jos neturi šeimų Lietuvoje.“ (Kn-3M)

Tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Tyrime dalyvavę ekspertai taip pat akcentavo, kad moterys migrantės dažniau susiduria su papildomais integracijos iššūkiais nei užsieniečiai vyrai. Visų pirma, ekspertai buvo linkę įžvelgti, kad **moterų integraciją apsunkina tam tikros kultūrinės ir religinės normos**, kurių laikomasi šeimose:

„<...> šiaip yra iššūkis vaidmeninis, priklausomai nuo to, iš kurios šalies tu atvykai, iš kokios kultūros ir ten daug yra visokių dalykų, kai reikia save suvokti kitaip ir funkcionuoti kitaip. Moterims apskritai žymiai daugiau čia iššūkių, nei, pavyzdžiui, vyrams nes jų funkcionavimas realiai priklauso tikrai nuo darbinės veiklos. Tai jeigu jis turi darbinę veiklą, tai kaip ir jis funkcionuoja. Su moterimis yra sudėtingiau, nes dažniausiai jų funkcionavimas jų šalyse yra visiškai skirtingas nei mūsų ir tada ir savęs suvokimas, ir savo vaidmenų suvokimas, ir tada tų santykių šeimoje sudėliojimas taip, kad nekeltų konflikto, ir pačios savęs atradimas, čia daug tokių iššūkių tikrai.“ (J-EKSP-2)

„<...> yra tokios kur šeimos ta sistema tokia irgi, kad moterys labiau linkę namuose būti, rūpintis namais, vaikais, o vyras keliautų dirbti. <...> moterims tikrai sunku eiti dirbti iš vis apie tai galvoti, man atrodo, kad tai yra tikrai tikrai didelis iššūkis.“ (Kn-EKSP-2)

Antra, šeimose paprastai yra paplitęs tradicinis požiūris į lyčių vaidmenis, kai vyras, o ne moteris yra atsakingas už šeimos finansinę gerovę, o moterys prisiima atsakomybę už vaikų priežiūrą. Neretai naujai į šalį atvykusios moterys migrantės neturi artimo socialinio rato, su kuriuo galėtų pasidalyti vaikų priežiūra. Be to, kaip liudija ekspertų pasakojimai, dažnai šeimos neturi galimybių samdyti auklių ar vesti vaikus į privačius darželius. Tokios aplinkybės lemia, kad moterys migrantės lieka namuose, o tai turi neigiamų pasekmių jų integracijai.

„Tai kas liečia moteris, tai dažniausiai mes kalbam apie tai, kad jos turi vaikų, tai tie įsipareigojimai yra tokie sudėtingi, jie neturi jokių giminaičių čia ir tada vaikų priežiūra vienas iš tokių iššūkių.“ (J-EKSP-2)

„Kitas yra dalykas, kad labai dažnai iš tikrųjų tos atvykstančios šeimos yra su mažais vaikiukais. Tai vėl čia su visom situacijom pridėk, kad tu nebūtinai iš karto leisi į darželį, nes tiesiog nebus vietų, tai o kokie variantai? Tai tie žmonės tikrai neuždirba tiek, kad dar aukles pasisamdytų ir tada visi čia puikiai pultų dirbti. Tai moterų nedarbas iš tikrųjų, net jeigu ir vat taip įdarbinimo specialistės mūsų paprašyt statistikos, ji tikrai būtų, didelis tas nedarbas yra.“ (Vln-EKSP-3)

Pirmiau išvardytos aplinkybės lemia:

1. moterims migrantėms kyla daugiau **iššūkių mokantis lietuvių kalbos:**

„Sunku būna kai atvyksta su mažais vaikais, ypač dar iki darželio tie vaikučiai. Negali išeit į darbą, kad ir kokį, kur tu galėtum bendrauti, galėtum kalbą kažkiek lavintis. Sėdi su tuo vaikučiu, išėini į kiemą, natūraliai ten jeigu susirandi kompaniją, tai būna vėlgi tos pačios rusakalbės mamytės, ar ne. Vėlgi tu kalbiesi rusiškai, ta kalba nesivysto.“ (Kl-EKSP-2)

2. moterys migrantės dažniau **patiria socialinę izoliaciją:**

„Jeigu jos atvažiuoja pas vyrus, tai dažnai būna situacija ta, kad jos lieka vienos, nes vyrai išvažiuoja į užsienį dirbti. Ir tas vakuumas, kad atvykai čia su rožinėm svajonėm pas vyrą ir bac - tu viena. Ir integruotis vienai ištisai būnant. Ir visi iššūkiai, kad tu į parduotuvę eini viena, tu viską turi išsiaiškinti, esi viena, skambini vyrui, jisai niekuo tau negali padėti, tai yra sunku jau psichologiškai pati migracija. Čia buvo tėvai, giminės, draugai ir tu viena.“ (Kl-EKSP-2)

3. ribotas moterų galimybes integruotis į darbo rinką:

„<...> bandai ieškoti darbo, tu turi iškęsti visus tuos „Ką tu veikei du metus su tuo vaiku sėdėdama? Negalėjai kalbos išmokyti?“. Nu bet su tuo vaiku sėdinti, vėlgi tai nėra, kad sėdžiu ir nieko neveikiu. Tai tokie skaudūs momentai būna.“ (Kl-EKSP-2)

Moterų, atvykusių į Lietuvą dėl šeimos susijungimo aplinkybių, priklausomybę nuo sutuoktinių taip pat lemia ir šiuo metu šalyje galiojančios teisinės nuostatos²⁴. Moterys migrantės, bijodamos prarasti teisinį statusą Lietuvoje, taikstosi su **smurto artimoje aplinkoje atvejais**.

„Arba jeigu atvyksta ir skyrybos. O jos dar neįsitvirtino. Dar kalbos nemoka, darbo neturi. Ir jeigu gražios skyrybos, yra vienas dalykas, o jeigu negražios ir grasinimai, kad tu eik tu į visas 4 puses, o vaikas liks su manim, tėvas pareiškia, ar ne. O ten pavyzdžiui, vėlgi įvairiai, jeigu gimtinėj sudeginti tiltai, nu viskas išparduota, visa kita, čia viskas persikelta. Ir tada jos bijo. Bijo, kad teismas nepaliks joms vaiko, nes jos neturi nei kur gyventi, nei kur dirbti, nieko. Arba būna atsinešusios vyresnį vaiką iš kitos santuokos ir tada pasako, kad tu su tuo vyresniu dink kur nori, o to mažiuko aš neatiduosiu. Ir tada jinai negali grįžti į tą šalį, nors ten laukia ir butai, ir darbai, ir pareigos geros, bet juk vaiko tai nepaliks. O čia jos yra niekas. Be kalbos, be darbo, be nieko.“ (Kl-EKSP-2)

„Jeigu mes kalbam apie musulmonus pabėgėlius, šiaip šita moterų smurto tema yra sudėtinga, bet kai dar prisideda tas islamo religijos visas dalykas būna labai sunku, net jeigu lietuvės moteris kartais sunku būna įtikinti, kad, na, reikia kreiptis pagalbos ir kažką daryti, tai įtikinti musulmonę moterį yra turbūt daug, daug sunkiau. O na, be jos sutikimo, be jos noro kažką daryti, kreiptis pagalbos, nu, mes negalim išspręst problemos. Tai vat dėl to labai sunku. Nes vat yra labai didelė stigma būtent dėl smurto, galbūt labiau stigma dėl kreipimosi pagalbos. Ir tai yra labai negerai ir, iš tikrųjų, mes nežinom kaip tai spręsti.“ (Vln-EKSP-1)

Tyrimo dalyvavę NVO atstovai taip pat patvirtina moterų migrančių patirtis, kad šios dažniau susiduria su **visuomenės nuostatomis**, kurios paprastai kyla dėl religinių skirtumų:

„Aš pati lydėjau kažkada į migraciją dėl leidimo gyventi pratęsimo ir moteriškai musulmonei tadžikei liepė nusiimti skarą fotografuojantis ir jai tai buvo trauma, ji paskui verkė, ji buvo labai nepatenkinta, bet bijojo rašyti skundą, bijojo kažkur kreiptis, bandėm įkalbėt, bandėm patarti, bet nenorėjo.“ (Vln-EKSP-1)

„<...> moterys dažnai, kiek man <...> asmeniškai tekę girdėti, tai moterys, kurios vilki hidžabus, tai jos susiduria su labai daug atviros diskriminacijos, ksenofobija labai atvira, ten važiuoja troleibusuose, iš kaimynių, iš visur, net jau savivaldybėse. Tai man atrodo, kad jos dar ir atlaiko šitą dalį, spaudimą iš visuomenės.“ (Vln-EKSP-2)

Paslaugų poreikis

Kalbėdami apie **paslaugų moterims migrantėms poreikį**, ekspertai buvo linkę išskirti keletą aspektų. Visų pirma, svarbu moteris **šviesti apie jų galimybes Lietuvoje ir leisti joms užsiimti įvairiomis veiklomis** bei taip skatinti jų lietuvių kalbos žinių ugdymą, socialinių ryšių plėtrą ir integravimą į visuomenę apskritai.

²⁴ Pagal įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ leidimas gyventi šeimos susijungimo atveju užsieniečiui išduodamas tokiam pačiam laikotarpiui kaip ir užsieniečiui, pas kurį atvykstama gyventi, išskyrus atvejus, kai atvykstama pas nuolatinį leidimą gyventi turinčius užsieniečius ar sutuoktinius, kurie yra Lietuvos Respublikos piliečiai. Įstatymo 50 str. numato leidimo laikinai gyventi panaikinimo pagrindus, kurio 1 d. 5 p. sakoma, kad leidimas panaikinamas santuokos nutraukimo atveju. Tiek panaikinus laikinąjį leidimą gyventi (50 str. 2 d.), tiek nuolatinį leidimą gyventi (54 str. 3 d.) panaikinami leidimai gyventi šalyje ir šeimos nariams, gyvenantiems kartu su juo. Įstatymas nenumato jokių užsieniečio šeimos narių statusą apsaugančių įstatymo išimčių net ir smurto šeimoje atvejais.

„Mes esam pastebėję ypač su arabakalbėm moterimis, kad kai su jomis pabendrauji, randi kontaktą, kokios jos „fainos“ yra. Jos ir tokio moteriškumo daug turi ir tikrai yra ką su jomis kalbėti, tikrai ne tik apie vaikus ir ten kažką, bet ir yra tokios kaip moteriškos dvasios, tarkim jei aš dabar ateinu dirbti kaip moteris ir bus ten mano kolega, tai ten gal visai minimaliai bus bendraujama. Yra tų dalykų. Būna, kad mes jas kviečiam į renginius, tai tas būna sudėtingiau, atrodo labiau nori, na mes taip labiau matom, kad geriau pas juos ateik į namus. Per pilietinį [pažinimą – aut. past.] mes irgi sakom, kad Lietuvoje tarkim per laisvalaikį, lietuviai labiau linkę eiti į teatrą, kultūrinius renginius, į gamtą važiuoti, sportuoti, dar kažką, tikrai tai yra, o pas juos tas būvimas namuose, šeimoje. Aš galvoju, kad moterims tikrai sunku eiti dirbti iš vis apie tai galvoti, man atrodo, kad tai yra tikrai tikrai didelis iššūkis.“ (Kn-EKSP-2)

Antra, įvardijama, kad moterims trūksta **specifinių, prie individualių moterų gebėjimų pritaikytų persikvalifikavimo kursų** (pritaikytų moterims, kurios neturi jokios profesinės kvalifikacijos ir negeba susikalbėti lietuviškai):

„Jau vien ta moteris, kur sakiau, turėjo eiti dirbti, ji jau vien higienos kursus turėjo praeiti, tai dukra ėjo ir jai vertė. Aš kalbu apie tą „basic’ą“, tarsi atrodo kažkokį tai paruošimą tiems kursams, arba jei tai būtų kažkokie kitokie kursai, ar tiesiog tada, dirbti su kalba labai stipriai pradžioj, kad galėtų eiti į tuos kursus. Gaunasi, kad tie kursai yra nuo jų tokiam aukštesniam lygį. <...> jos [moterys migrantės – aut. past.] tikrai turi įvairių gebėjimų, bet mūsų ta darbo rinka tiesiog suvalgo, tu tiesiog jau turi ateiti aukštąjį baigęs ar dvylika baigęs ir visus dokumentus, ir kvalifikacijas turėti, visokie kursai. Pas mus tiesiog taip yra ir gaunasi žmogui tada sunku. O dėl kursų moterims, tai ir mes dabar galvojam daugiau dirbti su moterų užimtumo planavimu. Įsivertinti ko reikia ir kas tai galėtų suteikti. Pavyzdžiui, jei lietuvių kalba, tai savanoriai, o gal kažkokia tai praktika, gal kokioje siuvelykloj priimtų nemokamai, panašiai ar kažką.“ (Kn-EKSP-2)

„Paslaugos konkrečiai, kurių joms konkrečiai reikėtų, daugiau pastebėjom, kad moterys prašo va tų kursų kažkokių profesinių. Ar iš užimtumo tarnybos, jos nori išmokyti kažkokio amato, gauti kažkokį atestatą, ką galbūt vyrai jau turi, tos patirties. Ją atsiveža iš savo šalių, tai moterims šitas dažnai būna aktualu.“ (Vln-EKSP-1)

Trečia, pastebimas **paslaugų, kurios padėtų dirbančioms moterims derinti šeimos gyvenimą ir darbą, poreikis:**

„<...> mūsų dienos centras yra skirtas tiktai vaikams, kurie yra mokyklinio amžiaus. Tai vat ką daryti su vaikais, kurie yra ne mokyklinio amžiaus? Ir čia net ne toks vaikų priežiūros klausimas, na aš daugiau kalbu apie tuos atvejus, kai vaikas negali lankyti darželio, nes jis susirgo pvz. Arba ten, nežinau, džiaugsmingas mūsų karantinas ir tratata, o tu turi eiti į darbą, o kas turėtų būti su vaikais? Čia mums buvo iššūkis, man bent jau tikrai, tiesiog siaubas. Tai šiuo atveju, tai dar kai tu turi kažkokius artimus žmones, į kuriuos vienaip ar kitaip gali atsiremti, yra vienas dalykas ir kai tu esi kitatautis pabėgėlis ir tu nieko neturi, tai tada čia tampa vien tiktai moters problema. Tai čia gal daugiau iš tos pusės labiau, kad va tokios. Bet kiek kokios čia paslaugos reikėtų, tai man pavyzdžiui didžiulis klausimas, kaip būtų galima išspręsti.“ (J-EKSP-2)

2.6 Gyvenimo savivaldybėje vertinimas ir (ateities) perspektyvos

Dauguma tyrimo dalyvių teigė esantys patenkinti gyvenimu mieste, kuriame gyvena. Dažniausiai informantai išskyrė, kad tokią savijautą lemia saugumo ir ramybės jausmas, vietinių žmonių geranoriškumas ir gamta / ekologiškumas, rečiau buvo minimas reikiamų paslaugų prieinamumas ir jų kokybė. Neigiamas vertinimas dažniausiai buvo susijęs su juntama socialine atskirtimi.

Tyrimo dalyviai akcentavo gyvenimo didesniame mieste privalumus, susijusius su geresnėmis profesinėmis perspektyvomis, didesne tikimybe, kad bus lengviau susikalbėti rusų ir (arba) anglų kalbomis, taip pat didesniu laisvalaikio užsiėmimų pasirinkimu. O vardydami gyvenimo mažesniame mieste privalumus tyrimo dalyviai pažymėjo nedideles nuomos kainas ir patogią infrastruktūrą vaikams auginti (taip pat žr. sk. 2.3).

2.6.1 Gautų paslaugų vertinimas: galimybės ir trūkumai

Tyrimo dalyvių buvo klausiama, **kaip vertina institucijų (valstybinių, savivaldybei pavaldžių, NVO ir kt.), kurių paslaugomis naudojosi, darbą.**

Valstybinės institucijos

Kalbant apie valstybines institucijas, ne ES piliečiai dažniausiai išskyrė, kad naudojosi Migracijos ir Užimtumo skyrių, veikiančių savivaldybėse, teikiamomis paslaugomis. Rečiau buvo minimos „Sodros“ ir Valstybinės mokesčių inspekcijos teikiamos paslaugos. **Užimtumo skyrių** specialistų suteiktų paslaugų vertinimas plačiau aprašytas ankstesnėje ataskaitos dalyje (žr. sk. 2.5.2), o šioje dalyje plačiau aptariamas **Migracijos skyrių** darbo vertinimas iš kalbintų ne ES piliečių perspektyvos. Kalbėti apie šios institucijos darbą ir jų paslaugų kokybę yra itin svarbu, nes su jos paslaugomis susiduria kiekvienas į šalį atvykęs ir trumpesniam ar ilgesniam laikui apsistoti nusprendęs užsienietis.

Kalbėdami apie Migracijos skyrių teikiamas paslaugas, ne ES piliečiai išskyrė keletą probleminių aspektų:

1. informacijos lietuvių kalba nekalbančiam užsieniečiui trūkumą

Keletas tyrimo dalyvių akcentavo, kad, nors į šalį atvyksta nemažai imigrantų iš Baltarusijos, Rusijos Federacijos ir Ukrainos, Migracijos departamento interneto svetainėje informacija prieinama tik lietuvių ir anglų kalbomis. Informantai taip pat pažymėjo, kad ne visi Migracijos skyriuose dirbantys darbuotojai geba aptarnauti užsieniečius kita kalba, ne lietuvių.

„Jeigu apie Migraciją [Migracijos sk. – aut. past.] pakalbėsime, ten reikia pildyti anketas, ten nėra rusiškai kalba, ten arba anglų kalba, arba lietuvių kalba. Jeigu tu pirmus metus gyveni Lietuvoj, tu negali pati užpildyti anketa, reikia visada ieškoti pagalbos.“ (Akm-1M)

„Ir kažkuriais metais, manau, 2018, Migracijos departamentas sukūrė naują tinklalapį, kuriame jie ‘išjungė’ prieš tai ten buvusią rusų kalbą. <...> Na, man nesvarbu, aš kalbu angliškai <...> Bet pažįstu gana daug žmonių, pavyzdžiui, vairuotojų iš Baltarusijos, iš Ukrainos, vyresnio amžiaus ir čia dirbančių žmonių. Kam jiems padaryti šiuos dalykus labiau komplikuotais? Taip, tad man tai yra keista, nes jei atvyksti į migracijos biurą, ten daugiausiai išgirsi rusų kalbos, nes dažniausiai atvyksta rusiškai šnekantys žmonės iš Baltarusijos, Ukrainos ir Rusijos bei gal iš tarytum Centrinės Azijos. Tad jiems tai atrodo tarytum įžeidimas.“ (Vln-6V)

2. migracijos skyriuose dirbančių darbuotojų nekompetenciją aptarnauti užsienio šalių piliečius:

„<...> vienintelis dalykas, su kuriuo susidūriau kaip su šiek tiek problematišku, buvo <...> imigracijos biurai. Žinote, <...> žmonės neturi tinkamų žinių. <...> Tarytum, egzistuoja žinojimo trūkumas, nes aš užduodu kokius nors klausimus ir jie tarsi: „Gal šitas dalykas ir tas dalykas...“ Tarytum, jei tu sakytum, jei aš darau šitą dalyką, na, ką aš turėčiau daryti? Na, nes tinklalapyje nėra daug informacijos.“ (Kn-2V)

„<...> tada jie [pabėgėliai] čia atvyksta, jie nesupranta kokio nors klausimo ir šie pareigūnai nebando jiems paaiškinti, bet vėl ir vėl kartoja tą patį klausimą ir pradeda šaukti. Aš sakau, prašau, perfrazuokite savo klausimą, nes verčiu viską, ką sakote. Neturėčiau toliau to eiti, bet vis tiek, aš turėčiau tiesiog versti, bet tada aš matau, kad ji tris kartus kartoja tą patį klausimą ir žmogus nesupranta, nes klausimas sukonstruotas labai sudėtingu akademinio būdu ir žmogus nesupranta. Aš suprantu, bet žmogus nesupranta. Ji šaukė ir šaukė, jūs neatsakėte j mano klausimą. Tai buvo labai šiurkštu. Ir tai tik vienas pavyzdys.“ (Vln-10V)

Per tyrimą informantai taip pat iškėlė klausimą, kodėl užsieniečiai aptarnaujami tik didžiuosiuose miestuose įkurtuose Migracijos skyriuose.²⁵ Pavyzdžiui, Jonavos rajone ir Akmenės rajone, kur gyvena nemažai užsienio šalių piliečių, tokios paslaugos jiems neteikiamos, tad užsieniečiai dėl migracijos paslaugų turi vykti į Kauną ir Telšius.

Savivaldybei pavaldžios institucijos

Tyrimo dalyviams buvo sunku įvertinti savivaldybėms pavaldžių institucijų darbą, nes dauguma jų paslaugomis nesinaudojo (arba negalėjo to įvardyti, nes nežinojo). Keletas tyrimo dalyvių išskyrė seniūnijų darbą, ir jį įvertino itin kritiškai dėl biurokratinio darbuotojų požiūrio bei nemalonus klientų aptarnavimo.

„Bet didžiausia problema iš tiesų buvo su seniūnija. Savo paskutiniajam leidimui gyventi man reikėjo pateikti savo registraciją, bet aš turėjau važiuoti į seniūniją. Ir su seniūnija <...>, turėjau blogos patirties. Tad, kaip jau tikriausiai žinote, tam, kad įrodytum, jog esi registruotas Lietuvoje, privalai turėti dokumentą iš nuomininko ir nuo savęs, ir nuo seniūnijos, ir pateikti juos Migracijos departamentui. Atvykau į seniūniją ir dėl kažkokios priežasties, galbūt dėl naujo susitarimo, kurį buvome priėmę su nuomininku, nebuvau sistemoje, tad viskas pasibaigė tuo, kad dėl kažkokios priežasties aš nesu registruotas. Ir moteris, kuri dirbo seniūnijoje, pradėjo su manimi elgtis, tarytum <...> dėl kažko verstų ant manęs kaltę. Tad aš buvau <...> besakantis: “Na, palaukite, aš nieko nepadariau, tai tiesiog techninė problema. Aš gyvenau čia trečius metus ir tad, na, kokia problema, padirbėkime jos atžvilgiu ir raskime kokį nors sprendimą”. Ir ji buvo gana, pasakyčiau, netgi agresyvi, sakydama <...> “Turėsite problemų” ir <...> balso tonas tikrai nebuvo malonus.“ (Vln-6V)

²⁵ Tyrimo įgyvendinimo metu Migracijos skyriai užsieniečius aptarnavo Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Šiaulių, Telšių ir Klaipėdos miestuose. Daugiau informacijos

Jonavos rajone kalbinti informantai išskyrė Jonavos rajono socialinių paslaugų darbą; jį vertino teigiamai, akcentavo pasitikėjimą ten dirbančiais darbuotojais.

„Ir kai mes nežinome kaip kreiptis kas liečia sveikatos apsaugos arba kažkokių tai pažymų gauti, tai mes visą laiką krepiamės pas X visą laiką sprendžia. <...> turime tokių pasitikėjimo santykių. Labai esu <...> dėkinga.“ (J-3M)

Tačiau mažesnėse savivaldybėse pastebima ir trūkumų. Keletas informantų pastebėjo, kad **mažesnių savivaldybių įvairių institucijų specialistai turi mažiau kompetencijų** nei didesnių miestų. Tyrimo dalyviai linkę tai sieti ne tik su kvalifikacijos, bet ir patirties trūkumu.

„Aišku, yra ir savi mažo miesto minusai, nesvarbu ar užsieniečiams ar lietuviams, vaikams nėra būrelių, nėra gerų gydytojų, jei nori pas normalią pakliūti reikia važiuoti į Klaipėdą, į Šiaulius, Kauną ir toliau. Čia nesvarbu kam, čia problemos mažo miestelio.“ (Akm-4M)

NVO, teikiančios integracijos paslaugas

NVO teikiamas paslaugas informantai dažniausiai buvo linkę vertinti teigiamai, neretai įvardydami kaip vieną pagrindinių, ypač gyvenimo Lietuvoje pradžioje, pagalbos šaltinių:

„<...> aš paskambinu X [NVO – aut. past.] darbuotojai, paprašau, kad ar galit mane užregistruot, pavyzdžiui, pas neurologą. Ji po penkių minučių <...> skambina, pasako, kad užregistravau tą dieną, tas laikas. <...> Apie informaciją duoda mums, galiu paklausti viską, tikrai ji gera.“ (J-6V)

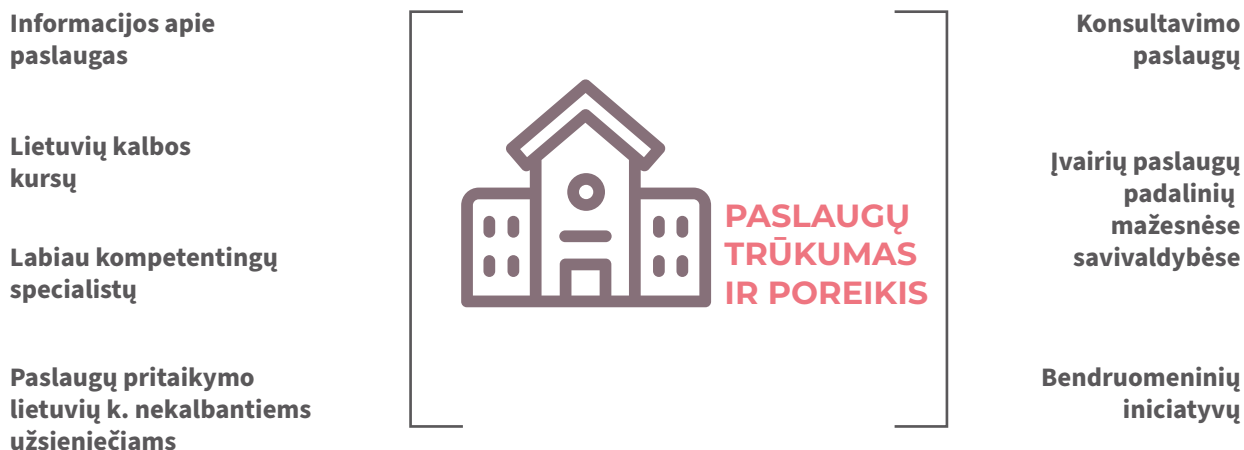
„Jei žmogus vienas atvažiuoja čia gyventi, tai turi būti labai stipri asmenybė, kad vis tiek bus iššūkių, problemų. Jei žmogus vienas atvažiuoja, labai svarbu, kad yra toks centras, kuriame galima registruotis ir sulaukti pagalbos. Labai sudėtinga pačioje pradžioje, kai viskas yra svetima ir kalba, ir užrašai nesuprantami, labai gerai, kad galima surasti tokių informaciją.“ (Kl-4M)

Kalbėdami apie tai, ką būtų galima tobulinti NVO darbe, tyrimo dalyviai minėjo, kad kai kurios jų paslaugos yra labiau pritaikytos iš postsovietinių šalių atvykstantiems migrantams, tad ne rusakalbiai užsieniečiai susiduria su tam tikrais nepatogumais. Tyrimo dalyviai taip pat dalijosi patirtimi, kad yra susidūrę su nekokybiškomis vertimo paslaugomis ir NVO organizuojamų lietuvių kalbos kursų neefektyvumu, pasitaikė atveju, kai nemaloniai elgėsi darbuotojai. Tačiau reikėtų pastebėti, kad tokios neigiamos patirtys pavienės ir ne visada tiesiogiai susijusios su tiesioginiu NVO darbu bei jų teikiamomis paslaugomis.

„Mano problema dėl tos vertėjos buvo. <...> iš arabų kalbos į anglų kalbą. <...> aš kartais turėjau jausmą, kad nelabai gerai išversdavo. <...> nes kartais būdavo klaidų, iš tų klaidų aš sužinojau, kad yra kažkas negerai. <...> pasakiau, aš nenoriu, aš noriu iš arabų į lietuvių kalbą, tai buvo mano problema“ (J-6V)

„X [NVO – aut. past.] skirtas žmonėms, kurie yra ne ES piliečiai, ir jis teikia daugybę nemokamų paslaugų <...>. Bet tai [paslaugas teikia – aut. past.], jei ne lietuviškai, tai rusiškai. Bet aš nesu iš sovietinės šalies, todėl nešneku rusiškai. Tad anglų kalba taip pat yra tam tikra problema. Jie bando pagalbėti taip gerai, kaip gali, bet rezultatai tiesiog nepasireiškia. Intencija yra, bet rezultatai nelabai.“ (Kl-9V)

2.6.2 Paslaugų savivaldybėje trūkumas ir poreikis

Tyrimo dalyvių buvo teirujamasi, **kokių paslaugų jie pasigenda** mieste, kuriame gyvena. Dažniausiai informantų poreikiai buvo susiję su: a) informacijos apie paslaugas ir konsultavimo paslaugų trūkumu; b) paslaugų pritaikymu lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams; c) lietuvių kalbos kursais (žr. sk. 2.5.1); d) paslaugas teikiančių specialistų kompetencijų stoka; e) bendruomeninių iniciatyvų trūkumu.

Informacijos apie paslaugas ir konsultavimo paslaugų trūkumą minėjo visų, išskyrus Akmenės rajoną, savivaldybių gyventojai. Šių paslaugų trūkumas taip pat susijęs ir su kitu informantų įvardytu poreikiu – paslaugų pritaikymu lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams.

„<...> mes nežinom įstatymų ir taip toliau, darbo kodekso, dar kažkas. <...> ko jau trūksta labiausiai, mums trūksta žinių, būtent kas liečia įstatyminių bazių <...> Ta prasme, jeigu aš mokėčiau kalbą ir žinočiau įstatymus, man nereikėtų jokio kito žmogaus pagalbos.“ (J-8V)

„<...> būtų malonu gauti daugiau informacijos anglų kalba ir paslaugų teikiamų angliškai.“ (Kn-4M)

„Daugiau informacijos rusų kalba internete apie miesto gyvenimą. <...> Trūksta informacijos bendrai rusų kalba, apie renginį dažniausiai parašo jau po to kai jis praėjęs.“ (Kl-4M)

„<...> mums tiesiog reikia informacijos anglų kalba. Galėtų būti tarsi centras, kuriame paslaugos yra teikiamos anglų kalba. Daugybę dalykų turime daryti patys, nes neturime pasirinkimo.“ (Šiaul-5M)

„Manau, kad reikia daugiau vertimų į kitas kalbas. Bent tokią bendrą informaciją, kad būtų išversta, pavyzdžiui, iš bendrų institucijų. <...>.“ (Vln-1M)

Kauno mieste gyvenantys tyrimo dalyviai akcentavo, kad jiems trūksta platformos, kur būtų įkelta su įvairiomis paslaugomis susijusi informacija skirtingomis kalbomis, taip pat specialistų, kurie gebėtų aptarnauti ir suteikti reikiamą informaciją kita kalba, ne lietuvių. Informantai taip pat paminėjo, kad trūksta informacijos apie Kauno mieste paslaugas teikiančias NVO.

Šiaulių mieste kalbinti tyrimo dalyviai įvardijo, kad mieste trūksta vietos, kur būtų galima tiesiogiai kreiptis ir gauti informacijos apie paslaugų prieinamumą. Panašų lūkestį išreiškė ir keli tyrimo dalyviai iš Klaipėdos miesto ir Vilniaus miesto. Šių miestų gyventojai taip pat pabrėžė, kad nėra pakankamai informacijos apie tam tikras paslaugas lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams. Akcentuojamas informacijos rusų ir anglų kalbomis prieinamumas.

Jonavos rajone, kaip ir Akmenės rajone bei Šiaulių mieste, tyrimo dalyviai itin pasigenda (nemokamų) lietuvių kalbos kursų (taip pat žr. sk. 2.5.1). Šiose savivaldybėse kalbinti informantai dažniau išreiškė bendruomeninių iniciatyvų, kuriose būtų galima susipažinti su lietuvių kultūra ir daugiau pabendrauti su vietos bendruomene, trūkumą (taip pat žr. sk. 2.5.6). Vis tik reikėtų paminėti, kad tokių iniciatyvų pasigendama ir kitose savivaldybėse.

Tyrimo dalyviai taip pat akcentavo, kad valstybinėse ir savivaldybei pavaldžiose institucijose **klientus aptarnaujantys darbuotojai turėtų būti atviresni ir pakantesni į juos besikreipiantiems užsieniečiams**, svarbu kelti šių darbuotojų tarpkultūrinės kompetencijas.

„Bet, manau, valstybinėse institucijose svarbu populiarinti atvirumo, draugiškumo žmonėms, kurie su tuo susiduria, idėją, <...> užsieniečiai paprastai būna gerokai mažiau savimi pasitikintys žmonės, ypač tie, kurie atvyksta pirmą kartą. Pavyzdžiui, patyriau situaciją seniūnijoje, žinote, tai nemaloni situacija, tai tikrai yra erdvė tobulinimui. <...> Manau, tai kyla iš aukščiausio lygio pareigūnų ir institucijų, jie turėtų suprasti, kaip padėti ir būti atviram užsieniečiams, bet kokiems užsieniečiams, jiems padėti, bet jų nestebėti ar versti jų jaustis taip, tarsi jie būtų kalti, kai jie nėra. Tad tiesiog lengvumo, atvirumo procesams idėjos populiarinimas. Manau, tai pirmiausia kyla iš idėjos, kaip organizacijoms suformuluoti viziją. Ir tad toje situacijoje darbdaviai gali elgtis šiek tiek atviriau ir maloniau.“ (Vln-6V)

70

Tyrimo dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Tyrimo dalyvavę ekspertai, kaip ir ne ES piliečiai, įvardijo, kad labiausiai užsieniečiams trūksta informavimo ir tarpininkavimo paslaugų bei (nemokamų) lietuvių kalbos kursų. Taip pat ekspertai buvo linkę akcentuoti paslaugas, skirtas moterims migrantėms (plačiau žr. sk. 2.5.10). Be šių paslaugų taip pat buvo paminėtas kultūrinių / edukacinių veiklų poreikis, švietimo paslaugų pritaikymas užsieniečių vaikams ir psichologinės pagalbos paslaugos.

Jonavos rajone kalbinti ekspertai ypač akcentavo **informavimo ir tarpininkavimo paslaugų trūkumą**:

„Jie neturi informacijos. Jie neturi patirties teigiamos, sakykim. Vat vėlgi mes grįžtam prie to jų pasilikimo. Jie turi daug nuogirdų, patirčių iš savo tautiečių, gyvenančių kitose didesnėse Europos Sąjungos valstybėse ir jų suinteresuotumas Jonavos atveju, sakykim, tikrai yra labai minimalus. Bet galbūt situacija galėtų keistis ir mes iš to išloštumėm. Dėl ko? <...> Jeigu jie iš tikrųjų turėtų tą palydėjimą tokį, platesnį spektro atskleidimą, tai galbūt jie pasirinktų tą Jonavą kaip savo tikslo rajoną ir jie čia pasilikytų.“ (J-EKSP-1)

„Tarpininkavimo, jiems pagrindinė paslauga <...> visi kiti dalykai tikslingai jau po to organizuojami vienaip ar kitaip. Bet turbūt pagrindinis dalykas, ko jiems reikia, tai jiems reikia tarpininkavimo ir atstovavimo, tai yra tie dalykai, kurie jiems svarbūs.<...> [Tarpininkavimo – aut. past.] su kitomis institucijomis, su ta pačia ligoine, su ta pačia Darbo birža <...>. Nes visur yra žmogiškieji dalykai. Ir kai tu esi kažkoks kitoks ir dar niekieno neatstovaujamas, tai viskas priklauso nuo geros valios, nežinau, gydytojo, medicinos sesers, mokytojo, savivaldybės specialisto išmoky. Ir tada arba j tave žiūri kaip j žmogų, arba nežiūri kaip j žmogų. Ta prasme, tai tiesiog yra žmogiškas dalykas. Bet kai tu esi atstovaujamas kažkokios įstaigos, tai Lietuvoj mes mokam elgtis taip, kaip reikia elgtis. Tai šiuo atveju va tas mokėjimas elgtis taip, kaip reikia, kai žmogus yra atstovaujamas kažkokios organizacijos, tai tada suveikia visada ir tiesiog gausi tas paslaugas, kurios taip ar taip jos yra, bet jos vienu atveju yra prieinamos, o kitu atveju neprieinamos. Ir viskas priklauso nuo to, ar tu esi vienas kaip žmogus, ar tu esi ne vienas ir yra dar organizacija už tavęs.“ (J-EKSP-2)

Kaip viena iš galimybių, padedanti spręsti tokios paslaugos trūkumą, galėtų būti **paslaugų teikimas vieno langelio principu** arba **organizacijos, kuri tikslingai dirbtų užsieniečių konsultavimo klausimu**, taip pat būtų bendra erdvė susitikimams, tarpkultūrinių veiklų organizavimui, **steigimas**. Kalbinti ekspertai įžvelgtų ir Pabėgėlių priėmimo centro potencialą teikiant tokio pobūdžio paslaugas Jonavos rajone gyvenantiems užsieniečiams:

„**T:** Ar manote, jeigu būtų organizacija, kuri vienytų, skirtingų tautų prieglobsčio gavėjus, sutelktų juos ir atstovautų juos, tai padidintų galimybę, kad žmonės liktų mieste? **I:** Be abejo, kad padidintų tokią galimybę. Tikrai tikrai. Net neabejoju. Manau, kad taip, nes aišku, iš vienos pusės mes tarsi galėtumėm permesti institucijai, kaip Ruklos pabėgėlių centrui, kad jie galbūt galėtų būti toksai. Bet vėlgį, jų funkcijos yra šiek tiek kitos, o, sakau, tų atvykėlių greičiausiai, nu jie neturi tiesiog patirties arba neturi kas perduotų jiems patirtį iš ankstesnių Lietuvoje gyvenančių, sakykim, asmenų.“ (J-EKSP-1)

„**T:** Kaip manote, ar jūsų miestui užtenka to, kad praktiškai tik viena institucija vienaip ar kitaip tiesiogiai dirba su užsieniečiais? <...> **I:** <...> atsižvelgiant į tai, kokia bazė yra šiuo metu, pavyzdžiui, aš matyčiau čia didelį potencialą pačio Pabėgėlių priėmimo centro, bet jie kažkaip nemato savo potencialo čia. Nes, mano manymu, tai labai laisvai jie galėtų turėti ten kokį nors padalinį Jonavoje kalbant apie kažkokius, <...>, bendruomenės namus, <...>, su ta galimybe pabėgėliams ateiti, išgerti arbatos, pabūti, išspręsti problemas <...> ten kažkokius renginukus organizuoti ir taip toliau. Bet jie kažkaip nemato savęs čia. Tai, kad kažkokia tokia, ar tai būtų atskira organizacija, ar tai nevyriausybinė organizacija, <...> nemanau, kad biudžetinė, nes biudžetinių jau pakanka, <...> turi būti truputėlį laisvesnis požiūris į juos. Biudžetinėje organizacijoje visada yra tam tikri dalykai, kurie labai įstato į tam tikrus rėmus klientą. Tai šiuo atveju NVO gal net labiau tiktų. Arba sakau, Pabėgėlių priėmimo centras, jeigu jis išlaisvėtų ir gebėtų pamatyti tą galimybę. Bet kad kažkokios tokios organizacijos vienijančios ir tokios labai atviros, ta prasme, kad bet kas gali ateiti tam tikrom valandom ir nesvarbu kas tu esi, bet tiesiog čia yra ta vieta, kur tu esi laukiamas, tai jo, visai reikėtų.“ (J-EKSP-2)

2.6.3 Tyrimo dalyvių gyvenimo Lietuvoje ateities perspektyvos

Tyrimo dalyvių buvo klausama, **kokias ateities perspektyvas mato mieste** (ir bendrai Lietuvoje), kuriame gyvena. Dauguma informantų teigė, kad išvykti iš šalies neplanuoja, o dalis įvardijo, kad norėtų atsivežti ir likusius šeimos narius. Dažniausiai taip atsakę tyrimo dalyviai teigė esantys **patenkinti gyvenimu Lietuvoje** (turi darbą, namus ir pan.) ir **jaučiasi esantys visuomenės dalimi**. Kita priežastis, kodėl tyrimo dalyviai planuoja likti gyventi Lietuvoje, susijusi su **vaikais** (palankesnės sąlygos juos auginti, geresnės švietimo perspektyvos ir pan.).

Jonavos rajone kalbinti ne ES piliečiai sakė, kad tikisi savo ateitį kurti Lietuvoje, kai kurie jų pasakojo apie planus įsigyti būstą ar steigti nuosavą verslą.

„Yra nemažai lietuvių, kurie klausia „Kodėl tu čia atvykai, visi tik bėga iš tos Lietuvos, ypač jaunimas, o tu atvažiuai čia gyventi“. Man perspektyvos yra, kad ramu, yra darbas, yra būstas, šilta, gera, viskas ko reikia žmogui. <...> Taip jaučiuosi kaip pas save, lyg būčiau čia gimusi. Žmonės neleidžia pasijusti neįaukiai, labai pozityviai žiūri.“ (J-5M)

„Ir aš noriu gyventi Lietuvoje, nenoriu išvykti iš čia tikrai, nes pripratau, aš pripratau ir mano žmona, ir mano vaikai tikrai. <...> nežinau kaip čia bus ateity, nes gal pavyzdžiui, po 10 metų pasibaigęs Sirijoje karas ir aš norėčiau grįžti į Siriją, gal mano vaikai nenorės ten grįžti.“ (J-6V)

„Patinka socialinis vystymasis, daugiau galimybių nei Ukrainoje. Nežinau kas čia galėtų man nepatikti. Viskas patinka. <...> Taip, planuojame pasilikti, mes pardavėme savo namą Ukrainoje. Mes atvažiuojame pas tėvus. Vaikai moka kalbą, be abejo mokysis toliau. Mes planuojame turėti savo asmeninį būstą. Jei niekas nepasikeis pačioj Lietuvoj su karantiniais ir visais kitais klausimais, planuojam gauti pilietybę. Mes atvažiuojame čia su tikslu pasilikti.“ (J-10M)

Įdomu pastebėti, kad Jonavos rajone kalbinti ekspertai apie užsieniečių gyvenimo perspektyvas Jonavos rajone mano priešingai, nei tyrime dalyvavę ne ES piliečiai, ir teigia manantys, kad šis rajonas užsieniečiams yra tik laikina stotelė. Tačiau būtent toks savivaldybės požiūris gali ir nulemti nepakankamą integracijos priemonių pasiūlą bei geresnį paslaugų pritaikomumą užsienio šalių piliečiams, o tai gali tapti priežastimi, kodėl šie rinksis gyvenimui daugiau galimybių galinčius pasiūlyti didžiuosius šalies miestus.

„Iššūkiai tokie kaip ir iššūkiai. Pirmiausia reikia perprasti jų pačių poziciją, ko jie nori, koks jų tikslas yra, nes, sakau, dažnu atveju tikslas tikrai nėra Jonava. O paslaugas tu suteikti vis tiek turi tam asmeniui.“ (J-EKSP-1)

„Šiai dienai neturim tokių žmonių, kurie norėtų Jonavoj gyventi, va kur bėda. Kai jie kažkaip tai, tas bumus buvo, tie sirai buvo, ieškojo tų būstų, jis kažkaip praėjo ir kažkaip <...> sustojo tas reikalas.“ (J-EKSP-4)

3 Ne ES piliečių integracijos galimybės savivaldybėje: paslaugų, paslaugų infrastruktūros ir miesto atvirumo vertinimas

Šioje ataskaitos dalyje, remiantis kokybinių ekspertinių interviu ir kiekybinės anoniminės anketinės apklausos, skirtos savivaldybių skyrių²⁶ ir savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovams²⁷, duomenimis, aptariamos ne ES piliečių integracijos galimybės Jonavos rajone.

3.1 Migracijos situacija savivaldybėje ir užsieniečių integracijos aktualumas

Aplinkybė, kad Jonavos rajone įkurtas Pabėgėlių priėmimo centras (PPC), lemia, kad dalis leidimus gyventi šalyje gavusių prieglobsčio prašytojų pasilieka gyventi Jonavos mieste.

73

„Kontekstas tai būtų toks – ne paslaptis, kad mes turim Ruklos pabėgėlių centrą ir mums kitataučiai visiškai nėra naujiena, greičiau priešingai – tai yra labai įprastas dalykas, labai įprastas reiškinys, nes pabėgėlių centras atsirado jau po nepriklausomybės atkūrimo, visai greitai pakankamai. Tai jau daug metų, iš tikrųjų, daugiau negu du dešimtmečius mes šitą kontekstą savo rajone tikrai turim.“ (J-EKSP-1)

Tad savivaldybei **užsieniečių integracijos klausimas yra itin aktualus** tiek siekiant visapusiškos į savivaldybę atvykstančių gyventi ne ES piliečių, tiek miesto ir jo gyventojų gerovės. Taip mano ir tyrime kalbinti ekspertai:

„Kodėl mums yra visai svarbūs tie žmonės, tiek ir tie patys ukrainiečiai, ar <...> kad ir tas indas, sukuria pridėtinę vertę mūsų miestui, pasiūlo veiklų. Būna pati ta darbo jėga. Ir nebūtinai darbo jėga. Va, pavyzdžiui, <...> įdarbinta Rukloje ukrainietė moteris <...> turi septynis vaikus. Tai puiku, tai, vadinasi, <...> į švietimo sistemą jau ateina septyni vaikai. Tai mums jau yra labai gerai. Tai reiškia tiek ir mokytojos turės darbo, tiek ir darželio auklėtojos turės darbą. Neskirstom savo gyventojų, kad jis yra tas <...> ir anas, čia veikia partnerystės principas. Visi mes esam vieningi, turim būti, ir turėti abipusę tokią, negražiai gal pasakysiu, naudą, tiek mes jiems teikiame, tiek jie mums, ir tas ratas tada sukasi.“ (J-EKSP-1)

²⁶ Per apklausą, skirtą savivaldybių administracijos skyriaus atstovams, buvo klausiami apie savivaldybės ir savivaldybės įstaigų teikiamas paslaugas, jų prieinamumą ne ES šalių piliečiams ir ne ES šalių piliečių poreikius. Jonavos rajono savivaldybėje šią apklausą užpildė 3 savivaldybės administracijos skyriaus atstovai, atsakingi arba iš dalies atsakingi už socialines paslaugas ir būstą, integraciją į darbo rinką, lygias galimybes ir sveikatos priežiūros paslaugas.

²⁷ Per apklausą, skirtą savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovams, buvo klausiami apie konkrečių įstaigų teikiamas paslaugas, paslaugų ir informacijos apie jas prieinamumą ne ES šalių piliečiams ir ne ES šalių piliečių poreikius. Ją Jonavos rajono savivaldybėje užpildė 31 skirtingų įstaigų atstovas: 24, atstovaujantys švietimo įstaigoms, 3, atstovaujantys sveikatos priežiūros įstaigoms, 3, atstovaujantys kultūros įstaigoms, ir 1, atstovaujantis socialinių paslaugų įstaigai.

„<...> apskritai užsieniečių integracija yra turbūt visuomenės brandos tam tikras rodiklis. Tai jeigu mes norime, o mes norime būti pažangi savivaldybė, kuri yra tolerantiška ir atvira, ir taip toliau, tai taip, tai yra atviros visuomenės tam tikras rodiklis, tai yra aktualu.“ (J-EKSP-2)

Kiekybinėje apklausoje dalyvavusių savivaldybių skyrių atstovų nuomone, **didžiausias dėmesys turi būti skiriamas ne ES piliečių integracijos į darbo rinką klausimams**. Šią sritį kaip prioritetą išskyrė 2 iš 3 savivaldybės administracijos skyriaus atstovai, dar 1 asmuo užimtumą įvardijo kaip antrą svarbiausią integracijos sritį. Kaip kitas svarbias sritis atstovai išskyrė socialines paslaugas ir būstą, švietimą, sveikatos priežiūros paslaugas. Mažiausiai svarbiomis integracijos sritimis buvo pasirinktos kultūra ir lygios galimybės.

Kokybiniame tyrime dalyvavusių ekspertų nuomonė iš dalies sutampa su kiekybinės apklausos duomenimis. Informantai akcentavo, kad ne ES piliečiams svarbu užtikrinti integracijos į darbo rinką galimybes ir stabilias pajamas, kad galėtų patenkinti pagrindinius savo ir šeimos narių poreikius, vaikų švietimo galimybes ir sveikatos priežiūrą. Atskirai kalbant apie prieglobsčio gavėjų grupę pabrėžiamas ir saugumo jausmas.

„<...> sakykim pabėgėlius, kad būtų užtikrintas saugumas, jų saugumas, tų šeimų narių saugumas, <...> ir užtikrintos kažkokios tai pajamos, pagalba visose klausimuose, psichologo, gydytojo, vertimo paslaugos. Pagaliau gyvenimas: kur gyventi, minimalus apsistojimas, maksimalus visas gerbūvis to žmogaus, kurį jis tikisi gauti. Kaip jau <...> minėjau pirmoje dalyje dėl atlyginimų, o ką mes mokam, ten pašalpos tokios <...>, bet yra visą laiką jiems interesas, kad pradėtų dirbt, darbo metu jiems mokama pašalpa, tai toks paskatinimas, motyvacija yra. Svarbiausia, kad jis būtų motyvuotas čia gyventi. Visas gyvenimas, kad būtų numatytas, apgalvotas, sudėliotas. <...> pabėgėlis Jonavos nesirenka – „nevažiuosim, mes į Vilnių norim“, nes yra trys pagrindiniai motyvai: darbas, gyvenimas, darželis/mokykla, gydymas <...>.“ (J-EKSP-4)

74

3.2 Paslaugų planavimas ir prieinamumas ne ES piliečiams

Kokybinis tyrimas Jonavos rajono savivaldybėje atskleidžia, kad planuojant įvairias paslaugas miesto gyventojams atskirai į ne ES piliečių poreikius atsižvelgiama tik iš dalies. Tokios patirtys minimos planuojant:

a | **socialines paslaugas:**

„Mes dirbame tuo principu, kad kiekvienas žmogus, kuris nori gauti socialines paslaugas, jo poreikiai yra įvertinami ir sudaromas planas. Jis tiesiog yra pagalbos planas. Ir tada atitinkamai ar tai šeima, ar tai asmuo, individas, tai tada pagal tai yra parenkamos tam tikros konsultacijos.“ (J-EKSP-2)

b | **su vaikų švietimu susijusias paslaugas** (pvz., komplektuojant klases ir užtikrinant vaikų maitinimą, kuris atitiktų religines normas):

„<...> paimkim tokį dalyką kaip maitinimas mokykloje: mes turime, sakykim, tokių atvykėlių, kurie yra musulmonai, jie lanko mokyklą ir jie, na, negali valgyti tam tikrų maisto produktų ar tam tikros mėsos ir t. t. Tokiu atveju mes <...> įsikišame, ir organizuojame tų tokių moksleivių maitinimą taip, kad, na, tai nepažeistų jų kultūros, jų įsitikinimų ir religijos.“ (J-EKSP-1)

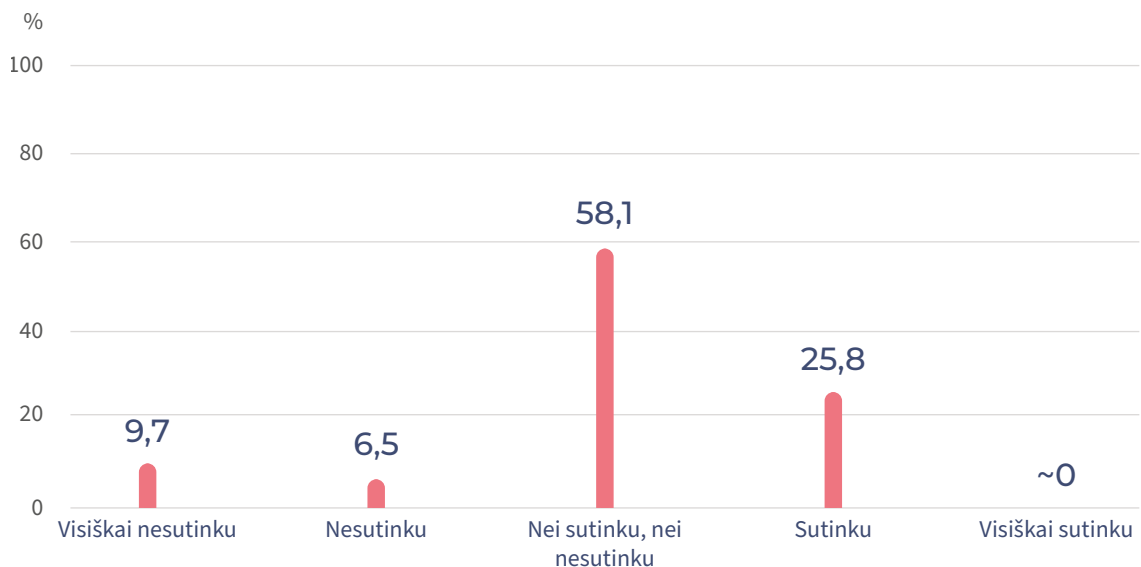
„<...> mes net komplektuodami klases, va, sakykime, ir Rukla tokia mūsų, ar ne, tai net kai komplektuojam mokykloje klases, netgi yra atskira klasė komplektuojama <...> tiems užsieniečiams, tai reiškia, kad duomenys apie juos yra nuolat kaupiami, renkami ir analizuojami, ir į juos yra reaguojama.“ (J-EKSP-1)

Svarbu pastebėti, kad savivaldybės atstovų įvardytas atskirų užsieniečių klasių komplektavimas kelia abejonių dėl priemonės efektyvumo ir ilgalaikio poveikio. Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad atskirų, mažumų grupėms priklausančių mokinių klasių formavimas turi neigiamų pasekmių šių mokinių mokymosi rezultatams (Heckman, 2008²⁸) ir dažniau lemia šių vaikų socialinę atskirtį (Lu, Y., Zhou, H., 2013²⁹).

Kiekybinės anoniminės anketinės apklausos duomenys atskleidžia, kad **savivaldybės atstovai buvo linkę nesutikti, jog planuojant paslaugas savivaldybės gyventojams svarbu įvertinti specifinius ne ES šalių piliečių poreikius**. Šie specialistai pažymėjo, kad savivaldybėje visiems gyventojams paslaugos teikiamos vienodai, neišskiriant ne ES šalių piliečių ir jų poreikių.

Daugiau nei pusė (apie 58 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų³⁰ nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos įstaigose planuojant paslaugas atsižvelgiama į ne ES šalių piliečių poreikius. 8 atstovai (apie 26 proc.) su teiginiu sutiko³¹, 5 iš 31 atstovo (apie 16 proc.) nesutiko arba visiškai nesutiko³². Nė vienas iš atstovų nepažymėjo, kad visiškai sutinka su teiginiu (žr. Grafiką Nr. 1).

Grafikas Nr. 1. Atsakymų į klausimą „Ar sutinkate su teiginiu, kad jūsų atstovaujamai įstaigai planuojant paslaugas gyventojams atsižvelgiama į ne ES šalių piliečių poreikius?“ pasiskirstymas pagal atsakymus (N = 31).

²⁸ Heckman, F. (2008). Education and the Integration of Migrants, NESSE Analytical Report 1 for EU Commission DG Education and Culture. Interneto prieiga: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/19250>.

²⁹ Lu, Y., Zhou, H. (2013). Academic Achievement and Loneliness of Migrant Children in China: School Segregation and Segmented Assimilation, Comparative Education Review, Vol. 57, no. 3. Interneto prieiga: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/667790>.

³⁰ Arba 18 iš 31 apklausoje dalyvavusio įstaigų atstovo, iš kurių 13 atstovauja švietimo, 2 – sveikatos priežiūros, 3 – kultūros įstaigoms.

³¹ Iš jų 7 atstovauja švietimo, 1 – socialines paslaugas teikiančiai įstaigai.

³² 3 įstaigų atstovai su teiginiu visiškai nesutiko (2 švietimo ir 1 sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų atstovas), 2 – nesutiko (abu iš jų yra švietimo įstaigų atstovai).

Kad būtų atsižvelgiama į skirtingus užsienio šalių piliečių poreikius, svarbus strateginis savivaldybės požiūris į užsieniečių integraciją, kryptingas paslaugų pritaikymo užsieniečių poreikiams planavimas ir finansavimo, kad būtų galima įgyvendinti šias paslaugas, užtikrinimas.

„<...> tu negali vienos kažkokios grupės atstovauti neturėdamas tam tikrų pritarimų administracijos, kad taip, mes taip judame. <...> jeigu tiesiog sakysi mums reikia to ir to, tai čia „pff“, norėk tu ten ko nori, ta prasme, rašyk projektus ir gauk pinigus iš kur nors. Yra tas toks, kad vis tiek turi būti strategiškai priimtas jau viršūnių lygmeny tam tikras sprendimas, kad mes taip judėsime. Ir tada taip, tada tu gali sakyti: „Va mes įsipareigojam, mes pasirašėm, kad mes kaip rajonas judam ir tada mums reikia to ir to, ir to.“ (J-EKSP-2)

Kaip atskleidžia tyrimas, nors savivaldybės darbuotojai palankiai žiūri į savivaldybėje gyvenančių migrantų integraciją, atskiro **finansavimo**, skirto **užsieniečių integracijos priemonėms ir paslaugoms**, pritaikytoms prieš specifinių užsieniečių poreikių (pvz., asmenims, negebantiems kalbėti valstybine kalba), **įgyvendinti** iš savivaldybės lėšų neskiriama.

„<...> tokios dalies nėra numatyta, jiniai būna numatoma tik tai tuo atveju, jeigu <...> dalyvaujam kokiam nors projekte, mes gaunam Europos Sąjungos, tarkim finansavimą jeigu mums reikalingas prisidėjimas savivaldybės biudžeto tai <...> tada taip.“ (J-EKSP-1)

Savivaldybė skiria finansavimą įvairių sričių projektinėms veikloms įgyvendinti, tarp jų tarpkultūriniam dialogui skatinti. Tačiau reikėtų akcentuoti, kad tokios veiklos yra fragmentinės, o veiklų įgyvendinimas projektų rėmuose neužtikrina jų tęstinumo.

„Mes labai daug nevyriausybininkų veiklų finansuojam. <...> kviečiam teikti paraiškas įvairių sričių projektams. Tai yra jaunimo, vasaros užimtumas, kultūros ir meno projektai, bendruomenių projektai, ta prasme, galimybių pasiimti tuos pinigus tai tikrai <...>. Bet juose veiklos su pabėgėliais yra, jeigu ir yra numatytos, tai būna labai epizodinės, jas, pavyzdžiui, yra buvę kad nusimato jaunimo organizacijos, vyksta susipažinimai <...> [bendros veiklos – aut. past.] su Ruklos pabėgėlių centru <...>, aišku, tenai labai priklauso irgi nuo periodo, kartais būna to jaunimo arba vaikų, kartais mažiau, kartais daugiau, <...> tai yra ne viena jaunimo organizacija dariusi ir įtraukusi į projektus. Kokias bendras veiklas jie daro? Pasikeičia, pavyzdžiui, kultūriniais dalykais, mergaitės ten kokios afganistanietės gali paišyti lietuviukams su tais „Chna“ [dažais – aut. past.], lietuviukai vėl kažką ten mokina žvakių liejimą ar kažką. Tai va tokių dalykų tikrai būna. <...> jie tikrai į projektus atsispindi. Bet jie būna epizodiniai. Tai nėra kažkokio siekis tęstinumo. Tikrai ne.“ (J-EKSP-1)

Kad būtų tinkamai atsižvelgiama į užsieniečių, gyvenančių savivaldybėje, poreikius ir siekiant užtikrinti jiems reikalingų paslaugų prieinamumą, svarbu tinkamai atstovauti šiems žmonėms savivaldybės lygmeniu. Kaip atskleidžia kokybinis tyrimas, patys **užsieniečiai tiesiogiai neįtraukiami į konsultavimo ir sprendimų priėmimo procesus**. Savivaldybės atstovas (-ė) įvardijo, kad galimybę įsitraukti į tokius procesus turi NVO ir migrantų bendruomenių atstovai. Tačiau reikėtų pastebėti, kad savivaldybėje tokių organizacijų nėra, tad užsieniečiams tiesiogiai neatstovaujama.

„<...> savivaldybėje yra nevyriausybinių organizacijų taryba, yra bendruomeninių organizacijų taryba, tai yra tokios tarybos, kurių sudėtyje NVO atstovų arba bendruomenių atstovų tikrai yra ir jie visą laiką gali teikti [pasiūlymus – aut. past.]. Sakykim <...> tas strateginis planas būna pristatomas visuomenei, ir jie tikrai gali teikti savo kažkokias mintis ir pasiūlymus.“ (J-EKSP-1)

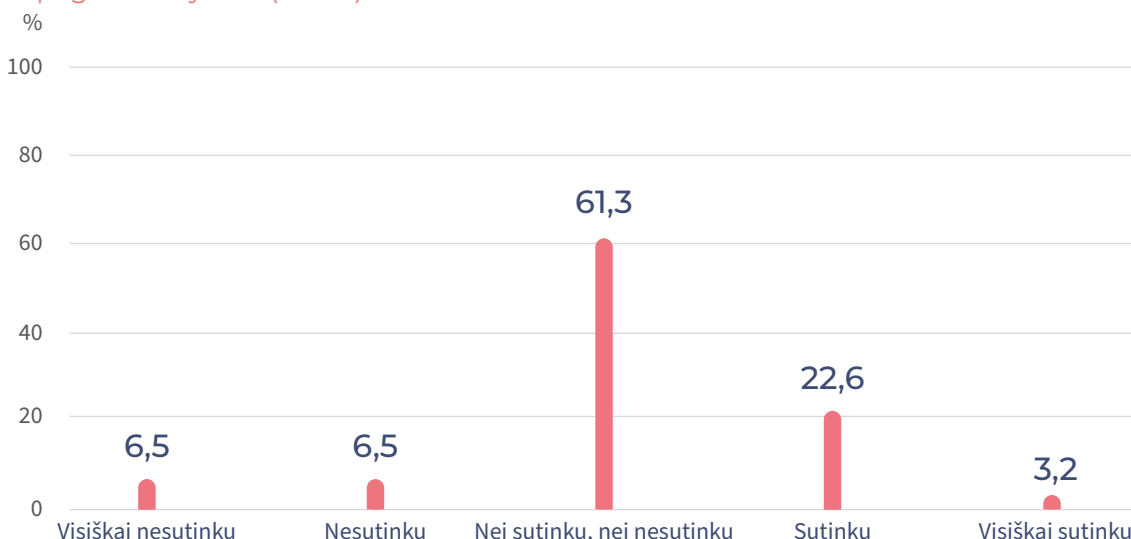
Tokia savivaldybės pozicija atsispindi ir kiekybinės apklausos atsakymuose – 2 iš 3 apklausą užpildžiusių savivaldybės administracijos skyriaus atstovų nemano, kad savivaldybėje planuojant paslaugas gyventojams įtraukiamos integracijos paslaugas ne ES šalių piliečiams teikiančios NVO, ne ES šalių piliečių organizacijos ar bendruomenės. Vienas savivaldybės administracijos skyriaus atstovas pažymėjo, kad tokios organizacijos ar bendruomenės į paslaugų planavimą įtraukiamos kartais.

3.3 Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pritaikymas ne ES piliečiams

2 iš 3 kiekybinėje apklausoje dalyvavusių savivaldybės administracijos skyriaus darbuotojų negalėjo nei sutikti, nei nesutikti su teiginiu, kad savivaldybės infrastruktūra (interneto puslapis, informacija apie teikiamas paslaugas ir pan.) yra pritaikyta lietuvių kalba nekalbantiems užsienio šalių piliečiams. 1 savivaldybės administracijos skyriaus darbuotojas su teiginiu visiškai nesutiko.

Panašios tendencijos pastebimos ir analizuojant savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų atsakymus. Dauguma (apie 61 proc.) įstaigų atstovų³³ nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos įstaigos infrastruktūra yra pritaikyta lietuvių kalba nekalbantiems užsienio šalių piliečiams. 7 atstovai (apie 23 proc.)³⁴ su teiginiu sutiko, 1 visiškai sutiko, po 2 atstovus su teiginiu visiškai nesutiko arba nesutiko³⁵ (žr. Grafiką Nr. 2).

Grafikas Nr. 2. Atsakymų į klausimą „Ar sutinkate su teiginiu, kad įstaigos infrastruktūra yra pritaikyta lietuvių kalba nekalbantiems užsienio šalių piliečiams?“ pasiskirstymas pagal atsakymus (N = 31).

Kokybinio tyrimo duomenys taip pat rodo, kad **savivaldybės infrastruktūra nėra pakankamai pritaikyta užsienio šalių piliečiams, ypač negebantiems susikalbėti lietuvių kalba**. Visų pirma, savivaldybėje nėra **darbuotojo, kuris būtų tiesiogiai atsakingas už informacijos / konsultacijų teikimą užsieniečiams**. Kaip įvardijo savivaldybės administracijos atstovas (-ė), savivaldybė yra paskyrusi asmenį, kuris tiesiogiai atsakingas už prieglobsčio gavėjų integraciją, tačiau užsienietis, kuris kreipiasi į savivaldybę dėl konsultacijos, nebūtinai bus nusiųstas pas šį pareigūną.

³³ Arba 19 iš 31 apklausoje dalyvavusio įstaigų atstovo, iš kurių 15 atstovauja švietimo, 2 – sveikatos priežiūros ir 2 – kultūros įstaigoms.

³⁴ Iš jų 5 atstovauja švietimo, 1 – kultūros ir 1 – socialinių paslaugų įstaigai.

³⁵ Su teiginiu visiškai sutiko 1 švietimo įstaigos atstovas (-ė), visiškai nesutiko 1 švietimo, 1 sveikatos priežiūros įstaigos atstovas (-ė); su teiginiu nesutiko 2 švietimo įstaigų atstovai.

„<...> žinot, tas „atsakinga“ tai nereiškia, kad jau <...> turi viską padaryti. Nes galiu tiesiog elementariai <...> pamodeliuot realią situaciją. Jeigu toks žmogus ateina jis nežino, jis ateina į pastatą, jis aišku nežino kur kreiptis, gi neis ten į pirmą, į antrą, į trečią kabinetą. Jis ateis, greičiausiai, į asmenų aptarnavimo pirmą langelį, jį nusiųs tada, arba eis tiesiai pas direktorių, sakykim, arba į administracijos vadovus iš karto kreipsis. Nu tai gerai, ateina toks asmuo. Ką mes darom? Klausiam, kokia tavo problema, problema tokia, puiku, išsikviečiam specialistą, jis ateina ir žiūrim, ką mes galim daryt. Pas mus įvairiai būna. Būna, kad ateina ne kitataučiai, bet ateina tiesiog paprastas žmogus ir jis nežino kur eit, jeigu toj savivaldybėj nesilanko. Visąlaik jis yra nukreipiamas. Ir nestumdomas, kad tu ten eik, ten eik. <...> Bet dažniausiai mes netgi tokią praktiką naudojame, kad patys kviečiam specialistus, jį pasiima, palydi tą žmogų, suteikia konsultaciją.“ (J-EKSP-1)

Dauguma (apie 61 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų taip pat pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams, bet jie nėra išimtinai atsakingi už darbą su užsienio šalių piliečiais³⁶. 8 įstaigų atstovai (apie 26 proc.) įvardijo, kad jų įstaigose dirbančių asmenų, pasirengusių suteikti informaciją į įstaigą besikreipiantiems užsienio šalių piliečiams, nėra³⁷. 4 įstaigų atstovai pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose dirba asmenys, galintys išimtinai suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams³⁸.

Kaip jau aptarta ankstesnėse ataskaitos dalyse (žr. sk. 2.4 ir 2.6.2), dažniausias **informacijos šaltinis apie įvairias paslaugas** ne ES piliečiams yra artimas socialinių ryšių ratas. Jonavos rajone, kitaip nei kitose tyrime dalyvavusiose savivaldybėse, itin svarbiu informacijos šaltiniu tampa PPC, taip pat (nors kiek rečiau) NVO, kuriojančios ne ES piliečių integraciją, ir Jonavos rajono socialinių paslaugų centras. Tokiomis pat įžvalgomis dalijosi ir tyrime dalyvavę ekspertai, ypač akcentuodami NVO vaidmenį informuojant užsieniečius apie įvairias paslaugas Jonavos rajone, be kurių informacijos pasiekiamumas yra itin ribotas.

„<...> jeigu mes kalbam apie pabėgėlius, tai pirmiausia visą informaciją jie gauna pabėgėlių centre. Tai pabėgėlių centras yra tas, kuris jau juos gali nukreipinėti toliau būtent į mūsų savivaldybę.“ (J-EKSP-1)

„<...> Jonavoj integraciją vykdo dvi organizacijos, tai yra Caritas ir Raudonasis Kryžius. Tai jie žino apie tą mūsų projektą <...>. Bet jeigu žmogus <...> niekieno, <...>, tai jam čia reikia paieškoti tos informacijos, iš esmės niekas neatneša jam tos informacijos ant lėkštės.“ (J-EKSP-2)

Reikiamą informaciją taip pat gali suteikti ir Jonavos rajono socialinių paslaugų centras, įgyvendindamas projekto, susijusio su užsieniečių integracija, veiklas:

„<...> [projekto – aut. past.] veiklos yra tokios jau koncentruotos labiau į <...> paprastą socialinę informaciją apie tai, kas, kaip veikia, kaip nueiti, ką padaryti, tai visiškai tokius žemiškus labai dalykus kalbant apie socialinį orientavimąsi, <...> kaip nueiti į Darbo biržą, kaip ką padaryti Paramos skyriuje ir kažkokie kiti dalykai.“ (J-EKSP-2)

Vis tik kaip vieną pagrindinių informacijos šaltinių ekspertai buvo linkę išskirti ne ES piliečių turimus socialinius ryšius.

³⁶ Arba 19 iš 31 apklausoje dalyvavusio įstaigų atstovo, iš kurių 14 atstovauja švietimo, 1 – sveikatos priežiūros, 3 – kultūros ir 1 – socialinių paslaugų įstaigai.

³⁷ Iš jų 7 atstovauja švietimo, 1 – sveikatos priežiūros paslaugų įstaigai.

³⁸ Iš jų 3 atstovauja švietimo, 1 – sveikatos priežiūros paslaugų įstaigai

„Jeigu tai yra užsienietis, kuris turi nors kažkokių socialinių ryšių Jonavoje, tai ta informacija jam yra labai lengvai prieinama. Nes mažam mieste visi šitie skelbimai, informacijos šiaip kažkur, jie tokie ne visai veiksmingi iš esmės. Tai mūsų praktika, visi mūsų kitataučiai, kurie dalyvauja mūsų veikloj, tai jie ateina su tuo principu iš lūpų į lūpas. Tai reiškia, jeigu kažkas kažką žino, pasakė, kad mes ten buvom ten, ir po to va tas labai greitai nuvilnija. Ir šiaip ta bendruomenė, kuri daugmaž turi keletą asmenų čia, ir jeigu žmogus nors kažkokius kontaktus turi su kitais užsieniečiais, kurie čia gyvena, tai labai greitai ta informacija ateina.“ (J-EKSP-2)

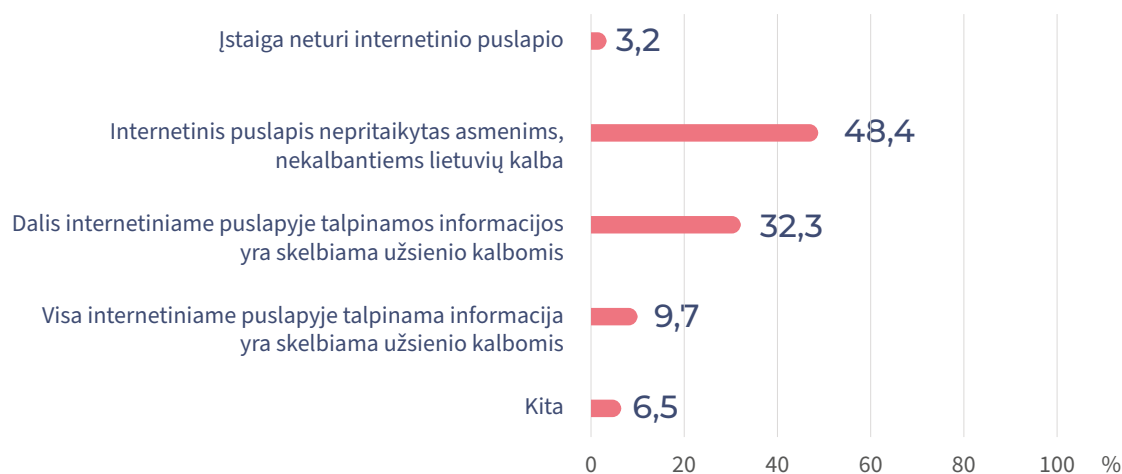
Tai, kad vienas pagrindinių informacijos šaltinių yra turimi socialiniai kontaktai, iš dalies yra susiję su **informacijos stoka viešojoje erdvėje** – institucijų interneto puslapiuose ir pan. Kalbinti savivaldybės administracijos ir savivaldybei pavaldžių institucijų atstovai pripažįsta, kad viešai institucijų interneto puslapiuose skelbiama informacija dažniausiai prieinama tik lietuvių kalba. Tais atvejais, kai informacija skelbiama užsienio kalbomis, ji yra skurdi, nebūtinai atliepanti lietuvių kalba nekalbančio asmens poreikius.

„<...> mes turim savivaldybės, <...> [internetinį – aut. past.] puslapį <...>, bet aišku ten tikrai nėra informacijos nei rusų, nei anglų kalba, beje, naują daromės puslapį dabar tai gal bus kažkaip kitaip. Bet net jeigu ir būtų ta informacija ir rusų, ir anglų kalba, reikia suprasti, kad tam žmogui kalbama kalba tos informacijos nebus. Tai pirminis tas taškas yra Ruklos pabėgėlių centras, kuris jau vėliau gali nukreipinėti.“ (J-EKSP-1)

„Tai pagrinde informacija yra skelbiama lietuviškai. <...> bendrą informaciją anglų kalba turim, bet ji tokia skurdoka. Tai iš esmės tą informaciją jis gali gauti va tik tai tokiu būdu, pasižiūrėjęs internete, viešoj erdvėj visur, puslapyje savivaldybės, tai šita informacija yra prieinama.“ (J-EKSP-2)

Į klausimą, kaip įstaigos interneto puslapis yra pritaikytas asmenims, nekalbantiems lietuvių kalba, **beveik pusė (apie 48 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų atsakė, kad interneto puslapis nepritaikytas asmenims, nekalbantiems lietuvių kalba**³⁹. Tik 3 atstovai (mažiau nei 10 proc.) pažymėjo, kad visa interneto puslapyje pateikta informacija skelbiama užsienio kalbomis⁴⁰, ir dar 10 (apie 32 proc.) teigė, kad dalis interneto puslapyje skelbiamos informacijos pateikta užsienio kalbomis⁴¹. 1 respondentas įvardijo, kad jo atstovaujama įstaiga neturi interneto puslapio, 1 asmuo pažymėjo, kad interneto puslapis kuriamas. Dar 1 atstovas (-ė) į klausimą atsakė komentaru, kad yra galimybė pasinaudoti „Google“ vertėju (žr. Grafiką Nr. 3).

Grafikas Nr. 3. Atsakymų į klausimą „Kaip įstaigos internetinis puslapis yra pritaikytas asmenims, nekalbantiems lietuvių kalba?“ pasiskirstymas pagal atsakymus (N = 31).

³⁹ Arba 15 iš 31 apklausoje dalyvavusio įstaigų atstovo, iš kurių 12 atstovauja švietimo, 2 – sveikatos priežiūros ir 1 – kultūros įstaigai.

⁴⁰ Iš jų 2 atstovauja švietimo, 1 – kultūros įstaigai.

⁴¹ Iš jų 8 atstovauja švietimo, 1 – socialines paslaugas teikiančiai įstaigai ir 1 – kultūros įstaigai.

Atstovų, kurių įstaigų interneto puslapiuose skelbiama informacija arba dalis informacijos užsienio kalbomis, buvo paprašyta įvardyti, kokiomis kalbomis informacija prieinama. 13 atstovų įvardijo anglų kalbą⁴², kitos užsienio kalbos paminėtos nebuvo.

Maždaug 84 proc. savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovams skirtą apklausą pildžiusių asmenų įvardijo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose **dirba asmenys, galintys suteikti informacijos užsienio kalbomis**⁴³. 3 atstovai taip pat pažymėjo, kad užsienio šalių piliečiai, nekalbantys lietuviškai, turi galimybę gauti vertėjo paslaugas⁴⁴. Dar 3 įstaigų atstovai pripažino, kad informacija prieinama tik lietuvių kalba⁴⁵. Daugiausia įstaigų atstovų pažymėjo, kad **įstaigose dirbantys asmenys gali suteikti informaciją anglų kalba (30) ir rusų kalba (30)**. 9 įstaigų atstovai taip pat įvardijo vokiečių kalbą, 6 – lenkų kalbą.

Kiekybinėje apklausoje dalyvavę savivaldybių skyrių atstovai pažymėjo, kad savivaldybėje dirba asmenys, galintys suteikti informaciją anglų ir rusų kalbomis. Vienas iš respondentų taip pat įvardijo, kad informacija gali būti teikiama ir lenkų kalba. Tai, kad savivaldybėje dirbantys asmenys geba užsieniečius aptarnauti rusų ir anglų kalbomis, patvirtino ir kokybiniame tyrime dalyvavę ekspertai.

„<...> jeigu tikrai atvyksta į savivaldybę, irgi, jeigu yra <...> galimybė kalbėti, rusų arba anglų kalba, tai taip, galima susišnekėti. Manau, kad tikrai didelių problemų nėra.“ (J-EKSP-1)

Nors per kiekybinę apklausą 2 savivaldybės administracijos skyriaus atstovai įvardijo, kad savivaldybėje ir jai pavaldžiose įstaigose yra galimybė gauti vertėjo paslaugas, tai paneigia kokybinio tyrimo duomenys. Kalbinta (-s) savivaldybės administracijos atstovas (-ė) teigė, kad tais atvejais, kai prireikia vertėjų pagalbos, klaujamasi PPC arba NVO pagalba.

„Čia yra per didelė prabanga įstaigai turėti vertėją <...>, tam ir yra tas pabėgėlių centras, o po to jau, sakykim, kitos institucijos, nu, įstaiga pati tikrai pati nesamdys – to jos neturi tam, vienas dalykas, nes neskiria jų biudžetams niekas tokių pinigų, <...> aišku, labai pagelbėtų nevyriausybinės organizacijos, nes, sakykim, bandau paimti tokių analogijų, kaip kurčnebyliai, ar ne, ir gestų vertėjai, tai vėlgi, jie vienijami nevyriausybinių organizacijų, ir nevyriausybinės organizacijos tarpininkauja, sakykim, jeigu reikia tų gestų vertėjų paslaugų. Nes tokių vertėjų yra labai mažai.“ (J-EKSP-1)

Pasitaiko atvejų, kai užsieniečiai paprašo pažįstamų, kad šie galėtų palydėti juos į tam tikras institucijas ir pagelbėtų vertėjudami (apie tarpininkavimo paslaugų trūkumą plačiau aptariama sk. 2.6.2).

„<...> buvo tikrai viena moteris, kuri nei angliškai, nei rusiškai, nu vienu žodžiu, su ja susikalbėti neina, <...> bet šalia jos visą laiką yra tie kiti pabėgėliai, ir jeigu tu jai užduodi klausimą, jie jai išverčia ir tau atsako. Nu, pavyzdžiui, ten rusų kalba. Nu tai va. Tokie jie vienas kitam pagelbėja.“ (J-EKSP-1)

Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pri(si)taikymas

Toliau šios ataskaitos dalyje, remiantis kiekybinės apklausos rezultatais, plačiau aptariama, kaip paslaugos ir paslaugų infrastruktūra yra pritaikyta savivaldybei pavaldžiose įstaigose, kurios teikia sveikatos priežiūros, socialines, švietimo ir kultūros paslaugas.

⁴² Iš jų 10 atstovauja švietimo, 1 – socialines paslaugas teikiančiai įstaigai ir 2 – kultūros įstaigoms.

⁴³ Arba 26 iš 31 apklausoje dalyvavusio įstaigų atstovo, iš kurių 20 atstovauja švietimo, 1 – socialines paslaugas teikiančiai įstaigai, 3 – sveikatos priežiūros ir 2 kultūros įstaigoms.

⁴⁴ Iš jų 2 atstovauja švietimo, 1 – kultūros įstaigai.

⁴⁵ Iš jų 2 atstovauja švietimo, 1 – kultūros įstaigai.

3.3.1 Sveikatos priežiūros paslaugos⁴⁶

Paslaugų prieinamumas

2 sveikatos priežiūros įstaigų atstovai pažymėjo, kad jų atstovaujamos sveikatos priežiūros įstaigose dirba specialistai, galintys teikti sveikatos priežiūros paslaugas lietuvių kalba nekalbantiems ne ES šalių piliečiams užsienio kalba (-omis). Trečiasis atstovas (-ė) pakomentavo, kad paslaugų prieinamumas užsienio kalbomis priklauso nuo paslaugas teikiančių konkrečių asmenų gebėjimų.

2 į klausimą atsakiusių įstaigų atstovų teigimu, jų atstovaujamos sveikatos priežiūros paslaugų įstaigose dirba specialistai, galintys lietuvių kalba nekalbančius ne ES šalių piliečius aptarnauti rusų ir anglų kalbomis. 1 iš atstovų taip pat paminėjo lenkų kalbą.

Infrastruktūros pritaikymas

2 iš 3 respondentų pažymėjo, kad jų atstovaujamos sveikatos priežiūros paslaugų įstaigose yra numatyti veiksmai, kai ne ES šalių piliečiai, nemokantys lietuvių kalbos, būtų nusiųsti pas gydytojus, galinčius juos aptarnauti užsienio kalba. 1 atstovas (-ė) pažymėjo, kad tokių numatytų veiksmų nėra. 1 iš atstovų, komentuodamas, kokie siuntimo veiksmai numatyti, įvardijo: „pokalbis telefonu ir sprendžiam dėl galimybės priimti arba ne.“ (J-IST-4)

Atstovavimas

Tik 1 sveikatos priežiūros paslaugų įstaigos atstovas (-ė) pažymėjo, kad įstaiga, planuodama savo veiklas, konsultuojasi su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis. Kitų atstovų teigimu, šiais klausimais nesikonsultuojama.

Religinės teisės

2 iš 3 atstovų nesutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos įstaigose teikiant paslaugas atsižvelgiama į ne ES šalių piliečių religines teises⁴⁷. 1 atstovas su šiuo teiginiu sutiko.

81

3.3.2 Socialinės paslaugos ir būstas

Paslaugų prieinamumas

Socialines paslaugas teikiančios įstaigos atstovas (-ė) pažymėjo, kad lietuvių kalba nekalbantys ne ES šalių piliečiai turi galimybę gauti socialines paslaugas anglų ir rusų kalbomis.

Atstovavimas

Socialines paslaugas teikiančios įstaigos atstovas (-ė) teigimu, įstaiga, planuodama savo veiklas, konsultuojasi su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis.

Darbuotojų teisės ir išnaudojimo prevencija

Už socialines paslaugas ir būstą atsakinga (-s) arba iš dalies atsakinga (-s) savivaldybės atstovas (-ė) apklausoje pažymėjo, kad savivaldybėje nenumatyti veiksmai, kuriais naujai į savivaldybę gyventi atvykę ne ES šalių piliečiai būtų informuojami apie darbuotojų teises ir (arba) pagalbą darbo išnaudojimo atveju. Be to, savivaldybėje lietuvių kalba nekalbantiems užsienio šalių piliečiams neprieinama informacija apie specializuotą ir kitą pagalbą patyrus išnaudojimą darbe. Apklausoje pažymėta, kad tokią pagalbą teikia kitos institucijos, o apklausą pildanti (-s) atstovas (-ė) neturi informacijos apie patyrusiuosius išnaudojimą darbe, todėl negali pakomentuoti, kokiomis kalbomis tokia pagalba prieinama.

⁴⁶ Įstaigų atstovams skirtoje apklausoje į klausimus apie sveikatos priežiūros paslaugas atsakė 3 sveikatos priežiūros paslaugų įstaigų atstovai.

⁴⁷ Pavyzdžiui, skirtingų religijų asmenys turi galimybę gauti sielovados paslaugas; tiekiamas maistas, atitinkantis religines normas (halalasis); suteikiama galimybė, kad asmuo būtų aptarnaujamas tos paties lyties darbuotojo (pvz., kalbant apie musulmonės moteris).

Pagalba moterims migrantėms

Atstovo (-ės) teigimu, savivaldybėje lietuvių kalba nekalbančioms užsienio šalių pilietėms moterims informaciją apie pagalbą patyrus fizinį, psichologinį, ekonominį ar seksualinį smurtą gali suteikti savivaldybės darbuotojai, gebantys aptarnauti asmenis užsienio kalbomis.

Pagalbą smurto atvejais savivaldybėje ES šalių piliečiams teikia pati savivaldybė, kitos institucijos ir specializuotą pagalbą teikiančios nevyriausybinės organizacijos. Atstovas (-ė) apklausoje pažymėjo, kad informacija apie pagalbą smurto šeimoje atvejais prieinama dviem užsienio kalbomis: anglų ir rusų.

Gyvenamosios vietos deklaravimas

Atsakydama (-s) į klausimą, kaip ne ES šalių piliečiams teikiama pagalba deklaruojant gyvenamąją vietą savivaldybėje, už socialines paslaugas ir būstą atsakinga (-s) savivaldybės atstovas (-ė) pažymėjo, kad tokią pagalbą ne ES šalių piliečiai gauna tokia pat tvarka kaip ir kiti miesto gyventojai.

Atstovo (-ės) teigimu, informacija apie gyvenamosios vietos deklaravimą savivaldybės interneto puslapyje prieinama tik viena užsienio kalba (anglų kalba).

Socialinis būstas ir būsto įsigijimo parama

Atsakydama (-s) į klausimą, kaip ne ES šalių piliečiams teikiama pagalba, susijusi su socialinio būsto suteikimu ir valstybės paramos norint įsigyti būstą tvarkymu, už socialines paslaugas ir būstą atsakingo savivaldybės atstovo (-ės) teigimu, savivaldybė teikia paslaugas ne ES šalių piliečiams tokia pat tvarka kaip ir kitiems miesto gyventojams.

Atstovo (-ės) teigimu, informacija, susijusi su socialinio būsto suteikimu ir valstybės parama norint įsigyti būstą, savivaldybės interneto puslapyje prieinama tik viena užsienio kalba (anglų kalba).

82

3.3.3 Švietimas⁴⁸

Mokyklinis ugdymas: išlyginamosios klasės

Pusė (50 proc.) mokyklinio ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad lietuvių kalba nekalbantys nepilnamečiai iš ne ES šalių neturi galimybės mokytis išlyginamojoje klasėje arba išlyginamojoje mobiliojoje grupėje⁴⁹. 5 atstovai teigė, kad lietuvių kalba nekalbantys nepilnamečiai iš ne ES šalių tokią galimybę turi. 1 respondentas atsakė į klausimą komentaru, kad tokių atvejų nepasitaikė, dar 1 atstovas pakomentavo, kad nėra tiek mokinių, kad [mokyklinio ugdymo įstaiga – aut. past.] steigtų išlyginamąją klasę.

Mokyklinis ugdymas: individualūs mokymosi planai

12 iš 14 (apie 86 proc.) mokyklinio ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad lietuvių kalba nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių yra galimybė sudaryti individualų mokymosi planą. Kiti 2 atstovai pažymėjo, kad tokios galimybės jų atstovaujamosiose mokyklinio ugdymo įstaigose nėra.

⁴⁸ Nors įstaigų atstovams skirtoje apklausoje dalyvavo 24 švietimo įstaigų atstovai, tik 20 respondentų atsakė į klausimų dalį, skirtą išskirtinai švietimo įstaigų atstovams (likę 4 užpildė tik bendrus visų įstaigų atstovams skirtus klausimus). Klausimus apie švietimą užpildė 6 ikimokyklinio ugdymo įstaigų atstovai ir 14 mokyklinio ugdymo įstaigų atstovų.

⁴⁹ Arba 7 iš 14 į klausimą atsakusių mokyklinio ugdymo įstaigų atstovų.

Papildoma pagalba

Kiek daugiau nei pusė (55 proc.) visų ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose lietuvių kalba nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių galėtų būti paskirtas asmuo, galintis padėti atvykusiam asmeniui sklandžiai įsitraukti į įstaigos bendruomenės gyvenimą, mokytis ir ugdytis⁵⁰. 6 (30 proc.) respondentai pažymėjo, kad tokios galimybės jų atstovaujamosiose ugdymo įstaigose nėra. Dar 3 respondentai į klausimą atsakė komentarais:

„iš dalies, priklausomai nuo kalbos“ (J-ĮST-9);

„Negaliu atsakyti, nes nesuprantu, ar kalba apie asmenį, ar apie etatą“ (J-ĮST-9);

„Ikimokyklinio amžiaus vaikai patys puikiai integruojasi ir išmoksta lietuvių kalba bendrauti, problema bendraujant su tėvais apie jų vaikų ugdymą. Bet mums padėdavo pabėgėlių centro skirta vertėja. Su rusiškai kalbančiais susikalba lengvai beveik visi darbuotojai.“ (J-ĮST-2)

Socialinio pedagogo ir psichologo pagalba

9 iš 20 (45 proc.) ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose lietuvių kalba nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių socialinio pedagogo ir (arba) psichologo pagalba prieinama tokia pat tvarka kaip ir visiems mokyklose besimokantiems vaikams. 4 (20 proc.) atstovai taip pat pažymėjo, kad tokia pagalba pritaikoma prie specifinių lietuvių kalba nekalbančių nepilnamečių iš ne ES šalių poreikių. 2 respondentai įvardijo, kad tokia pagalba lietuvių kalba nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių neprieinama. Dar 5 atstovai į klausimą atsakė komentarais: 3 asmenys atkreipė dėmesį, kad jų atstovaujamosiose įstaigose nėra tokių ugdytinių / nebuvo poreikio; 1 atstovas pastebėjo, kad šiuo metu jo atstovaujama įstaiga neturi socialinio pedagogo ir psichologo; dar 1 atstovas įrašė, kad „pagalba prieinama tiek, kiek leidžia galimybė susikalbėti kita kalba nei lietuvių“ (J-ĮST-18).

Ugdymo įstaigų atstovų teigimu, socialinio pedagogo ir (arba) psichologo pagalba jų atstovaujamosiose ugdymo įstaigose prieinama anglų (14), rusų (14) ir lenkų (2) kalbomis. 4 atstovai pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose tokia pagalba prieinama tik lietuvių kalba.

Pažangos stebėseną

Lygiai pusė (50 proc.) ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose vykdoma lietuvių kalba nekalbančių nepilnamečių iš ne ES šalių pažangos ir rezultatų stebėseną siekiant užtikrinti sėkmingą šių nepilnamečių integraciją⁵¹. 6 atstovų (30 proc.) teigimu, tokia stebėseną jų įstaigose nevykdoma. Dar 3 atstovai į klausimą atsakė komentarais, kad tokių atvejų nepasitaikė / nebuvo poreikio, 1 asmuo taip pat pažymėjo, kad vykdoma bendra visų ugdytinių pasiekimų ir pažangos stebėseną.

Atstovavimas

9 iš 20 (45 proc.) įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose planuojant veiklas konsultuojamasi su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis. Dar 2 atstovai įrašė, kad konsultuojamasi iš dalies arba esant poreikiui su PPC darbuotojais. Kiti 3 atstovai pakomentavo, kad tai neaktualu / nėra poreikio.

12 iš 20 (60 proc.) atstovų teigė, kad nepilnamečių tėvai, nekalbantys lietuviškai, yra informuojami apie vaikų pažangą ir aktualias bendruomenės, grupės ar klasės naujienas jiems suprantama užsienio kalba⁵². Tik 2 atstovai įvardijo, kad tėvai neinformuojami tokiu būdu. 6 atstovai pakomentavo, kad tai neaktualu / šiuo metu tokių vaikų ugdymo įstaigoje nėra.

⁵⁰ Arba 11 iš 20 į klausimą atsakiusių visų ugdymo (ikimokyklinio ir mokyklinio) įstaigų atstovų.

⁵¹ Arba 10 iš 20 į klausimą atsakiusių visų ugdymo (ikimokyklinio ir mokyklinio) įstaigų atstovų.

⁵² Dalis papildė, kaip tėvai informuojami. Atsakymai: 1) žodžiu, raštu; per šeimos kuratorius (Sirijos piliečių atveju), rusų kalba su rusakalbiais; pagal mokytojų mokamas kalbas žodžiu; pasitelkiant savanorius vertėjus; tėvai patys pasirūpindavo vertėju; padėdavo kitų vaikų tėvai.

Religinės teisės

Į klausimą, ar respondentai sutinka su teiginiu, kad jų atstovaujamosse ugdymo įstaigose teikiant paslaugas atsižvelgiama į ne ES šalių piliečių religines teises⁵³, nebuvo vienareikšmiško atsakymo. 10 atstovų (50 proc.) nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, 7 asmenys (35 proc.) su teiginiu sutiko arba visiškai sutiko, 3 (15 proc.) – nesutiko.

3.3.4 Kultūra⁵⁴

Paslaugų prieinamumas

Nebuvo kultūros įstaigoms atstovaujančio respondento⁵⁵, kuris pritartų teiginiui, kad jų atstovaujamai įstaigai vykdant informacinę sklaidą apie kultūros paslaugas, renginius ir iniciatyvas pamąstoma, kaip informacija pasieks lietuvių kalba nekalbančius ne ES šalių piliečius. Visi 3 kultūros įstaigų atstovai nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad teikiant kultūros paslaugas, įgyvendinant kultūros renginius ir iniciatyvas stengiamasi gerinti turinio prieinamumą lietuvių kalba nekalbantiems asmenims.

Atstovavimas

2 iš 3 įstaigų atstovų sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos įstaigoms planuojant savo veiklas ir (arba) paslaugas pakankamai dėmesio skiriama ir mieste esančių tautinių, religinių bendruomenių kultūrai. 1 apklausą pildęs asmuo su šiuo teiginiu nei sutiko, nei nesutiko.

2 iš 3 respondentų įvardijo, kad jų atstovaujamos įstaigos, planuodamos savo veiklas, nesikonsultuoja su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis. 1 atstovas (-ė) pažymėjo, kad tokios konsultacijos vyksta.

84

3.3.5 Iššūkiai, su kuriais susiduriama teikiant paslaugas ne ES piliečiams

Kalbinti ekspertai atsakydami į klausimą, su kokiais iššūkiais susiduria teikdami paslaugas ne ES piliečiams, dažniausiai išskyrė **iššūkius, kylančius dėl kultūrinių ir religinių skirtumų:**

„<...> kai mes dirbam su šeimom, moterys labiausiai įsitraukia. Vyrų yra sunkiausiai paveikiami ir jų nuostatus labai sunku keisti, ir jie ten vienaip ar kitaip, aišku, vyksta tie procesai ir šeimos, bet visos paslaugos vis tiek labai daug remiasi į moteris, ne vyrus.“ (J-EKSP-2)

„<...> kai statydavau spektaklius, kitą dieną reikėdavo pralaukti visą dieną, kad susirinktų visas kolektyvas. Todėl, kad vieni meldžiasi, kiti meldžiasi, po to visi kartu meldžiasi, nors pasakė, kad ateik ten pirmą valandą, bet jie pirmą valandą užsimanė melstis ir tu turi palaukti, nes jeigu tu nepalauksi, tu išėsi, tu jau juos prarasi. Tiesiog gerbt reikia, aš manau, sakau, mūsų visų papročius. Aišku, laikas bėga, bet randi kažkokią kitą veiklą, apsitari, sakykim, su tom pačiom socialinėm darbuotojom, ką tu toliau į priekį gali padaryti, ir išsisprendžia. Nes, nu, yra tokių keistų momentų, kuriuos mes nelabai suprantam, bet reikia gerbti.“ (J-EKSP-3)

„<...> labai didelių iniciatyvų kartais ir jie labai vengia to, kartais tiesiog nežinau, gal nesinori, gal požiūriai visi, vyrai moteris išleisti negali, turi važiuoti kartu musulmonai, jie ten savas tradicijas turi.“ (J-EKSP-4)

⁵³ Pavyzdžiui, skirtingų religijų asmenys turi galimybę gauti sielovados paslaugas; tiekiamas maistas, atitinkantis religines normas (halalas); suteikiama galimybė, kad asmuo būtų aptarnaujamas tos paties lyties darbuotojo (pvz., kalbant apie musulmones moteris).

⁵⁴ Įstaigų atstovams skirtoje apklausoje į klausimus apie su kultūra susijusias paslaugas atsakė 3 kultūros įstaigų atstovai.

⁵⁵ 2 respondentai su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko, 1 – nesutiko.

Keli ekspertai kaip iššūkį planuojant ir teikiant paslaugas ne ES piliečiams įvardijo aplinkybę, kad užsieniečiai nėra linkę pasilikti gyventi Jonavos rajone. Tačiau, kaip jau aptarta ankstesnėje ataskaitos dalyje (plačiau žr. sk. 2.6.3), dauguma Jonavos rajone apklaustų informantų teigė, kad jie mato savo ateitį Lietuvoje. Tad užsieniečiams pritaikyta paslaugų infrastruktūra, atviresnė vietos bendruomenė ir kitos panašios aplinkybės galėtų tapti paskata likti gyventi šiame mieste.

Kitas iššūkis, kurį įvardijo ekspertai, yra susijęs su **bendradarbiavimo** su kai kuriomis rajone veikiančiomis institucijomis **trūkumu**.

„Niekas nenori dirbti toliau savo lauko ribos <...>, bet čia visiškai atskira tema, čia mes turim kalbėti apie visiškai kitą temą, apie motyvaciją, apie valstybės tarnybos motyvacijas <...> visa kita, apie visai kitas organizacines sistemas, kurios, deja, nu neveikia ir jos dar ilgai neveiks. Žodžiu, čia kiti momentai, bet susikalbėti tikrai kartais būna sudėtinga, o po to ir nebesikalbi, nes žinai tikrai, kad nei tau padės, nei kažkaip tai. Darai taip, kaip styguosi visą procesą, taip, kad galėtum savo funkciją atlikti.“ (J-EKSP-1)

„Kaip sakiau, kad karštą bulvę stumdo jie. Nežinau, bet man toks įspūdis. Man tai labai nepatinka atvirai pasakius, kai taip žiūri kažkokia tai, kad jie kažkur tai viršesni, jie kažko tai labai viską gerai daro, pas mus čia viskas blogai, man nepatinka labai. <...> Bendradarbiauti, geranoriškumo paprasčiausiai. Nu susėdam, kas negerai <...> pasakykit <...>.“ (J-EKSP-4)

Atsižvelgiant į aplinkybę, kokį svarbų vaidmenį integruojant užsieniečius Jonavos rajone turi Pabėgėlių priėmimo centras, svarbu užtikrinti sklandesnį tarpinstitucinį šios ir savivaldybei pavaldžių institucijų bendradarbiavimą.

„<...> žinot, tas bendradarbiavimas aš jums pasakysiu. Reikia suprasti tokį labai sudėtingą momentą, ir sudėtingas, ir paprastas, todėl, kad yra visą laiką lengva bendradarbiauti su vienodo pavaldumo įstaigomis. Jeigu yra savivaldybės pavaldumo įstaigos, joms yra bendradarbiavimas tarpusavy tikrai daug paprastesnis. <...> kaip šiuo atveju Ruklos pabėgėlių centras Migracijos departamentui yra turbūt [pavaldus – aut. past.] <...>, tai čia jau visą laiką iškyla šiek tiek toksai... <...> nuo seno tokia truputėlį tarpinstitucinio bendradarbiavimo spraga yra, jau jinai nuo to laiko kai esam Europos Sąjungoj, vis stengiamės diegti, diegti, tą tarpinstitucinį bendradarbiavimą, bet realybė yra šiek tiek kitokia. Bet aš negalėčiau pasakyti, kad mes nebendradarbiaujam. Negalėčiau taip pasakyti. Bet aš galėčiau pasakyti, kad kartais tikrai pristinga pasikeitimo informacija.“ (J-EKSP-1)

85

3.4 Savivaldybės stiprybės ir silpnybės planuojant ir teikiant paslaugas ne ES piliečiams

3.4.1 Savivaldybės stiprybės ir silpnybės

Tyrimo dalyvių buvo paprašyta išskirti savivaldybės stiprybes ir silpnynes kalbant apie ne ES piliečių integraciją. Kaip **vieną didžiausių stiprybių** savivaldybės administracijos atstovas (-ė) buvo linkęs (-usi) išskirti ilgametę patirtį dirbant su užsienio šalių piliečiais:

„<...> kaip pasakyti, įstaigos, ar tai būtų mokykla, ar tai būtų socialinių paslaugų centras, ar tai būtų sveikatos apsaugos įstaiga mūsų rajono, kaip ir sakiau – jau ta patirtis yra atkeliavusi einant metai iš metų, ir tikrai, nu darbuotojam paprastai tai nėra kažkokia naujovė, ir paprastai nėra taip, kad „va, aš nežinau ką daryt“, nebent tai būna naujas darbuotojas ir tikrai jam reikia kažkokio instruktazo. Bet sakau, iškyla paslaugos poreikis, jeigu ta paslauga yra susijusi su asmeniu, kuriam reikalingas, na, ypatingas aptarnavimas, arba kažkokios kitokios aptarnavimo aplinkybės, tai iš karto sureaguojame.“ (J-EKSP-1)

„Mes buvom pirmas apskritai socialinių paslaugų centras visoje Lietuvoje, kuris įrašė į savo nuostatus tikslinę grupę kaip kitataučiai, užsieniečiai, gavę prieglobstį Lietuvoje. Tai tarsi net jeigu kai mes neturim kažkokio projekto, tai mes vis tiek vienaip ar kitaip dirbam su jais, nes tai yra duotybė jau mūsų rajono. Tai 20 virš metų egzistuoja centras, kuris vienaip ar kitaip parūpina tuos užsieniečius.“ (J-EKSP-2)

Kaip savivaldybės stiprybę galima įvardyti ir **strateginį savivaldybės požiūrį į užsieniečių integraciją**; tas požiūris atsispindi savivaldybės strateginiuose veiklos planuose. Vis tik reikėtų pastebėti, kad toks požiūris ne tik atsispindėtų priimtuose dokumentuose, bet ir būtų įgyvendinamas praktiškai.

„<...> [savivaldybė – aut. past.] veikia remdamasi savo strateginiu veiklos planu. Tai mes <...> turim tą planą iki 2027 metų pasirengę, 2020-2027 m., septynių metų ir čia vienas iš tų dalykų tikrai yra įrašyta, nes esam išsikėlę vieną iš uždavinių, kad skatinti socialinę integraciją ir mažinti socialinę atskirtį ir būtent <...> viena iš priemonių yra, kad remti ir įgyvendinti imigrantų integracijos veiklas ir programas Jonavos rajono savivaldybėje <...>. <...> kaip pasiekimo indikatorių esam išsikėlę parengtų ir įgyvendintų veiklų programų skaičių.“ (J-EKSP-1)

Nors savivaldybės administracijos atstovas (-ė) minėjo ilgametę patirtį, įvardijama, kad dėl besikeičiančių migracijos tendencijų savivaldybė susiduria su iššūkiais kuriant bendrą integracijos paslaugų sistemą, o tai, pasak ekspertų, yra ir **viena iš savivaldybės silpnųjų užsieniečių integracijos srityje**.

„Silpnybė yra epizodiškumas. Ką turiu galvoje? <...> mes, sakykim, kaip ir tos patirties turim, bet negalim labai tokios vieningos sistemos sukurti dėl to, kad tie pabėgėliai arba imigrantai, arba kitataučiai, <...>, jie pasirodo epizodiškai, ir dažniausiai nepasilieka <...> rajone, tai niekaip neina sukurti tokios sistemos, <...> nes poreikis ir tų paslaugų būna labai epizodiškas. <...> Tai nėra to tokio tęstinumo ir kartais remiesi ankstesne patirtim. Bet, pavyzdžiui, tu gali turėti tą ankstesnę patirtį dirbdamas su ne Europos Sąjungos piliečiais, tokiais kaip ukrainiečiai arba baltarusiai, sakykim, arba na, tadžikai kokie, kurie kalba rusiškai, bet kai pas tave ateina kitatautis, kuris yra, pavyzdžiui, siras, ir jis nekalba nei angliškai, nei dar kažkaip. Tai vėl, tada kaip tokiu atveju, tai silpnybė ir yra ta, kad tautinė gama jų yra labai ir joje nėra nuoseklumo, nes turbūt nėra ir pasauly nuoseklumo. Tai vienos, tai kitos šalys tampa tomis, <...> iš kurių bėgama, tai sunku labai iš tikrųjų prisitaikyti toj vietoj.“ (J-EKSP-1)

Kitos ekspertų įvardytos **silpnybės** buvo susijusios su informacijos apie savivaldybėje prieinamas paslaugas trūkumu; organizacijos, teikiančios tikslines paslaugas ne ES piliečiams, nebuvimu ir lietuvių kalbos kursų stoka (taip pat žr. sk. 2.6.2).

3.4.2 Savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų darbuotojų tarpkultūrinis ugdymas

Kaip vieną iš savivaldybės silpnųjų ekspertai įvardijo **tarpkultūrinių mokymų savivaldybės ir jai pavaldžių institucijų darbuotojams trūkumą**.

„Tai man labai trūksta Lietuvoje apskritai veiklos, kas liečia socialinę sritį su bet kokia socialine atskirtim dirbant, <...> trūksta darbo su kolektyvais organizacijų vietos bendruomenėje. Tai, kas daroma Portugalijoje, kai socialiniai darbuotojai nuolat sistemingai [mokomi – aut. past.], ir tai yra privaloma medikams, mokytojams, policininkams, <...>, visiems kitiems išklausti tam tikrus kursus. Ir jie yra paremti patyriminiu mokymu, kai socialiniai darbuotojai praveda tokius mokymus būtent tolerancijos ugdymui, stereotipinio mąstymo mažinimui ir taip toliau. Tai pas mus visiškai šitas dalykas Lietuvoje nevykdomas ir Jonavoje taip pat nevykdomas. Niekas nedirba su specialistais, kurie iš esmės ir yra tie žmonės, su kuriais susiduria po to ta tikslinė grupė, niekas su jais nedirba.“ (J-EKSP-2)

Kaip minėjo kalbinta (-s) savivaldybės administracijos atstovas (-ė), nors tarpkultūriniai mokymai specialistams savivaldybėje neorganizuojami, norintys gali dalyvauti kitų organizacijų organizuojamuose mokymuose.

„Pati savivaldybės organizacija jų neorganizuoja, bet jeigu yra, sakykim, kvietimas dalyvauti tokiuose mokymuose iš kažkokių kitų institucijų, tai mes labai noriai išleidžiam, tikrai, darbuotojus.“ (J-EKSP-1)

„Mes dalyvaujam, nes mūsų pagrindinis apskritai yra kaip ir tikslas socialinio darbo – kuo mažiau nuostatų išankstinių, stereotipinio mąstymo minimizavimas ir visi kiti dalykai, tai mes privalom dirbti su savo specialistais, kad tai vyktų. Bet mes dalyvaujam tiksliniuose mokymuose ir čia vat buvo mokymų ciklas, beje, jūsų organizacijos [Diversity Development Group – aut. past.] turbūt su kažkuom dar bendradarbiaujant Kaune mokymai buvo organizuojami. Šiaip mes turėjom tokius bendrus mokymus, ir su Raudonuoju Kryžiumi turėjom.“ (J-EKSP-2)

„Teko būti [mokymuose – aut. past.], anksčiau tikrai, bent jau į mokymus visus kviesdavo, ir daržely ir mokykloj, sakau, nes mes esam ta vieta, kur paskutiniu metu kažkaip, bet nebekvietė. Aišku įdomu, labai įdomu, <...> Sakiau sakau ir sakysiu – bet kokioj srity mokymai yra gerai. Tikrai yra labai gerai.“ (J-EKSP-3)

Reikėtų pastebėti tarp kalbintų ekspertų vyraujančią (klaidingą) nuomonę, kad tarpkultūriniai mokymai yra ne tokie reikalingi tais atvejais, kai dirbama su rusakalbiais užsieniečiais:

„<...> tokie asmenys kaip ukrainiečiai <...> arba baltarusiai, tai jie visiškai priimami natūraliai, su jais eina gerai susikalbėti rusų kalba, dėl tokių patriotinių arba kartu ir istorinių mūsų momentų tai jie šiaip ar taip visą laiką dažniausiai turi palaikymą. Nes mes tokie tarsi susiję, mes turėjom savo tam tikrą istorinę dalį ir su Rusija, sakykim, susijusius dalykus, jie dabar turi, tai ne, jie kaip tik labai maloniai priimami dažniausiai yra.“ (J-EKSP-1)

„<...> dabar yra, atvyksta tie, kurie yra mums artimi <...> ukrainiečiai, tadžikai. Tai yra, nu kažkaip labai viskas paprasta, ten sakau, su anglakalbiais sudėtingiau gal kažkiek yra <...>.“ (J-EKSP-3)

87

Kiekybinio tyrimo anketinės apklausos rezultatai atskleidžia, kad 17 iš 31 (apie 55 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų sutiko su teiginiu, kad iššūkiai, su kuriais susiduria ne ES šalių piliečiai, ir jų specifiniai poreikiai jų atstovaujamos įstaigos veiklos lauke yra žinomi paslaugas teikiantiems įstaigos darbuotojams⁵⁶. 10 atstovų (apie 32 proc.) su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko. 4 apklausą pildę asmenys (apie 13 proc.) su teiginiu nesutiko. Nė vienas iš įstaigų atstovų nepažymėjo, kad su teiginiu visiškai nesutinka.

Dėl klausimo, ar respondentai sutinka su teiginiu, kad įstaigos darbuotojams užtenka kompetencijų dirbti su lietuvių kalba nekalbančiais nepilnamečiais iš ne ES šalių, **ugdymo įstaigų atstovų** nuomonės išsiskyrė. 6 atstovai (30 proc.) su teiginiu nesutiko arba visiškai nesutiko, 8 atstovai (40 proc.) nei sutiko, nei nesutiko, 6 atstovai (30 proc.) su teiginiu sutiko.

Į klausimą, ar **ugdymo įstaigų darbuotojams** organizuojami **mokymai darbui su lietuvių kalba nekalbančiais nepilnamečiais** iš ne ES šalių, taip pat nebuvo vieno atsakymo. Lygiai pusė (50 proc.) ugdymo įstaigų atstovų įvardijo, kad tokie mokymai jų atstovaujamos įstaigose neorganizuojami⁵⁷. 8 atstovai (40 proc.) pažymėjo, kad tokie mokymai organizuojami⁵⁸. 2 respondentai įvardijo, kad kol kas tokie mokymai nebuvo aktualūs / nebuvo poreikio, o 1 asmuo įrašė, kad patirčių ieškoma kitose švietimo įstaigose⁵⁹.

⁵⁶ Iš jų 13 atstovauja švietimo, 1 – sveikatos priežiūros, 2 – kultūros ir 1 – socialinių paslaugų įstaigai.

⁵⁷ Arba 10 iš 20 į klausimą atsakiusių visų ugdymo (ikimokyklinio ir mokyklinio) įstaigų atstovų.

⁵⁸ 3 atstovai pažymėjo, kad mokymus organizuoja savo iniciatyva, 2 – kad tokius mokymus organizuoja nevyriausybinių organizacijų, 3 – kad tokius mokymus organizuoja (kitos) valstybinės institucijos.

⁵⁹ Buvo galimi keli pasirinkimai.

Su teiginiu, ar atstovaujamos įstaigos darbuotojams, konsultuojantiems sveikatos priežiūros klausimais arba teikiant gydymo paslaugas ne ES šalių piliečiams, užtenka žinių (pvz., teisinių, kalbinių), kad galėtų kokybiškai juos aptarnauti, sutiko 1 **sveikatos priežiūros paslaugų įstaigos** atstovas (ė); antrasis atstovas (ė) nei sutiko, nei nesutiko, o trečiasis respondentas su teiginiu nesutiko.

Visi 3 atstovai pažymėjo, kad jų atstovaujamų įstaigų darbuotojai, teikiantys sveikatos priežiūros paslaugas, **neturi galimybės dalyvauti mokymuose apie ne ES šalių piliečių poreikius**⁶⁰.

Socialines paslaugas teikiančios įstaigos atstovas (-ė) nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad jo (-s) atstovaujamos įstaigos darbuotojams, teikiantiems socialines paslaugas arba konsultacijas socialinių paslaugų klausimais, užtenka žinių (pvz., teisinių, kalbinių), kad galėtų kokybiškai aptarnauti ne ES šalių piliečius.

Atstovaujantis asmuo pažymėjo, kad įstaigos darbuotojai turi galimybę dalyvauti mokymuose apie ne ES šalių piliečių specifinius poreikius⁶¹. Tokius mokymus organizuoja nevyriausybinės organizacijos. Kitų institucijų ar organizacijų, kurios organizuotų mokymus socialines paslaugas teikiančiai įstaigai, atstovas (-ė) neįvardijo.

3.5 Antidiskriminacijos politika savivaldybėje

Kokybiniame tyrime dalyvavęs (-usi) savivaldybės administracijos atstovas (-ė) negalėjo tiksliai įvardyti, ar savivaldybėje įgyvendinama antidiskriminacinė politika, ir tvirtino, kad apie atvejus, kai asmuo buvo netinkamai aptarnaujamas dėl savo tautybės, išpažįstamos religijos ar dėl panašių priežasčių, taip pat nėra girdėjęs.

„<...> iki <...> mūsų vadovybės lygmens tai toks kažkoks skundas nėra atėjęs.“ (J-EKSP-1)

Tokios nuomonės laikėsi ir kitas kalbintas ekspertas (-ė):

„Neteko girdėti, kad kažkas tai valdžios institucijų, kad diskriminuotų vien dėl to. Gal kokie vienetiniai atvejai kažkur tai yra dėl kažko, bet neteko girdėti, kad kažkas tai kažką tai diskriminuotų. Kažkaip tai, gal nesusišnekėjimas koks, nenoriu tikėt, kažkaip tai netikiu tuo dalyku.“ (J-EKSP-4)

Tačiau paslaugas užsieniečiams teikiančios institucijos atstovas (-ė) tvirtino, kad tokių atvejų pasitaiko nuolat:

„<...> tu turi išmokti, kad taip yra. Ir aš visada sakau visiems mūsų klientams, kai jie pradeda sakyti, sakau, niekas čia jūsų nelaukia, niekas čia jūsų nemyli, ir niekas čia jums nieko neduos šiaip sau. Kai manęs klausia, kodėl tu taip sakai, tai aš sakau, aš sakau tiesą. Žmogus turi būti pasiruošęs ir kuo mažiau jis turės rožinių akių, tuo lengviau jis adaptuosis ir integruosis į visuomenę.“ (J-EKSP-2)

Pasak tyrime dalyvavusių ekspertų, asmeniui, susidūrusiam su diskriminacijos atvejais, **savivaldybėje priinama pirminė teisinė pagalba**, taip pat gali būti teikiamos papildomos konsultacijos.

⁶⁰ Pavyzdžiui, informacijos ir paslaugų prieinamumą lietuvių kalba nekalbantiems asmenims; poreikius, susijusius su šių asmenų teisine padėtimi ir dokumentų tvarkymu; religines teises ir kt.

⁶¹ Pavyzdžiui, apie informacijos ir paslaugų prieinamumą lietuvių kalba nekalbantiems asmenims; poreikius, susijusius su šių asmenų teisine padėtimi ir dokumentų tvarkymu; religines teises ir kt.

„Jie gali gauti konsultaciją, gali gauti ir kitas paslaugas, bet čia vėlgi, labai priklauso nuo, aš įsivaizduočiau, kad ta sistema turėtų būti tokia, kad jinai veikia taip, jeigu asmeniui iškilo tokia problema, jisai kreipiasi į savivaldybę, ir mes pagal tą problemos kontekstą galim suteikti jam tikrai konsultaciją, <...> galime kreiptis į atsakingas institucijas, ir tikrai tas žmogus, galiu užtikrinti, kad jis likimo valiai pakabintas ir paliktas koridorių kažkur vienas su savo problema nebūtų.“ (J-EKSP-1)

Nors ir yra galimybių, aptariamoms situacijoms skamba labiau kaip hipotetinės, trūksta konkrečios, bendros ir oficialiai patvirtintos sistemos, kaip reikėtų elgtis konkrečiais diskriminacijos atvejais. Be to, kaip pastebi viena tyrime dalyvavęs (-usi) ekspertas (-ė), esant tokiai tvarkai, kokia egzistuoja šiuo metu, svarbu, kad susidūrus su netinkamu savivaldybės ar jai pavaldžių institucijų tarnautojų elgesiu šalia būtų užsienietį užtarianti organizacija.

„Na, tai jeigu jie ateina pas mus, tai mes ten išrutuliojam tą situaciją. Jeigu jie ateina į Raudonąjį Kryžių, tai irgi jie išrutulioja tą situaciją arba į „Caritą“. Tai viskas priklauso, kad jeigu yra tam tikra organizacija, kuri stovi už tavęs, tai taip, tada išrutulioja tą situaciją. Ne su vienu specialistu, tai su kitu, tai paskambini viršininkui, o ne specialistui, tada tas pasako tam specialistui, kad taip nereikėtų, tada tas specialistas taip prikandęs lūpą pradeda visgi kitaip bendrauti. Tai taip, bet įstaiga turi stovėti už žmogaus.“ (J-EKSP-2)

Kiekybinės apklausos rezultatai rodo, kad 29 iš 31⁶² apklausą pildžiusio savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovai įvardijo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose **įgyvendinama lygių galimybių, apimančių ir lygias galimybes etniniu, tautiniu ir religiniu pagrindu, politika**. 2 atstovai į klausimą atsakė palikdami komentarus: vienas iš jų įrašė, kad su šia problema susidurta nebuvo, kitas atstovas (-ė) pažymėjo, kad „politika pavadinti būtų skambu, tačiau principų laikomasi“ (J-JST-3).

89

3.6 Tarpkultūrinis miestas: kur esama ir kur link (turėtų būti) einama

Tyrime dalyvavusių ekspertų buvo prašoma išsakyti nuomonę, **ar Jonavos miestą būtų galima pavadinti tarpkultūriniu miestu** ir kuo miestas turėtų pasižymėti, kad galėtų būti taip vadinamas. Ekspertai sutinka, kad tarpkultūriniu miestu gali būti pavadintas tas miestas, kuriame gyvena skirtingų tautybių, rasų ar religijų žmonės, jie vienodai gerai jaučiasi ir yra matomi kaip daugumos visuomenės nariai.

„Turėti įvairių kultūros atstovų. Jis savo ta demografinė charakteristika jau turi turėti tą kitataučių spektrą, mes jį turim iš tikrųjų, mes jį turim, tikrai <...>, bet neužtenka vien tik spektro, <...> neužtenka turėti vien tos savo demografinės charakteristikos, <...> turi būti vienodas ir <...> paslaugų prieinamumas, vienodai gerai turi jaustis ir lietuviai, ir sirai. Vienodai gerai turi jaustis ir ukrainietis, ir lenkas. Vienodai ir baltarusiai, ir indai. Jie visi turi jaustis vienodai gerai ir negali jausti to, kad „jeigu aš esu kitatautis, tai, į mane bus žiūrima kitaip, prasčiau...“ vos ne „jeigu aš stovėsiu parduotuvėj eilėj tai mane aptarnaus paskutinį“ <...> ar panašiai. Nu neturi šito būti. Vienodai palankus miestas visoms kultūrinėms grupėms. Jeigu jis yra toks, tada jis yra tarpkultūrinis.“ (J-EKSP-1)

⁶² Iš jų 23 atstovauja švietimo, 2 – sveikatos priežiūros, 3 – kultūros ir 1 – socialinių paslaugų įstaigai.

„<...> visų pirma, kad matytųsi kitos kultūros, nes šiuo metu tos kultūros nesimato, kad matytųsi, kad tų kultūrų yra daug pas mus. Tai apskritai aktyvinimas bet kokių asociacijų, bendruomenių, nežinau, dar kažkokių dalykų turėtų būti, tai to mes neturime. Tai mes kažkada turėjome rusų mokyklą, kuri rusiškai dėstė, tai tada tai buvo paskutiniaisiais metais jau tapusi tokia erdvė visom kultūrom kitom, ten rinkosi ukrainiečių bendruomenė, žydų bendruomenė, tai buvo vieta, kur rinkosi lenkų bendruomenė, ta prasme tai buvo kažkoks. Tai šiuo metu mes to nebeturime, jau ne šiuo metu, jau ilgai nebeturime.“ (J-EKSP-2)

Pašnekovai sutinka, kad, nors Jonavos rajone gyvena nemažai užsieniečių, tam, kad Jonava galėtų būti pavadinta tarpkultūriniu miestu, dar reikia įdėti pastangų ir laiko. Vienas iš svarbiausių darbų, pasak informantų, tai visuomenės švietimas ir didesnė užsieniečių įtrauktis.

„Tai ir mes čia turime kitataučius, kurie dirba ir pas mus socialinėse įstaigose, bet vėlgi reikėjo patikėti, reikėjo pravesti jiems mokymus, priimti juos nemokamai į mūsų kursus, kuriuos mes, ačiū Dievui, kaip metodinis centras organizavom socialinių darbuotojų padėjėjams ir pasakyti „žiūrėkit, priimkit“. Ir po to priima ir sako: „vau, super viskas gerai su jais“, jie dirba socialinėje srityje ir gali padėti visiems kitiems. Bet tai čia vėlgi yra tas toks, kad jais reikia dar ir patikėti, jų reikia nebijoti. <...> centre [Jonavos raj. socialinių paslaugų centre – aut. past.] dirbo du kitataučiai visiškai puikiai, jokių problemų aš čia nematau. Bet tai vėlgi yra noras ir nebijojimas priimti, tai va čia yra tas dalykas.“ (J-EKSP-2)

3.6.1 Strateginio požiūrio (dokumento) svarba

Tarpkultūrinio miesto programa⁶³ tarpkultūrinį miestą apibrėžia ne tik kaip miestą, kuriame gyvena skirtingų tautybių ir kilmės šalių žmonės, kurie kalba skirtingomis kalbomis ir turi skirtingus religinius įsitikinimus, ar miestą, kuriame daugumos visuomenė įvairovę mato ne kaip problemą, o kaip tam tikrą šaltinį, kuris papildo ir duoda miestui socialinę, ekonominę ir kultūrinę naudą, bet akcentuoja ir tarpkultūriškumą skatinančios politikos gyvendinimą. Kad miestą būtų galima vadinti tarpkultūriniu, svarbus ir miesto vadovų požiūris bei mieste įgyvendinamos strateginės užsieniečių integracijos priemonės, kurios apima kovos su diskriminacija ir lygių galimybių užtikrinimo visiems miesto gyventojams veiksmus.

Visi Jonavos rajone kalbinti ekspertai pritarė, kad savivaldybei būtų svarbu priimti strateginį užsieniečių integracijos dokumentą.

„<...> jisai turi būti <...>. Kodėl svarbu? Nu kad mes žinotumėm, kur mes einam. Ko mes siekiam. Tada mes galim sukurti tam tikrą nuoseklią sistemą ir susivokti, kad tai yra mūsų dalis, kad tai yra mums svarbu.“ (J-EKSP-1)

„Kadangi matom tendenciją, kad atvažiuoja dabar daugiau vadinamų prorusiškų tų šalių, tai tikrai, ir jie tikrai, aš matau, jie nori dirbti, jie nori likti, tikrai reikalinga būtų <...>.“ (J-EKSP-3)

Ne mažiau svarbu ne tik tokio strateginio dokumento priėmimas, bet ir tai, **kaip jame numatytos veiklos bus įgyvendintos praktiškai**. Informantų nuomone, šis dokumentas turėtų apimti skirtingas integracijos sritis ir numatyti: a) aiškų priemonės įgyvendinančių institucijų vaidmenų ir atsakomybių pasiskirstymą; b) tarpinstitucinį bendradarbiavimą; c) veiklų įgyvendinimo planą ir d) biudžetą, kad būtų galima šias veiklas įgyvendinti praktiškai:

⁶³ Daugiau informacijos

„<...> tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas vienareikšmiškai, čia tokia <...> kaip „Tėve mūsų“ malda turi būti išmokta ir visą laiką, visą laiką turi eiti šalia, nes reikia suprasti, kad nei viena įstaiga, jeigu ji dirbs tik viena, nei <...> jeigu vienas specialistas dirbs ir dirbs tik vienas, nu tai niekas niekur nepajudės. Bet labai norėtusi, kad tas būtų įsisamoninta nu visuose lygmenyse. Visuose. Ir veiktų realiai tada. Ne tik popieriuose, o iš tikrųjų. Labai daug dalykų tu gali apsirašyti. Tu gali sukurti labai daug planų, gali sukurti labai daug strategijų, ir pasidėti jas į stalčių. Nes jos neveiks. Veikti turi žmonės. Ne popierius.“ (J-EKSP-1)

„<...> turbūt pagrindinis dalykas turėtų gimti kažkoks dokumentas, kuris apima įvairias sritis. Nes jeigu tai bus tiktais socialinė sritis, tai mes tą, ką darėm, tą ir darysim. Ta prasme, nieko čia nepadarysi. Kai mes kalbam apie integraciją, mes kalbam apie įvairias sritis. <...> jeigu gimtų kažkoks dokumentas, kuris reglamentuotų teisę, ne tiesiog parašytų, kad pabėgėlis turi teisę arba ten užsienietis, kitatautis turi teisę gauti socialines švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugas, nes tai yra niekinis sakiny, visiškai, <...> mes turime kalbėti, kad jeigu mes kalbame apie sveikatos paslaugas, tai kaip, koku būdu; jeigu mes kalbame apie švietimo paslaugas, tai kaip, koku būdu; ir tą patį apie socialines [paslaugas – aut. past.] ir visus kitus. <...> Pavyzdžiui, jeigu ta pati biblioteka turėtų savo dalį kaip kultūros dalis, kad tai būtina į tas veiklas traukti ir šituos asmenis, tai jie turėdami tą uždavinį tikrai keletą žmonių įtrauktų. Jeigu ten būtų aiškiai apibrėžta mokyklai, kad jie privalo paruošti visų pirma bendruomenę, į kurią ateina vaikas iš kitos kultūros, tai jie vienaip ar kitaip, blogai, gerai, čia jau kitas klausimas, bet kažką padarytų. <...> jeigu neparašyta, vadinasi nepadaryta.“ (J-EKSP-2)

„Manau, taip [svarbu – aut. past.]. Kažkas tai būtų numatyta, visi žingsniai, jeigu tų prieglobsčio gavėjų atsirastų, sakykim, tam rajone. Žingsniai, veiklos, kas nuveikt, ką padaryt. <...> jeigu dokumentas dėl dokumento, tai... Bet, jeigu dėl kažkokių tai veiklų, tikrai įgyvendinamų dalykų - taip.“ (J-EKSP-4)

3.6.2 Sklandesnės užsieniečių integracijos rekomendacijos: ekspertų perspektyva

Per tyrimą kalbintų ekspertų buvo prašoma išskirti keletą rekomendacijų, kurios prisidėtų prie sklandesnės ne ES piliečių integracijos. Ekspertų rekomendacijas galima skirstyti į dvi dalis – rekomendacijas, skirtas pokyčiams nacionaliniu lygmeniu, ir rekomendacijas, skirtas pokyčiams savivaldos lygmeniu.

Nacionaliniu lygmeniu

1. Stiprinti valstybės požiūrį į ilgalaikę prieglobsčio gavėjų integraciją:

„<...> apskritai laikas toks labai individualus dalykas integracijos procese, nes tai yra procesas, ir pasakyti, kad tu per metus jau turėjai integruotis, ar tu per penkis, o gal tu per dešimt dar nesi integruotas. Tai mes turim tokių žmonių, kurie jaučiasi ne visai integruoti į visuomenę net ir daugiau nei 10 metų išgyvenę Jonavoje ar tai Lietuvoje apskritai, ir jie ateina pas mus. <...> tai turėtų tapti tokios socialinės politikos dalimi, ne atskirai kažkaip, aišku, kad tie atskiri dalykai labai faini, jie ten duoda papildomą finansavimą ir taip toliau, bet apskritai žiūrint į tai, kad tai turėtų tapti tiesiog politikos dalimi ir tai viena iš tikslinių grupių turėtų būti.“ (J-EKSP-2)

„<...> tai turėtų būti sistema ir ta sistema turėtų būti labai aiški, ir ji turi, kaip ir viskas Lietuvoj, turi būti reglamentuota, surašyta ir pradėta nuo privalomo dalyvavimo. Nes jeigu viskas bus „būkime faini ir geri, ir pažinkime kitas kultūras“, tai tau pasuks va čia ir sakys: „kai tau labai reikia, tai tu ir dalyvauk šituose procesuose, nes mes tai visi turime darbo“. Tai čia yra pagrindinis dalykas, kad jeigu Lietuvoj bus reglamentuoti tam tikri dalykai, nes tikrai tokiu būdu veikia, nes po to įsijungia ir vidinė motyvacija, kad gal man įdomu, gal man visai fainai, gal aš čia ne toks jau ir nusistatęs esu, ir viskas po to būna gerai individualiu lygmeniu. Bet pradinis yra: „Kodėl aš turėčiau? Kas man, kodėl aš čia turėčiau daryti? Ne, aš nedarysiu ir viskas.“ Tai čia yra tas faktas, kad išorinė motyvacija pas mus visur visose srityse Lietuvoj turėtų būti reglamentuota, surašyta, kad jūs privalote, mielieji. <...> jeigu jie privalo, tada jie ateina, visi nenorintys kažkur dalyvauti, po to, žiūrėk, įsijungia, po to, žiūrėk, fainai, po to, jau kitą dieną, ateina patys norintys, bet ateiti pirmą kartą jie turi, kad būtų surašyta.“ (J-EKSP-2)

2. Stiprinti savivaldos vaidmenį užsieniečių integracijos procese:

„<...> vis tik siūlau dar kartą, kaip pasakyti, nesiginčiju, kad tai perimtų savivaldybės institucija kažkokia, arba kitaip sakant, būtų funkcija deleguota vyriausybės savivaldai.“ (J-EKSP-4)

Savivaldos lygmeniu

Viena iš ekspertų įvardytų minčių sklandesnei užsieniečių integracijai Jonavos rajono savivaldybėje – **organizacijos, kuri kryptingai dirbtų užsieniečių integracijos srityje ir įgyvendintų tarpkultūrinio dialogo skatinimo funkciją, įkūrimas**. Kalbinti ekspertai įvardija ir neišnaudotą PPC potencialią (plačiau žr. sk. 2.6.2).

Tarp rekomendacijų savivaldybei taip pat minėtas **tarpkultūrinio dialogo skatinimas**:

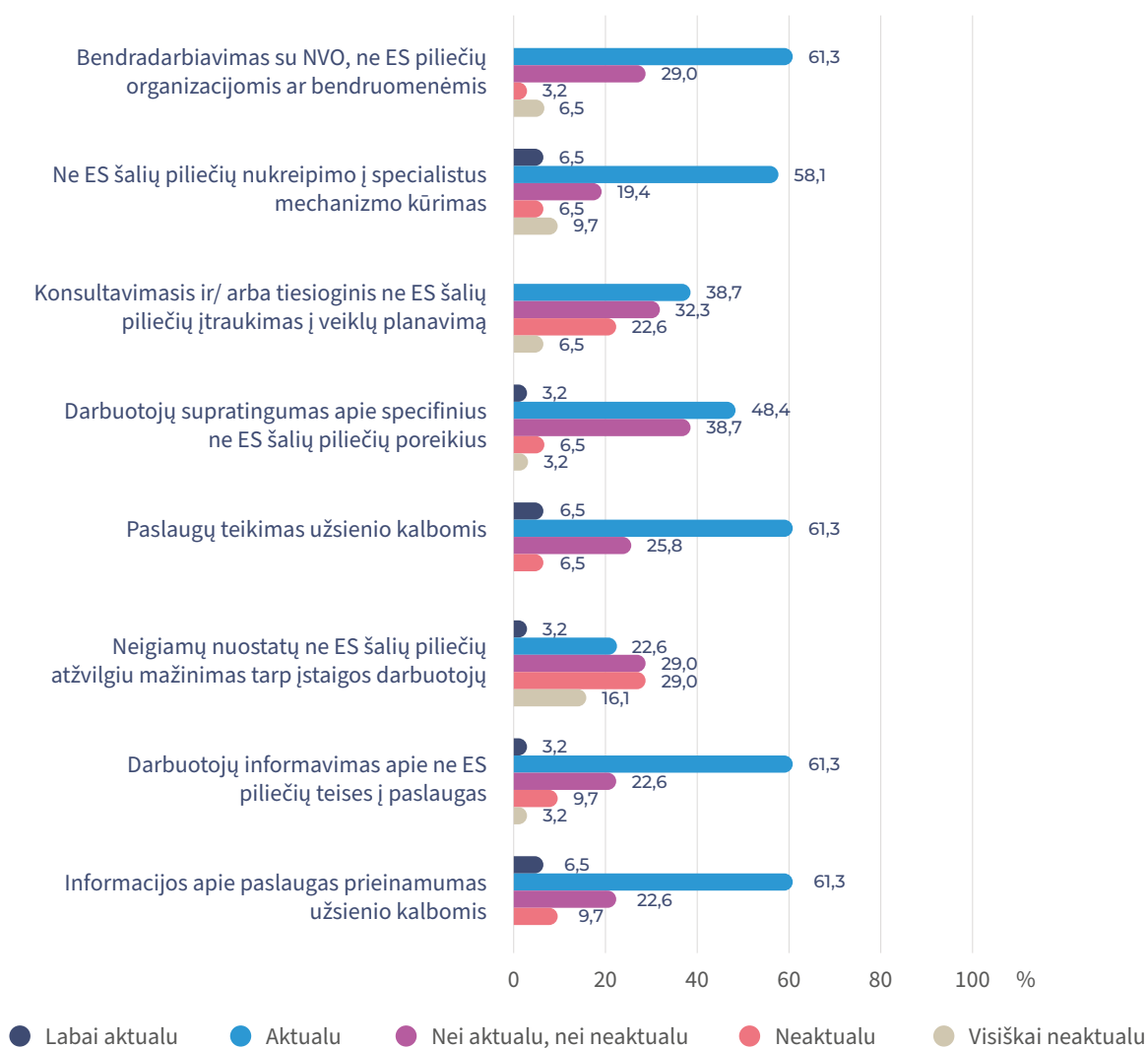
„<...> kaip ir nėra tos organizacijos kažkokios, kurios bazėje, tai gali būti pvz. kultūros centras arba bet kuri organizacija ar tai nevyriausybinė kažkokia organizacija, tai turėtų būti bazė, kur kiekviena kultūra, kiekvienos kultūros atstovai galėtų susirinkti ir bent jau šokti ir dainuoti. Nes tai yra pradžia visų nevyriausybinių organizacijų, tai pradedam šokti ir dainuoti. Mes, aišku, iš jų norim visada, kad jie jau teiktų paslaugas, bet jie kol subręsta iki paslaugų teikimo, tai jiems ten ilgai reikia praeiti. Bet bent jau šoktų ir dainuotų, tai čia yra pirminis tas dalykas, kur parodo, kad bent jau tos kultūros egzistuoja. Tai pas mus nėra jokios bazės sukauptos tam, kad tos kultūros galėtų susiburti ir egzistuoti, tai čia bent jau šokti ir dainuoti. Tai čia pradžia bent jau tokia turėtų būti.“ (J-EKSP-2)

Kitas svarbus aspektas – **visuomenės pasiruošimas priimti kitataučius**, gyvenančius jų bendruomenėje. Tai savivaldybės lygmeniu galėtų būti įgyvendinama **skatinant įvairias iniciatyvas vietos bendruomenėje ir tikslinius mokymus specialistams**.

„Visuomenės paruošimas. Ne pabėgėlių paruošimas, ne kitataučių paruošimas, nes viską, ką mes dabar darom, mes ruošiam juos. Aišku, tai veikia, aišku, jie tampa stipresni, aišku, kad jie, kai aš sakau turint tą bagažą bet kur po to važiuoja ir panaudoja tuos įgūdžius, viskas valio su jais. Bet visuomenės paruošimas, čia yra ta spraga, kurios niekaip Lietuvoj mes neužpildom, va čia yra pagrindinis dalykas. Bent jau vietos bendruomenės lygmeny – mokyklų gydymo įstaigų, policijos, dar kažkur. Bent jau šitų raktinių organizacijų specialistų paruošimas, niekas čia nedarė šitų dalykų. Tai yra turbūt vienas iš pagrindinių dalykų. Ne patys pabėgėliai turi pasiruošti, mes turim pasiruošti.“ (J-EKSP-2)

Kiekybinės apklausos duomenys atskleidžia, kad įstaigų atstovai yra linkę **įžvelgti įvairių sričių ir iniciatyvų aktualumą siekiant gerinti paslaugų ir informacijos prieinamumą** ne ES piliečiams ir kitiems lietuvių kalba nekalbantiems asmenims jų atstovaujamosiose įstaigose ateityje. 21 iš 31 atstovo (apie 68 proc.) pažymėjo, kad informacijos apie paslaugas, kurias teikia įstaiga, prieinamumas užsienio kalbomis ateityje būtų aktualus arba labai aktualus⁶⁴, taip pat aktualus arba labai aktualus būtų paslaugų teikimas užsienio kalbomis (apie 68 proc.)⁶⁵, įstaigos darbuotojų informavimas apie ne ES piliečių teises į paslaugas (apie 65 proc.)⁶⁶, ne ES šalių piliečių siuntimo pas gebančius juos aptarnauti specialistus mechanizmo kūrimas (apie 65 proc.)⁶⁷, bendradarbiavimas su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis (apie 61 proc.)⁶⁸, darbuotojų supratimas apie specifinius ne ES šalių piliečių poreikius (apie 52 proc.)⁶⁹. Kaip mažiausiai aktualias sritis atstovai įvardijo konsultavimąsi ir (arba) tiesioginį ne ES šalių piliečių įtraukimą į įstaigos veiklų planavimą, neigiamų nuostatų ne ES šalių piliečių atžvilgiu dėl jų religinių įsitikinimų, rasės ar etninės kilmės ir pan. mažinimą tarp įstaigos darbuotojų (žr. Grafiką Nr. 4).

Grafikas Nr. 4. Atsakymų į klausimą „Kas, jūsų nuomone, būtų aktualu jūsų įstaigai, gerinant paslaugas ir informacijos prieinamumą ne ES piliečiams ir kitiems lietuvių kalba nekalbantiems asmenims ateityje?“ pasiskirstymas pagal įvertintą aktualumą (N = 31).

⁶⁴ Iš jų 16 atstovauja švietimo, 1 – sveikatos priežiūros, 3 – kultūros ir 1 – socialinių paslaugų įstaigai.

⁶⁵ Iš jų 15 atstovauja švietimo, 2 – sveikatos priežiūros, 3 – kultūros ir 1 – socialinių paslaugų įstaigai.

⁶⁶ Iš jų 13 atstovauja švietimo, 3 – sveikatos priežiūros, 3 – kultūros ir 1 – socialinių paslaugų įstaigai.

⁶⁷ Iš jų 15 atstovauja švietimo, 2 – sveikatos priežiūros, 2 – kultūros ir 1 – socialinių paslaugų įstaigai.

⁶⁸ Iš jų 13 atstovauja švietimo, 2 – sveikatos priežiūros, 3 – kultūros ir 1 – socialinių paslaugų įstaigai.

⁶⁹ Iš jų 10 atstovauja švietimo, 2 – sveikatos priežiūros, 3 – kultūros ir 1 – socialinių paslaugų įstaigai.

Kiekybinėje apklausoje dalyvavę savivaldybės administracijos skyrių ir savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovai į atvirą klausimą, **kokias priemones matytų kaip reikalingiausias siekiant gerinti įvairių paslaugų prieinamumą ir teikimą ne ES piliečiams**, atsakė:

Socialinių paslaugų srityje:

- a | nemokamos vertėjo paslaugos gaunant socialines paslaugas (ypač kai klientai nekalba anglų ar rusų kalbomis).

Švietimo srityje:

- a | naujų integracijos priemonių kūrimas ir egzistuojančių priemonių stiprinimas (išlyginamųjų klasių steigimas, papildomos valandos lietuvių kalbos mokymui, sociokultūrinės orientacijos kursai lietuvių kalba nekalbantiems nepilnamečiams);
- b | ugdymo įstaigų darbuotojų kompetencijų didinimas (mokymai darbuotojams, darbuotojų užsienio kalbų žinių stiprinimas);
- c | (papildomų) finansinių priemonių integracijai kūrimas ir aiškus reglamentavimas (papildomi mokytojų etatai, papildomos vertėjų paslaugos);
- d | efektyvesnis bendradarbiavimas / pagalba iš organizacijų ir įstaigų, dirbančių su užsienio šalių piliečių integracija.

Kultūros srityje:

- a | seminarų ir kitų įstaigų gerųjų patirčių dalinimasis;
- b | informacinė sklaida ir poreikių analizė.

Priedai

1 lentelė Informantų sociodemografinės charakteristikos

Kilmės šalis

	Akmenės raj.	Jonavos raj.	Kauno m.	Klaipėdos m.	Šiaulių m.	Vilniaus m.	Iš viso:
Rusija	2	1		1		2	6
Baltarusija			1	1	2	1	5
Ukraina	3	2	1	2	3	1	12
Filipinai						1	1
Indonezija						2	2
Nigerija				1		1	2
Pietų Afrika						1	1
Tadžikistanas						1	1
Armėnija				1			1
Hondūras				1			1
Indija			2	1			3
Pakistanas / Malaizija				1			1
Makedonija				1			1
Kazachstanas			2				2
Taivanas			1				1
Azerbaidžanas			1				1
Sirija		5	1				6
Marokas			1				1
Čečėnija		2					2
Kirgizija		1					1
Vietnamas					1		1

Amžius

	Akmenės raj. *70	Jonavos raj.	Kauno m.	Klaipėdos m. *71	Šiaulių m. *72	Vilniaus m. *73	Iš viso:
18–25		1	4	2		2	9
25–30	1	1	2	2	1	2	9
30–35		1	2	1			4
35–40	1	3		3	1	2	10
40–45		2		1	1	1	5
45–50	1	1	1				3
50–55	1 ⁷⁴		1			1	3
55–60		1				1	2
Daugiau nei 60		1					1

⁷⁰ 1 informantas amžiaus neįvardijo.

⁷¹ 1 informantas amžiaus neįvardijo.

⁷² 3 informantai amžiaus neįvardijo (Šiaul-5M, Šiaul-7M, Šiaul-1V).

⁷³ 1 informantas amžiaus neįvardijo (Vln-4M).

⁷⁴ 1 informantas amžiaus neįvardijo (Akm-3V+M).

Teisinis statusas

	Akmenės raj.	Jonavos raj.	Kauno m. *75	Klaipėdos m.	Šiaulių m.	Vilniaus m.	Iš viso:
LLG	2	1	5	6	4	9	27
ŠS	1		1	3	2	2	8
Studijos			1	2	1	3	11
Darbas			3 ⁷⁶	1		2	6
Verslo įsteigimas					1		1
Prieglobsčio gavėjas (papildoma apsauga)	1	1					2
LNG	2	9	2	1	1	1	16
ŠS			1	1	1		3
Darbas							1
Prieglobsčio gavėjas (pabėgėlio st.)	2	9	1			1	13
Viza	1		2⁷⁷	3			6
Viza D				1			1
Viza baigus studijas (?)			1	2			3
LR pilietybė		1			1		2

97

Darbo statusas

	Akmenės raj.	Jonavos raj.	Kauno m.	Klaipėdos m.	Šiaulių m.	Vilniaus m.	Iš viso:
Dirba	1	8	6	4	4	7	30
Nedirba	4	3	1	4	0	2	14
Studijuoja			3	2	1	1	7
Pensijoje					1		1

⁷⁵ 1 informantas neįvardijo, kokį ir kokių pagrindų turi LG (Kn-4M).

⁷⁶ 1 informantas įvardijo, kad turi LLG kaip aukštos kvalifikacijos darbuotojas.

Gyvenimo šalyje trukmė

	Akmenės raj.	Jonavos raj.	Kauno m.	Klaipėdos m.	Šiaulių m.	Vilniaus m.	Iš viso:
Iki 1 m.							
1–2 m.			4	6	2	3	15
3–4 m.		9	1	2		5	17
5 m.		1		1	1		3
Daugiau nei 5 m.	5	1	5 ⁷⁸	1	3	2	17

Šeiminė padėtis

	Akmenės raj.	Jonavos raj.	Kauno m.	Klaipėdos m.	Šiaulių m.	Vilniaus m.	Iš viso:
			*79			*80	
Vedęs / ištekėjusi / gyvena su partneriu	5	10	3	6	4	7	35
Sutuoktinis / partneris LR pilietis	1		1	3	3	3	11
Išsiskyres (sutuoktinis buvo LR pilietis)			1				1
Našlys (-ė)		1					1
Nevedęs / netekėjusi		1	6	4	2	2	15